

PAAT Journal

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 ธันวาคม 2562

ISSN 2730-1796

Volume 1, Number 2, December 2019

รัฐประศาสนศาสตร์กับสังคมที่เปลี่ยนแปลง
(Public Administration and Changing Society)

PAAT Journal

Public Administration Association of Thailand

Volume 1, Number 2, December 2019

ISSN 2730-1796

Published by:

Public Administration Association of Thailand (PAAT)

Copyright© 2019

Editorial Office:

Faculty of Political Science, Thammasat University (Thaprachan Campus)

Phrachan Road, Phra Nakorn, Bangkok, Thailand

Phone: +66(0)2-842-4456

Email: thaipaata@gmail.com

Website: www.thaipaata.com

Facebook Page: www.facebook.com/publicadministrationAssociation/

คณะบรรณาธิการวารสาร PAAT Journal

บรรณาธิการที่ปรึกษา

1. ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ยาวะประภาษ	มหาวิทยาลัยรังสิต
2. ศาสตราจารย์ ดร.ติน ปรัชญพฤทธิ์	นักวิชาการอิสระ
3. รองศาสตราจารย์ สีดดา สอนศรี	นักวิชาการอิสระ

บรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร. อัมพร อารังลักษณ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กองบรรณาธิการ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.จีระ ประทีป	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
3. รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภวัฒนากร วงศ์ชนวสุ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
4. รองศาสตราจารย์ มานิต ศุภธสกุล	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
5. รองศาสตราจารย์ ดร. ธันยวัฒน์ รัตนศักดิ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
6. รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
7. อาจารย์ ดร. ถวิลวดี บุรีกุล	สถาบันพระปกเกล้า
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรทัย เลียงจินดาถาวร	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
9. รองศาสตราจารย์ ดร.ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
10. อาจารย์ ดร.อุดมโชค อาษาวิมลกิจ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อานูภาพ รักษาสุวรรณ	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
12. รองศาสตราจารย์ ดร.นภเรณู สัจจรักษ์ ธีระฐิติ	มหาวิทยาลัยมหิดล
13. อาจารย์ ดร.ณัฐภัทร์ รังวงศ์วาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
14. ร้อยเอก ดร.จารุพล เรืองสุวรรณ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
15. อาจารย์ ดร.ดำรงพล แสงมณี	มหาวิทยาลัยบูรพา
16. อาจารย์สุรัชย์ คงประเสริฐ	นักวิชาการอิสระ
17. อาจารย์บริบูรณ์ ฉลอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
18. นางสาวมณีชัชวาล มณีศรี	สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

วารสาร PAAT journal ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย มีวัตถุประสงค์หลัก ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมเผยแพร่ผลงานและทัศนะทางวิชาการสาขารัฐประศาสนศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ การบริหารกิจการสาธารณะ รัฐศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อเป็นการพัฒนาสาขารัฐประศาสนศาสตร์ของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้า นอกจากนี้วารสารยังเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย กับสมาชิกของสมาคมฯ และสังคมอีกด้วย

ทั้งนี้ ทางสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทยจะทำการจัดพิมพ์เผยแพร่ทางออนไลน์จำนวน 2 ครั้งต่อปี หรือ ปีละ 2 ฉบับ ได้แก่

- ☐ ฉบับประจำเดือนมิถุนายน
- ☐ ฉบับประจำเดือนธันวาคม

บทความที่ตีพิมพ์ทุกบทความผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) และคณะกรรมการในสาขาวิชานั้น ๆ โดยเป็นการประเมินแบบ Blinded Review

อนึ่ง ทัศนะที่เกิดขึ้นจากบทความที่เผยแพร่ในวารสาร PAAT Journal ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย เป็นทัศนะและข้อคิดเห็นของผู้เขียนบทความเท่านั้นมิใช่จากทางผู้จัดทำ ผู้เขียนบทความจึงเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลทางกฎหมายใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากบทความของตนเอง

ทะเบียนเลขที่ จ.๑๓๔๐/๒๕๖๒

ส.ค.๖

**ใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนการแต่งตั้งกรรมการของสมาคมขึ้นใหม่ทั้งชุด
หรือการเปลี่ยนแปลงกรรมการของสมาคม**

ใบสำคัญฉบับนี้ออกให้เพื่อแสดงว่า สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ ณ เลขที่ ๒ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ท่าพระจันทร์) ถนนพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร มีการแต่งตั้งกรรมการของสมาคมขึ้นใหม่ทั้งชุดและนายทะเบียนสมาคมกรุงเทพมหานคร ได้รับจดทะเบียนการแต่งตั้งกรรมการขึ้นใหม่ทั้งชุดของสมาคมตามมาตรา ๘๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ดังต่อไปนี้

๑. นางอัมพร	ดำรงลักษณ์	นายกสมาคม
๒. นางสาวเสิดา	สอนศรี	อุปนายกคนที่ ๑
๓. นางสาวบุษบง	ชัยเจริญวัฒน์	อุปนายกคนที่ ๒
๔. นายจิระ	ประทีป	อุปนายกคนที่ ๓
๕. นางศุภวิฒนากร	วงศ์ธนวิสุ	กรรมการ
๖. นายมานิต	ศุทธสกุล	กรรมการ
๗. นายธัญวัฒน์	รัตนศักดิ์	กรรมการ
๘. นางฉวีลวดี	บุรียกุล	กรรมการ
๙. นางอรทัย	เลียงจินดาถาวร	กรรมการ
๑๐. นายไตรรัตน์	โคกพลากรณ์	กรรมการ
๑๑. นายอุดมโชค	อาษาวิมลกิจ	กรรมการ
๑๒. นายอานภาพ	รักษ์สุวรรณ	กรรมการ
๑๓. นายสมศักดิ์	วานิชยาภรณ์	กรรมการ
๑๔. นายณัฐภัทร์	รักวงศ์วาน	กรรมการและสารณีย์กร
๑๕. นายสุรชัย	คงประเสริฐ	กรรมการและนายทะเบียน
๑๖. นายนิตพัฒน์	ถิรธนกุล	กรรมการและประชาสัมพันธ์
๑๗. นางนภเรณู สัจจรักษ์	ธีระฐิติ	กรรมการและปฏิคม
๑๘. นายบริบูรณ์	ฉลอง	กรรมการและเหรัญญิก
๑๙. นางศิริภัสสร	วงศ์ทองดี	กรรมการและเลขานุการ

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๒

(นายรัชกฤต พยัคฆ์)

นิติกรชำนาญการพิเศษ รักษาการในตำแหน่ง

ผู้อำนวยการส่วนการรักษากฎหมายสงบเรียบร้อย ๒ ปฏิบัติราชการแทน

อธิบดีกรมการปกครอง

นายทะเบียนสมาคมกรุงเทพมหานคร

บทบรรณาธิการ

พบกันอีกครั้งกับวารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ออนไลน์ ฉบับที่ ๒ เอกสารเล่มนี้อาจจะออกมาช้าไปสักนิดด้วยภารกิจของพวกเราจิตอาสาที่ต้องทำงานสอนหนังสือ ทำงานบริหารของสถาบันและงานอื่น ๆ ที่เข้ามาตามภารกิจหน้าที่ที่รับผิดชอบของแต่ละคน การผลิตงานวารสารนี้ด้วยความสมัครใจจึงเป็นงานอดิเรกที่เราเลือกมาทำจัดสรรให้เพื่อแบ่งปันสิ่งดี ๆ ให้แก่กัน

ในฉบับนี้ ทางทีมงานได้รวบรวมที่น่าสนใจจากแวดวงวิชาการมาให้ครบตามสัดส่วนที่เหมาะสมกับการผลิตในแต่ละเล่ม ในเล่มนี้ มีบทความที่น่าสนใจจากผู้เชี่ยวชาญทางการบริหารงานทรัพยากรมนุษย์จากภายในประเทศและต่างประเทศ แต่มาในเล่มนี้ท่านศาสตราจารย์ ดร. จำเนียร จวงตระกูล ได้ร่วมกับ นวรัตน์ วงศ์ประสิทธิ์ เขียนเกี่ยวกับ “การวิเคราะห์เนื้อหาในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ” ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง เพราะการวิเคราะห์ทางตัวเลขสถิติอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงบริบทแวดล้อมประกอบกรวิเคราะห์ ทำให้ผลงานวิจัยนั้นไม่สมบูรณ์ ตัวเลขต่าง ๆ จะไร้ความหมายในทันที

บทความที่สองนำเสนอโดยรองศาสตราจารย์ ดร. ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์อีกท่านหนึ่งในวงการของเรา ได้มาตอกย้ำความสำคัญของการพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจหรือด้านใด ๆ ก็ตาม ต้องมองเชิงองค์รวม มีเป้าหมายสูงสุดที่...การเติบโตของสังคมในทุกภูมิภาคอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ทั้งในเชิงคุณภาพและในเชิงปริมาณ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาที่ยึดตามแนวทางของสำนักคิดใดก็ตาม...

ส่วนบทความวิชาการเรื่องที่สามนี้ เป็นการใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบกลุ่มในรายวิชาการบริหารโครงการเชิงกลยุทธ์ของสาขารัฐประศาสนศาสตร์ โดย นิภาพรณ เจนสันติกุล เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการได้ทดลองใช้กระบวนการสอนแบบกลุ่มที่กำลังเป็นที่นิยมกัน ซึ่งทำให้ได้เห็นประเด็นต่าง ๆ ที่น่าสนใจเพื่อเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน

ส่วนที่เกี่ยวกับนาฬิกาทัศนะในฉบับนี้ ได้รับเกียรติจากคุณวินัย ลูวิโรจน์ อดีตรองปลัดกระทรวงแรงงาน มาสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับโรงเรียนกวดวิชา และรองศาสตราจารย์ ดร. ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี ได้สะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับความก้าวหน้าและความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีที่มีผลต่อการทำงานของภาครัฐที่เร่งปรับเปลี่ยนให้ทันกับสภาวะผันแปรนี้

ฉบับนี้ปิดท้ายด้วยการนำเสนอหนังสือจากรองศาสตราจารย์ สีดดา สอนศรี ผู้เชี่ยวชาญประเทศฟิลิปปินส์ แต่ครั้งนี้ ได้หยิบหนังสือ เรื่อง “นโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่นไทย” มาแนะนำให้พวกเราได้รู้จักกัน มองจากคนภายนอกสาขาแต่ได้เนื้อหาที่น่าสนใจ

ทางทีมงานของอภัยในความล่าช้าในการผลิตผลงานชิ้นนี้ออกสู่สาธารณะ และจะเร่งรีบจัดทำฉบับต่อไปให้ทันการใช้งานของผู้เขียนที่ส่งผลงานเข้ามาและผู้ที่ยังรออ่านทุกท่าน หวังว่าจะติดตามเราไปเรื่อย ๆ และหากว่ามีผลงานที่ต้องการเผยแพร่ กรุณาส่งมาให้ได้เลยนะคะที่ thaipaata@gmail.com พร้อมรับทุกชิ้นงานทุกประเภท แล้วพบกันฉบับหน้าค่ะ ไม่นานเกินรอ

ด้วยรักและศรัทธา

อัมพร อารงลักษณ์

บรรณาธิการ

ธันวาคม 2562

สารบัญ

	หน้า
คณะบรรณาธิการ	ii-iii
คณะกรรมการบริหารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย	iv
สารบรรณาธิการ	v-vi
บทความวิชาการ	
การวิเคราะห์เนื้อหาในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ จำเนียร จวงตระกูล และนวัสนันท์ วงศ์ประสิทธิ์	1
การพัฒนาเศรษฐกิจกับเป้าหมายสูงสุด ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี	15
การพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนสาขารัฐประศาสนศาสตร์ด้วยกระบวนการเรียนการสอนแบบกลุ่มใน รายวิชาการบริหารโครงการเชิงกลยุทธ์ นิภาพรรณ เจนสันติกุล	29
นันททัศนะ	
ประเทศไทยมาถึงจุดนี้ได้อย่างไรโรงเรียนกวดวิชา: ความจำเป็นหรือทางเลือก วินัย สุวิโรจน์	40
พลวัตทางเทคโนโลยีที่มีผลต่อบทบาทการบริหารงานและการบริหารภาครัฐ ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี	42
แนะนำหนังสือ	
นโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่นไทย ของ ศุภชัย ยาวะประภาษ และ ปิยากร หวังมหาพร สีดา สอนศรี	59
กิจกรรมของสมาคม	61
รูปแบบการส่งบทความเพื่อเผยแพร่	
Template การเขียนบทความ	63 - 66
Template การเขียนนันททัศนะ	67
Template การเขียนแนะนำหนังสือ	68

การวิเคราะห์เนื้อหาในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ

CONTENT ANALYSIS FOR DATA ANALYSIS IN QUALITATIVE RESEARCH

จำเนียร จวงตระกูล¹

นวสันต์ วงศ์ประสิทธิ์²

บทคัดย่อ

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพมีความแตกต่างจากการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ เนื่องจากการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา แม้ว่าการวิเคราะห์เนื้อหาจะเป็นวิธีการที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณบางรูปแบบ แต่การวิเคราะห์เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมีความหลากหลายและมีหลายวิธีที่มีความแตกต่างจากการวิเคราะห์เนื้อหาแบบการวิจัยเชิงปริมาณ อีกทั้งโปรแกรมสำเร็จรูปที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพก็มีความแตกต่างจากโปรแกรมที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเช่นกัน เนื่องจากในปัจจุบันนี้ชุมชนนักวิจัยไทยและสังคมไทย ซึ่งรวมทั้งสถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการวิจัยได้ให้ความสนใจในการวิจัยเชิงคุณภาพมากขึ้นจึงจำเป็นต้องใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพมากขึ้น ในขณะเดียวกันเนื่องจาก หนังสือ ตำรา บทความ และ เอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพที่ตีพิมพ์เป็นภาษาไทยยังมีจำนวนไม่มากนัก จึงเป็นแรงบันดาลใจให้คณะผู้เขียนมีความสนใจที่จะศึกษาและเขียนบทความนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเสนอ แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหาในการวิจัยเชิงคุณภาพ รวมทั้งวิธีการและกระบวนการในการวิเคราะห์เนื้อหาในการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจนำไปพิจารณาใช้ในการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพในโครงการวิจัยของตนตามที่เหมาะสมต่อไป

คำสำคัญ การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิม การวิเคราะห์เนื้อหาแบบกำหนดทิศทางล่วงหน้า การวิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความ

¹ จำเนียร จวงตระกูล, DBA., Ph.D. Distinguished Professor, Far East University, South Korea
Email: professordrji@gmail.com

² นวสันต์ วงศ์ประสิทธิ์, Ph.D. รองศาสตราจารย์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์
Email: nawasanan@gmail.com

Abstract

Data analysis in qualitative research is different from data analysis in quantitative research as the major method used in qualitative data analysis is content analysis. Although content analysis is used in certain type of quantitative research the content analysis methods used in qualitative research are variety and different from the methods used in quantitative research. In addition, the computer programs used for content analysis in qualitative research are also different from those used in quantitative research. Due to the fact that at present qualitative research has been increasingly given more attention by the Thai research community and Thai society including education and research institutions including various research stakeholder groups, therefore, there is a need for more application of qualitative content analysis. At the same time, books, textbooks, articles and other types of documents published in Thai language is quite rare. This led to the decision by the authors to study and write this article to help promoting the widely use of qualitative research in Thailand. The objective of this academic paper is to present the nature of content analysis applied in qualitative research, including methods and procedures of qualitative content analysis for those who are interested in qualitative research to consider and apply in their qualitative research projects as appropriate.

Keywords: Qualitative Research, Content Analysis, Conventional Content Analysis, Directed Content Analysis, Summative Content Analysis

1. บทนำ

การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยที่เป็นไปตามบริบทของสภาพธรรมชาติ การเก็บข้อมูลจึงเป็นไปตามสภาพที่เป็นจริงตามสภาพของธรรมชาติ ข้อมูลส่วนใหญ่จึงเป็นข้อมูลตามที่ปรากฏเป็นจริงตามบริบทที่มีความหลากหลาย เช่น เอกสารถอดเทปจากการสัมภาษณ์เชิงลึก บันทึกการเข้าร่วมกิจกรรม บันทึกการสังเกต บันทึกการตรวจสอบเอกสาร พยานหลักฐาน หรือวัสดุอุปกรณ์ ภาพยนตร์ วิดีทัศน์ หรือข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ เช่น YouTube หรือ LINE เป็นต้น เมื่อข้อมูลมีความหลากหลาย วิธีการเก็บข้อมูลจึงต้องใช้วิธีการหลากหลายวิธี เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลก็มีหลายประเภทหลายแบบ การวิเคราะห์ข้อมูลจึงมีความแตกต่างไปจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณซึ่งเป็นรูปแบบการวิจัยที่เป็นที่รู้จักและมีความคุ้นเคยกันโดยทั่วไป การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลที่นักวิจัยเก็บรวบรวมมาซึ่งแตกต่างจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยที่ส่วนใหญ่จะเป็นการวิเคราะห์ผลการทดลองต่าง ๆ ในการวิจัยหรือการวิเคราะห์ความเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามการวิจัย แต่การวิเคราะห์ข้อมูล

เชิงคุณภาพนั้นจะเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาสาระของข้อมูลที่นักวิจัยเก็บรวบรวมมาตามความเป็นจริงของข้อมูลเป็นหลัก ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพจึงใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตามเนื่องจากการวิเคราะห์เนื้อหาเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ได้กับทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพรวมทั้งการวิจัยแบบผสม (White & Marsh, 2006) แม้ว่าในกระบวนการวิเคราะห์เนื้อหาโดยทั่วไปที่ใช้กับการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพ จะมีบางส่วนที่คล้ายคลึงกันในประเด็นหลักสี่ประการ คือ การกำหนดตัวอย่างที่มีความเกี่ยวข้อง การกำหนดหน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ การพิจารณาถึงบริบทที่เกี่ยวข้อง และการมีคำถามการวิจัย (White & Marsh, 2006, p.34; Krippendorff, 2004, p. 87) ก็ตาม แต่วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพก็มีวิธีการที่แตกต่างกันหลายวิธี และวิธีการที่ได้รับความนิยมมากในปัจจุบันนี้มีสามวิธีตามที่ Hsieh & Shannon (2005) นำเสนอไว้ในบทความเรื่อง Three Approaches to Qualitative Content Analysis ซึ่งเป็นบทความที่ได้รับความนิยมมากโดยมีผู้นำไปอ้างอิงในบทความต่าง ๆ ถึง 25,620 บทความ กล่าวคือ วิธีที่หนึ่ง เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิม (Conventional Content Analysis) วิธีที่สอง เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาแบบมีการกำหนดทิศทางล่วงหน้า (Directed Content Analysis) และวิธีที่สามเป็นวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาโดยการสรุปความของเนื้อหา (Summative Content Analysis) ทั้งนี้ไม่ว่าจะใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบใดก็ตามนักวิจัยจะต้องดำเนินการตามกระบวนการอย่างเฉพาะเจาะจงตามที่กำหนดไว้โดยเฉพาะของวิธีการนั้น ๆ ซึ่งในแต่ละวิธีมีวิธีการแตกต่างกันไปจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่นักวิจัยเชิงคุณภาพจะต้องทำความเข้าใจในวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบต่าง ๆ และสามารถเลือกใช้ให้ถูกต้องเหมาะสมกับโครงการวิจัยของตนซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปตามรูปแบบของการออกแบบการวิจัยในแต่ละโครงการ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพสามแบบตามที่ Hsieh & Shannon (2005) ได้นำเสนอไว้ดังกล่าวข้างต้น ทั้งนี้สาระสำคัญของบทความนี้จะประกอบด้วย (1) บทนำ คือส่วนนี้ (2) คำจำกัดความของการวิเคราะห์เนื้อหา (3) หลักการและกระบวนการทั่วไปของการวิเคราะห์เนื้อหา (4) การวิเคราะห์เนื้อหาในการวิจัยเชิงคุณภาพสามแบบ (5) การเปรียบเทียบระหว่างการวิเคราะห์เนื้อหาสามแบบ (6) ปัญหาและข้อควรคำนึงในการใช้การวิเคราะห์เนื้อหาในการวิจัยเชิงคุณภาพ (7) บทสรุป และข้อเสนอแนะ

2. คำจำกัดความของการวิเคราะห์เนื้อหาในการวิจัยเชิงคุณภาพ

เนื่องจากบทความนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาการวิเคราะห์เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพเท่านั้น ดังนั้นในส่วนนี้จะได้นำเสนอคำจำกัดความของการวิเคราะห์เนื้อหาในการวิจัยเชิงคุณภาพโดยสังเขป ทั้งนี้โดยอาศัยคำจำกัดความตามที่ Zhang & Wildermuth (2005) ได้นำเสนอคำจำกัดความของการวิเคราะห์เนื้อหาในการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งนักวิชาการสี่ท่านได้นำเสนอไว้ในผลงานสามผลงานซึ่งสรุปได้ดังปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1: คำจำกัดความของการวิเคราะห์เนื้อหาในการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้เขียน/ปีที่พิมพ์	คำจำกัดความ
Hsieh & Shannon, 2005, p. 1278., cited in Zhang & Wildermuth, 2005, p. 1.	วิธีการวิจัยแบบหนึ่งในการตีความแบบนามธรรมของเนื้อหาของข้อมูลที่เป็นข้อความผ่านกระบวนการจำแนกที่เป็นระบบด้วยการลงรหัส (Coding) และการกำหนดหัวข้อหลัก (Themes) หรือแบบแผน (Patterns)
Mayring, 2000, p. 2. cited in Zhang & Wildermuth, 2005, p. 1.	วิธีการเชิงประจักษ์ที่ควบคุมโดยระเบียบวิธีในการวิเคราะห์ข้อความภายในบริบทของการสื่อสารตามกฎหมายและขั้นตอนที่ละขั้นตอนตามแบบจำลองของการวิเคราะห์เนื้อหาโดยไม่ใช้ตัวเลขอธิบาย
Patton, 2002, p. 453. cited in Zhang & Wildermuth, 2005, p.1.	การลดทอนข้อมูลเชิงคุณภาพและความพยายามสร้างความสมเหตุสมผลที่ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพจำนวนมากและพยายามที่จะกำหนดความคงเส้นคงวาและความหมายหลัก

ที่มา: Zhang & Wildermuth, 2005. Qualitative Analysis of Content. Psychology. Online available at: https://www.ischool.utexas.edu/~yanz/Content_analysis.pdf: retrieved 5 March 2020.

จากตารางที่ 1 จะเห็นว่าการวิเคราะห์เนื้อหาในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิเคราะห์หัวข้อเนื้อหาของสารหรือข้อความที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสารกันซึ่งอาจจะปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ กันโดยเป็นการลดทอนปริมาณข้อมูลจากขนาดใหญ่ลงมาเป็นหน่วยของความหมายที่มีขนาดเล็ก เป็นการวิเคราะห์ที่ไม่ใช้ตัวเลขหรือสถิติโดยทั่วไปแล้วจะมีกระบวนการในการวิเคราะห์ประกอบด้วย การลงรหัส (Coding) และการกำหนดหัวข้อหลัก (Themes) หรือแบบแผน (Patterns) ซึ่งจะได้อธิบายในตอนต่อไป

3. หลักการและกระบวนการทั่วไปของการวิเคราะห์เนื้อหา

หลักการที่สำคัญของการวิเคราะห์เนื้อหาโดยทั่วไปนั้น Erlingsson & Brysiewicz (2017, p. 94) ได้อธิบายไว้ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่สำคัญของการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพคือการแปลงรูป (Transform) เนื้อหาสาระของข้อมูล (Text) ที่มีปริมาณมากอย่างเป็นระบบไปสู่ข้อสรุปที่สำคัญ (Key Results) ที่มีการจัดระเบียบ (Organized) และมีความกระชับ (Concise) อย่างสูง เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลดิบที่มาจากเอกสารที่ถอดเทปมาจากการสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ (Verbatim) เพื่อสร้างหัวข้อเรื่องระดับรอง (Categories) หรือ หัวข้อเรื่องหลัก (Themes) อันเป็นกระบวนการเพื่อกำหนดสาระสำคัญเพิ่มเติมที่เป็นนามธรรมของข้อมูลในแต่ละขั้นตอนของการวิเคราะห์ กล่าวคือ จากสิ่งที่เห็นประจักษ์ (Manifest) และเนื้อหาที่ปรากฏตามตัวอักษร (Literal Content) ไปสู่ความหมายที่แฝงเร้นอยู่ (Latent) ภายในข้อมูลนั้น

เพื่อให้เห็นภาพในกระบวนการที่ชัดเจนขึ้น Erlingsson & Brysiewicz (2017) ได้นำเสนอส่วนสำคัญในการดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหาโดยทั่วไปสี่ประการซึ่งสามารถสรุปได้ดังที่แสดงไว้ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2: ส่วนสำคัญที่ใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาในการวิจัยเชิงคุณภาพ

คำ	ความหมาย
การย่อ (Condensation)	การย่อ (Condensation) การย่อเป็นกระบวนการในการย่อข้อความให้สั้นลงในขณะที่ยังคงรักษาความหมายหลักไว้
รหัส (Code)	รหัส (Code) รหัส เป็นฉลาก หรือ ชื่อ ที่สามารถอธิบายความหมายได้ชัดเจนที่สุดว่าหน่วยความหมายย่อ (Condensed Meaning Units) นั้นหมายความว่าอย่างไร ตามปกติจะมีความยาวเพียงหนึ่งหรือสองคำ
หัวข้อเรื่อง (Category)	หัวข้อเรื่อง (Category) การกำหนดหัวข้อเรื่อง เป็นการนำเอารหัสหลายรหัสที่มีความสัมพันธ์กันในด้านเนื้อหาหรือบริบทมารวมเป็นกลุ่มเดียวกันแล้วตั้งชื่อขึ้นมาใหม่เป็นหัวข้อเรื่อง (Category) หัวข้อเรื่องจะตอบคำถามเกี่ยวกับ ใคร? อะไร? เมื่อไร? หรือ ที่ไหน?
หัวข้อเรื่องหลัก (Theme)	หัวข้อเรื่องหลัก (Theme) เป็นการนำเอา หัวข้อเรื่อง (Category) ที่มีความหมายพื้นฐาน (Underlying Meaning) เช่น ความหมายที่ซ่อนเร้นอยู่ในตั้งแต่สองหัวข้อเรื่องขึ้นไปมารวมไว้อยู่ในกลุ่มเดียวกันแล้วตั้งชื่อใหม่ขึ้นมาเป็นหัวข้อเรื่องหลัก (Theme) หัวข้อเรื่องหลักจะตอบคำถามเกี่ยวกับ ทำไม? อย่างไร? ในทิศทางใด? หรือ โดยวิธีการใด?

ที่มา: แปลและดัดแปลงจาก Erlingsson & Brysiewicz, 2017, p. 94.

จากตารางที่ 2 จะเห็นว่า ในการเริ่มต้นของการวิเคราะห์เนื้อหานักวิจัยจะอ่านข้อความในข้อมูลที่จะทำการวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจกับสาระสำคัญของข้อมูลเสียก่อนซึ่งอาจจะต้องอ่านหลาย ๆ เที่ยว เมื่ออ่านแล้วก็จะสามารถกำหนดสาระสำคัญได้ว่าผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวถึงอะไร ต่อจากนั้นก็พิจารณาข้อมูลออกมาเป็นส่วนย่อย ๆ ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นหน่วยความหมาย (Meaning Units) ต่อจากนั้นก็ทำการย่อหน่วยความหมายให้สั้นลงไปอีก เรียกว่าการย่อ (Condensation) ในการย่อนี้จะต้องให้แน่ใจว่าความหมายเดิมนั้นยังคงอยู่ ขั้นตอนต่อไปเป็นการให้ชื่อหน่วยความหมายที่ทำการย่อแล้วเป็นรหัส (Code) ขั้นตอนต่อไปคือการนำเอารหัสที่มีความสัมพันธ์กันมารวมกลุ่มกันเป็นหัวข้อเรื่อง (Category) ในบางกรณีนักวิจัยอาจถือเอาหัวข้อเรื่องนี้เป็นขั้นสุดท้ายหรือขั้นสูงสุดของการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อรายงานผลการวิจัยก็ได้หรืออาจจะก้าวไปสู่ขั้นตอนต่อไปคือการนำเอาหัวข้อเรื่องต่าง ๆ มาจัดทำเป็นหัวข้อเรื่องหลัก (Theme) เพื่อรายงานผลการวิจัยต่อไป (Erlingsson & Brysiewicz, 2017) หรือถ้าหากนักวิจัยที่มีความชำนาญในการลงรหัสแล้วนักวิจัยจะสามารถข้ามไปเริ่มต้นจากการลงรหัสเป็นขั้นตอนแรกได้เลย นอกจากนี้ยังเหมาะกับการวิเคราะห์เนื้อหาแบบการกำหนดทิศทางล่วงหน้าซึ่งจะได้นำเสนอในตอนต่อไป

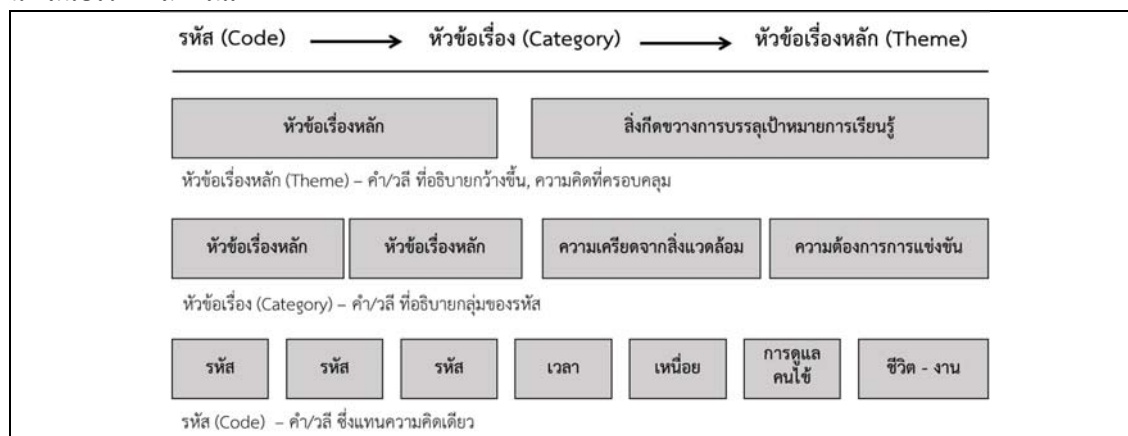
4. การวิเคราะห์เนื้อหาในการวิจัยเชิงคุณภาพสามแบบ

การวิเคราะห์เนื้อหามีหลายแบบและมีทั้งที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ (Boettger & Palmer, 2010) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Zhang & Wildermuth, 2005) และการวิจัยแบบผสม (Hamad, Savundranayagam & Johnson, 2016) อย่างไรก็ตาม ในบทความนี้จะศึกษาเฉพาะการวิเคราะห์เนื้อหาในการวิจัยเชิงคุณภาพเท่านั้น โดยจะใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาสามแบบตามที่ Hsieh & Shannon (2005) ได้นำเสนอไว้เป็นแนวทาง ประกอบด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิม (Conventional Content Analysis) การวิเคราะห์เนื้อหาแบบ

กำหนดทิศทางล่วงหน้า (Directed Content Analysis) การวิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความ (Summative Content Analysis) ทั้งนี้จะได้ศึกษาวิธีการวิเคราะห์ทั้งสามแบบนี้จากแหล่งข้อมูลอื่นประกอบด้วย ซึ่งจะได้นำเสนอโดยสังเขปตามลำดับต่อไปนี้

4.1 การวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิม (Conventional Content Analysis) การวิเคราะห์เนื้อหาแบบนี้เหมาะสำหรับการวิจัยในประเด็นที่ยังไม่มีทฤษฎี (Theory) หรืองานวิจัยเกี่ยวกับประเด็นหรือปรากฏการณ์ (Phenomenon) นี้ยังมีไม่มาก การวิเคราะห์แบบนี้จะไม่มีการกำหนดรหัส (Code) หรือหัวข้อเรื่อง (Category) ไว้ล่วงหน้าแต่จะเกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินการวิเคราะห์ (Hsieh & Shannon, 2005) ซึ่งมีขั้นตอนโดยสรุปตามที่ Hsieh & Shannon (2005) ประกอบกับที่ Bogetz, Abramson, Haftel, Klein, Li, Michelson, & Simpkin (2017. Online) นำเสนอไว้ดังต่อไปนี้คือ (1) อ่านเอกสารถอดเทปจากการสัมภาษณ์หรือเอกสารอื่นที่เป็นข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ซึ่งในที่นี้จะเรียกว่าเอกสารข้อมูลอย่างละเอียด หลาย ๆ รอบเพื่อทำความเข้าใจกับเนื้อหาของข้อมูล (2) อ่านเอกสารข้อมูลทีละคำ ทีละประโยค ทีละบรรทัด หรือทีละวรรค แล้วกำหนดคำหรือวลี ที่จะใช้แทนความหมายของคำ ประโยค หรือวรรคนั้น ๆ แล้วเขียนคำหรือวลีนั้น ๆ ไว้ที่ขอบกระดาษเอกสารข้อมูล คำหรือวลีที่เขียนไว้นี้ถือว่าเป็นรหัส (Code) ซึ่งในขั้นนี้เรียกว่าเป็นการเปิดรหัส (Open Coding) ที่จะใช้เป็นฐานในการลงรหัสต่อไป (3) ดำเนินการลงรหัสต่อไปโดยใช้รหัสที่ได้ดำเนินการข้างต้นเป็นฐานทำการลงรหัสต่อไปโดยอาจมีการกำหนดรหัสใหม่หรือปรับรหัสเก่าให้เหมาะสมจนลงรหัสเสร็จสิ้น (4) นำรหัสต่าง ๆ มาจัดเป็นกลุ่มหัวข้อเรื่อง (Category) ตามความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงของรหัส หัวข้อเรื่องที่ปรากฏขึ้นจากการวิเคราะห์นี้เป็นที่รวมกลุ่ม (Cluster) ของรหัสที่มีความหมาย โดยหลักการแล้วจะมีกลุ่มประมาณ 10-15 กลุ่มเพื่อให้สามารถรองรับปริมาณของรหัส อย่างไรก็ตามจำนวนของกลุ่มก็ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของหัวข้อเรื่องนักวิจัยอาจจะนำมารวมกันแล้วจัดจำนวนกลุ่มให้น้อยลงได้ (5) กำหนดคำจำกัดความของหัวข้อเรื่อง และหัวข้อเรื่องรอง (Subcategory) ในกรณีที่มีการจัดเป็นหัวข้อเรื่องรองอันเป็นส่วนประกอบของหัวข้อเรื่อง (Category) รวมถึงรหัสด้วย ในการเตรียมการจัดทำรายงานข้อค้นพบจากการวิจัยนั้นแนวทางการกำหนดคำจำกัดความดังกล่าวจะมาจากข้อมูล ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการวิจัยนักวิจัยอาจจะจัดกลุ่มของหัวข้อเรื่อง (Category) ตามความสัมพันธ์เพิ่มขึ้นไปอีกระดับหนึ่งหรือหลายระดับก็ได้ แต่ส่วนใหญ่แล้วจะยุติที่ระดับหัวข้อเรื่อง (Subcategory)

ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น การวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบนี้อาจจัดระดับชั้นของข้อมูลเพิ่มขึ้นตามที่ Bogetz, Abramson, Haftel, Klein, Li, Michelson, & Simpkin (2017. Online) นำเสนอไว้ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1: การจัดลำดับชั้นของการวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิมเพิ่มเติม

ที่มา: แปลจาก Bogetz, Abramson, Haftel, Klein, Li, Michelson, & Simpkin, 2017. Online.

จากภาพที่ 1 จะเห็นว่าการวิเคราะห์เนื้อหาแบบนี้ จะเริ่มจากการ ลงรหัส (Code) ก่อน ต่อจากนั้น จึงไปสร้าง หัวข้อเรื่อง (Category) แล้วนำเอาหัวข้อเรื่องที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงกันตั้งเป็นหัวข้อหลัก (Theme) อันถือว่าเป็นผลของการวิจัยที่นักวิจัยนำไปอธิบายตอบคำถามการวิจัยของตน

4.2 การวิเคราะห์เนื้อหาแบบกำหนดทิศทางล่วงหน้า (Directed Content Analysis) การวิเคราะห์เนื้อหาแบบนี้ใช้ในกรณีที่มีทฤษฎี (Theory) หรืองานวิจัยเกี่ยวกับประเด็นหรือปรากฏการณ์ (Phenomenon) ที่จะทำการวิจัยอยู่ก่อนแล้วแต่ยังขาดความสมบูรณ์หรืออาจจะมีประโยชน์ที่จะทำการอธิบายเพิ่มขึ้น ในกรณีนี้นักวิจัยอาจใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบกำหนดทิศทางล่วงหน้า (Hsieh & Shannon, 2005) ในการวิเคราะห์ในงานวิจัยที่จะทำนี้ การวิเคราะห์เนื้อหาแบบนี้จะมีแนวทางในการวิเคราะห์ที่เป็นโครงสร้างหรือแบบแผนมากกว่าการวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิมตามที่ได้นำเสนอแล้วข้างต้น โดยนักวิจัยจะใช้ทฤษฎีหรืองานวิจัยที่มีอยู่ก่อนหน้าเป็นแนวทางในการจัดทำรหัส (Code) และหัวข้อเรื่อง (Category) จากนั้นนักวิจัยจะจัดทำคำจำกัดความเชิงปฏิบัติการของหัวข้อเรื่องโดยใช้ทฤษฎีที่มีอยู่เป็นฐานในการจัดทำขึ้นมาใช้ดำเนินการ (Hsieh & Shannon, 2005)

วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบกำหนดทิศทางล่วงหน้าที่จะนำเสนอในส่วนนี้นอกจากจะอาศัยแนวคิดตามที่ Hsieh & Shannon (2005) เสนอไว้เป็นเบื้องต้นแล้วจะได้ใช้ผลงานของ Assarroudi, Nabavi, Armat, Ebadi, & Vaismoradi (2018) มาเป็นแนวทางในการศึกษา เพื่อกำหนดกระบวนการและวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบกำหนดทิศทางล่วงหน้าที่มีความกระชับและชัดเจนสามารถใช้งานได้สะดวกในทางปฏิบัติต่อไป Assarroudi et al. (2018) ได้ศึกษาวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาวิธีนี้ ที่นำเสนอโดยนักวิชาการต่าง ๆ คือ Elo & Kyngas (2008); Hsieh & Shannon (2005); Zhang & Wildemuth (2009) และ Mayring (2000, 2014) รวมทำงานแล้วนำมาบูรณาการขึ้นมาใหม่เป็นวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบกำหนดทิศทางล่วงหน้าเป็นแบบของนักวิชาการคณะนี้ซึ่งมี 16 ขั้นตอน แบ่งออกเป็นสามระยะ แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากระยะที่หนึ่งซึ่งเป็นขั้นเตรียมการนั้นส่วนใหญ่เป็นงานที่อยู่ในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพที่ยังไม่ก้าวมาถึงขั้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยตรง กล่าวคือ ขั้นตอนต่าง ๆ เหล่านี้จะกระจายไปอยู่ในกระบวนการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพขั้นต่าง ๆ เช่น การกำหนดกลุ่มตัวอย่างและวิธีการสุ่มตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือแบบแนวทางการสัมภาษณ์ เป็นต้น เพื่อความกระชับและความชัดเจนในทางปฏิบัติในบทความนี้จะกำหนดกระบวนการวิเคราะห์เนื้อหาแบบกำหนดทิศทางล่วงหน้าขึ้นมาใหม่โดยอาศัยพื้นฐานจากงานของ Assarroudi et al. (2018) โดยแบ่งเป็น 12 ขั้นตอนคือ (1) การกำหนดหน่วยวิเคราะห์ (2) ทำความเข้าใจเนื้อหาของข้อมูล (3) สร้างตารางของหัวข้อเรื่อง (4) กำหนดคำจำกัดความทางทฤษฎีของหัวข้อเรื่องที่สำคัญและหัวข้อเรื่องรอง (5) กำหนดกฎระเบียบสำหรับการลงรหัสของหัวข้อเรื่องที่สำคัญ (6) ทดสอบตารางหัวข้อเรื่อง (7) คัดเลือกและกำหนดตัวอย่างของแกนกลางของหัวข้อเรื่องที่สำคัญแต่ละข้อ (8) ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลหลัก (9) การหาข้อสรุปเชิงนามธรรมของหัวข้อเรื่องที่สำคัญจากรหัสเบื้องต้น (11) การสร้างความเชื่อมโยงระหว่างหัวข้อเรื่องทั่วไปด้วยหัวข้อเรื่องที่สำคัญ (12) การรายงานผลทุกขั้นตอนของการวิเคราะห์เนื้อหาแบบกำหนดทิศทางล่วงหน้าและรายงานข้อค้นพบ

4.3 การวิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความ (Summative Content Analysis) การวิเคราะห์เนื้อหาแบบนี้โดยทั่วไปแล้วจะเริ่มต้นจากการระบุและกำหนดจำนวน คำหรือบริบทในตัวสารหรือข้อความเพื่อที่จะทำความเข้าใจในบริบทของการใช้คำและเนื้อหาสาระของสารหรือข้อความในตัวข้อมูล การกำหนดปริมาณหรือนับจำนวนดังกล่าวนี้ไม่ได้เป็นความพยายามที่จะทำความเข้าใจในตัวสารหรือข้อความ แต่กระทำเพื่อเป็นการสำรวจการใช้สารหรือข้อความเหล่านั้นว่ามีการใช้อย่างไร หากการดำเนินการสิ้นสุดลงในจุดนี้การวิเคราะห์

ดังกล่าวจะถือว่าการวิเคราะห์เนื้อหาแบบเชิงปริมาณ แต่การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพจะมีขั้นตอนที่ต้องดำเนินการต่อไปอีกคือจะต้องมีการวิเคราะห์เนื้อหาความหมายที่ซ่อนเร้นอยู่ในสารหรือข้อความนั้น การวิเคราะห์เนื้อหาแบบนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการค้นหาความหมายที่อยู่ภายในคำหรือเนื้อหาของคำ เช่น ในกรณีการศึกษาเรื่องความตายที่ Hsieh & Shannon (2005) นำมาเป็นตัวอย่างในการอธิบายนั้นกล่าวถึงการใช้คำอื่น เช่น จากไป (Passing) หรือ ไปสู่ภพภูมิที่ดีกว่า (Going to a better place) ซึ่งเป็นคำที่มีลักษณะที่มีนัยนวลแทนคำที่มีความหมายแบบชัดแจ้งหรือตรงไปตรงมา (Explicit) เนื่องจากในสังคมอเมริกันนั้นการใช้คำแบบตรงนั้นเป็นสิ่งที่ต้องห้าม (Taboo) หรือไม่เหมาะสม การที่ไม่ใช้คำที่ตรงความหมายอาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดหรือขัดขวางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างแพทย์กับผู้ป่วยได้ นักวิจัยต้องการที่จะทราบว่า ผู้ให้บริการสุขภาพ ผู้ป่วย หรือสมาชิกครอบครัว ใช้คำแบบตรงหรือแบบนัยนวล บ่อยเพียงใดเมื่อเปรียบเทียบกับการใช้คำที่นัยนวล การใช้คำแบบตรงไปตรงมาใช้ในสถานการณ์ใดบ้าง โดยตั้งคำถามการวิจัยว่า มีการใช้คำว่าตาย (Die) ใกล้ตาย (Dying) และความตาย (Death) ในการสื่อสารระหว่างแพทย์กับผู้ป่วยอย่างไรเมื่อปรึกษาหารือกันในสถานที่พักของผู้ป่วย และมีการใช้คำอะไรบ้างที่เป็นคำทางเลือกแทน? การวิเคราะห์เนื้อหาในการศึกษานี้เริ่มต้นจากการค้นหาคำว่า ตาย (Die) ความตาย (Death) และ ใกล้ตาย (Dying) ในข้อมูลที่เป็นเอกสารที่ถอดเทปมาจากการสัมภาษณ์ (Transcript) แล้วทำการนับความถี่ของคำแต่ละคำที่เกี่ยวข้องกับคำว่าตายในเอกสารแล้วเปรียบเทียบกับระยะเวลาทั้งหมดที่มีการสื่อสารกัน นักวิจัยทำการกำหนดรหัสของผู้พูดแต่ละคน เช่น แพทย์ พยาบาล ผู้ป่วย และสมาชิกครอบครัว ทำการนับความถี่ของคำตามประเภทของผู้พูดแล้วทำการเปรียบเทียบกับจำนวนทั้งหมดของคำที่ลงทะเบียน ต่อจากนั้นนักวิจัยกำหนดคำที่เป็นทางเลือกที่ใช้แทนคำว่าความตาย (Death) ตาย (Die) หรือ ใกล้ตาย (Dying) จากนั้นทำการนับจำนวนคำทั้งที่เป็นจำนวนรวมและแยกตามจำนวนของคำที่ใช้แทน ต่อจากนั้นนักวิจัยนับจำนวนคำที่นัยนวลเปรียบเทียบกับคำที่ใช้แบบตรงแยกตามประเภทผู้พูด ตามลักษณะกลุ่มประชากรของแพทย์และผู้ป่วยในการสื่อสารกันแต่ละครั้งและรวมถึงกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ผลการวิจัยที่สำคัญคือการอธิบายการปรากฏของคำแบบตรงที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างแพทย์กับผู้ป่วยเปรียบเทียบกับคำที่นัยนวล ทำการเปรียบเทียบตามประเภทของผู้พูดและตามลักษณะของแพทย์และผู้ป่วย การอธิบายในการวิจัยนี้เน้นที่การสำรวจถึงคำอธิบายที่เป็นไปได้สำหรับความแตกต่างของการใช้คำแบบตรงกับแบบนัยนวลเมื่อปรึกษาหารือกันในแต่ละกลุ่มที่ต่างกันและในสถานการณ์ที่ต่างกัน การทำการวิเคราะห์ตามกระบวนการนี้เป็นการ วิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความ ตามคำอธิบายของ Hsieh & Shannon (2005) นอกจากนี้การวิเคราะห์แบบนี้ยังสามารถศึกษาได้จากผลงานของ Nang, Monahan, Diehl, & French (2015) ซึ่งได้อธิบายว่าการวิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนที่ต่อเนื่องกันคือการอ่านและการลงทะเบียน การแสดง การลดทอน และการตีความหมาย และในกรณีที่มีนักวิจัยหลายคนจะต้องมีการตรวจสอบเพื่อให้แน่ใจว่าการกำหนดรหัสนั้นตรงกันถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการวิเคราะห์แบบนี้

5. เปรียบเทียบระหว่างการวิเคราะห์เนื้อหาทั้งสามแบบ

การวิเคราะห์เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพทั้งสามวิธีที่ได้นำเสนอในบทความนี้มีความแตกต่างกันในสาระสำคัญสามประการ คือการเริ่มต้นวิเคราะห์ เวลาการกำหนดรหัสหรือคำสำคัญ และแหล่งที่มาของรหัสหรือคำสำคัญ ดังปรากฏในตารางที่ 3

ตารางที่ 3: เปรียบเทียบกระบวนการวิเคราะห์เนื้อหาสามแบบ

ประเภทการวิเคราะห์เนื้อหา	การเริ่มต้นวิเคราะห์	เวลาการกำหนดรหัสหรือคำสำคัญ	แหล่งที่มาของรหัสหรือคำสำคัญ
แบบดั้งเดิม	การสังเกต	กำหนดรหัสระหว่างการวิเคราะห์	สารในตัวข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์
แบบกำหนดล่วงหน้า	ทฤษฎี	กำหนดรหัสล่วงหน้าและระหว่างการวิเคราะห์	ทฤษฎีหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
แบบสรุปความ	คำสำคัญ	กำหนดคำสำคัญล่วงหน้าและระหว่างการวิเคราะห์	ความสนใจของนักวิจัยหรือการทบทวนวรรณกรรม

ที่มา: แปลจาก Hsieh & Shannon, 2005, p. 1286.

จากตารางที่ 3 จะเห็นว่าจากตารางที่ 3 จะเห็นว่าการวิเคราะห์เนื้อหาทั้งสามแบบมีความแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาในสามมิติคือ การเริ่มต้นของการวิเคราะห์ เวลาในการกำหนดรหัสหรือความสำคัญ และ แหล่งที่มาของรหัสและคำสำคัญ กล่าวคือ (1) มิติการเริ่มต้นของการวิเคราะห์ ในการวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิมนั้น การเริ่มต้นของการวิเคราะห์ เริ่มจากการพิจารณาสาระของสารในตัวข้อมูลแล้ว กำหนดรหัส (Code) จากสารในตัวข้อมูลนั้นแล้วดำเนินการกำหนดหัวข้อเรื่อง (Category) แล้วนำมาเป็นผลของการวิเคราะห์เพื่อจัดทำรายงานการวิจัย และในบางกรณีอาจดำเนินวิเคราะห์ต่อไปอีกได้เช่น การนำหัวข้อเรื่อง มาจัดทำเป็นหัวข้อเรื่องหลัก (Theme) ก็ได้ ส่วนในการวิเคราะห์เนื้อหาแบบกำหนดทิศทางล่วงหน้า นั้น เริ่มจากทฤษฎีที่มีอยู่แล้วที่นักวิจัยนำมาใช้ในการวิจัย กล่าวคือนักวิจัยใช้ทฤษฎีเป็นตัวตั้งแล้วกำหนดรหัสขึ้นมา รวมทั้งนำรหัสเหล่านั้นมาจัดทำเป็นหัวข้อเรื่อง หรือหัวข้อเรื่องหลักเอาไว้ก่อนเป็นการล่วงหน้า แล้วนักวิจัยไปอ่านและพิจารณาสารในตัวข้อมูลแล้วนำเอาสารในเนื้อหาของข้อมูลที่ตรงกับรหัสที่กำหนดไว้มาเป็นรหัสและหัวข้อเรื่องและหัวข้อเรื่องหลัก ส่วนการวิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความนั้นไม่ได้ใช้รหัส (Code) แต่เริ่มต้นจากการกำหนดคำสำคัญ (Keywords) แทน (2) มิติที่สองคือเวลาที่เริ่มกำหนดรหัสหรือความสำคัญ ในการวิเคราะห์นั้น ในการวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิมการเริ่มต้นกำหนดรหัสคือกำหนดขึ้นมาในระหว่างการวิเคราะห์ ส่วนในการวิเคราะห์เนื้อหาแบบกำหนดทิศทางล่วงหน้า นั้น ต้องมีการกำหนดรหัสไว้เป็นการล่วงหน้า ก่อนเริ่มทำการวิเคราะห์และอาจจะมีการกำหนดรหัสเพิ่มเติมอีกได้ในระหว่างการวิเคราะห์ ส่วนในการวิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความนั้นมีการกำหนดคำสำคัญไว้ล่วงหน้าและมีการกำหนดขึ้นเพิ่มได้อีกในระหว่างการวิเคราะห์ (3) สำหรับในมิติด้านแหล่งที่มาของรหัสและคำสำคัญ นั้นในการวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิมนั้น แหล่งที่มาของรหัสคือมาจากสารในตัวข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์ ส่วนในการวิเคราะห์เนื้อหาแบบกำหนดทิศทางล่วงหน้า นั้น แหล่งที่มาของรหัสคือทฤษฎีหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และในการวิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความนั้น แหล่งที่มาของคำสำคัญคือมาจากความสนใจของนักวิจัยเองหรือมาจากการทบทวนวรรณกรรม

สำหรับจุดแข็งและจุดอ่อนของการวิเคราะห์เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพทั้งสามวิธีที่ได้นำเสนอ ในบทความนี้มีความแตกต่างกันในสาระสำคัญดังปรากฏในตารางที่ 4

ตารางที่ 4: เปรียบเทียบจุดแข็งและจุดอ่อนของการวิเคราะห์เนื้อหาสามแบบ

ประเภทการวิเคราะห์เนื้อหา	จุดแข็ง	จุดอ่อน
แบบดั้งเดิม	ข้อมูลที่ได้นั้นมาจากผู้ให้ข้อมูลตามที่เป็นจริงและความรู้ที่เกิดขึ้นเกิดมาจากข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลโดยตรง ผลของการวิเคราะห์ใช้เป็นแบบการสรุปร่างแนวคิดหรือแบบจำลอง	อาจจะไม่สามารถทำความเข้าใจในบริบทได้ครบถ้วน และอาจจะสับสนกับการวิเคราะห์เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้ยุทธศาสตร์การวิจัยต่าง ๆ เช่น การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎี
แบบกำหนดล่วงหน้า	ทฤษฎีที่มีอยู่แล้วสามารถที่จะได้รับการสนับสนุนและขยายต่อไปได้ นอกจากนี้การใช้ทฤษฎีนำทำให้พิจารณาได้ว่านักวิจัยดำเนินการโดยมีทิศทางในการดำเนินการ	การใช้ทฤษฎีนำอาจจะก่อให้เกิดความลำเอียงอาจทำให้ข้อค้นพบเป็นไปในทางที่สนับสนุนทฤษฎีมากกว่าการไม่สนับสนุน และทฤษฎีอาจมีอิทธิพลต่อนักวิจัยจนทำให้นักวิจัยละเลยบริบทในการวิเคราะห์ได้
แบบสรุปความ	เป็นการวิจัยที่ไม่รบกวนผู้ให้ข้อมูลหรือเป็นลักษณะของการวิจัยเชิงรับในการศึกษาปรากฏการณ์ และสามารถให้ความเข้าใจพื้นฐานในวิธีการใช้ คำต่าง ๆ ได้	ไม่ได้ให้ความสนใจในความหมายที่กว้างขวางที่ปรากฏอยู่ในข้อมูล มีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของงานวิจัย (Trustworthiness) ที่ต้องอิงกับการมีความน่าเชื่อถือ (Credibility) มาก

ที่มา: ใช้ข้อมูล จาก Hsieh & Shannon, 2005, pp. 1279-1285.

จากตารางที่ 4 จะเห็นว่าการวิเคราะห์เนื้อหาทั้งสามแบบ มีจุดแข็ง และจุดอ่อนต่างกัน กล่าวคือ (1) ด้านจุดแข็งนั้นการวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิมจะมีจุดแข็งที่สำคัญคือข้อมูลที่ได้นั้นมาจากผู้ให้ข้อมูลตามที่เป็นจริงและความรู้ที่เกิดขึ้นเกิดมาจากข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลโดยตรง ผลที่ได้เป็นการสรุปร่างแนวคิดแบบจำลอง ในขณะที่การวิเคราะห์เนื้อหาแบบกำหนดทิศทางล่วงหน้าจะมีจุดแข็งที่สำคัญคือทฤษฎีที่มีอยู่แล้วสามารถที่จะได้รับการสนับสนุนและขยายต่อไปได้ นอกจากนี้การใช้ทฤษฎีนำทำให้นักวิจัยดำเนินการโดยมีทิศทางที่ชัดเจนสำหรับการวิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความจะมีจุดแข็งที่สำคัญคือไม่รบกวนผู้ให้ข้อมูลหรือเป็นลักษณะของการวิจัยเชิงรับในการศึกษาปรากฏการณ์นั้น ๆ การวิเคราะห์แบบนี้สามารถให้ความเข้าใจพื้นฐานในวิธีการใช้ คำต่าง ๆ ได้ (Hsieh & Shannon, 2005) (2) ด้านจุดอ่อน ในการวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิมจะมีจุดอ่อนที่สำคัญคืออาจจะไม่สามารถทำความเข้าใจในบริบทได้ครบถ้วน และอาจจะก่อให้เกิดความสับสนกับการวิเคราะห์เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้ยุทธศาสตร์การวิจัยต่าง ๆ เช่น การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎี (Grounded Theory) ซึ่งจะมีการดำเนินการต่อไปอีกคือการสร้างทฤษฎีจากข้อมูล ส่วนการวิเคราะห์เนื้อหาแบบกำหนดทิศทางล่วงหน้ามีจุดอ่อนที่สำคัญคือการใช้ทฤษฎีนำอาจจะก่อให้เกิดความลำเอียงมากจนอาจทำให้ข้อค้นพบเป็นไปในทางที่สนับสนุนทฤษฎีมากกว่าการไม่สนับสนุน และทฤษฎีอาจมีอิทธิพลต่อนักวิจัยจนทำให้นักวิจัยละเลยบริบทในการวิเคราะห์แบบนี้ได้ ส่วนการวิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความจะมีจุดอ่อนที่สำคัญคือมี

ข้อจำกัดในประเด็นที่ไม่ได้ให้ความสนใจในความหมายที่กว้างขวางที่ปรากฏอยู่ในข้อมูล มีประเด็นเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือที่ต้องอิงกับ การมีความน่าเชื่อถือ (Credibility) มากและอาจก่อให้เกิดปัญหาความสอดคล้องระหว่างตัวข้อมูลกับการตีความหมาย (Hsieh & Shannon, 2005)

ประเด็นที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการวิเคราะห์เนื้อหาทั้งสามแบบนี้สามารถดำเนินการได้โดยการกระทำด้วยมือ (Manual) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ (Computer-Aided Qualitative Data Analysis Software: CAQDAS) แบบต่าง ๆ ช่วยในการวิเคราะห์ (จำเนียร จวงตระกูล, 2562) ซึ่งมีรายละเอียดเฉพาะในแต่ละโปรแกรม นักวิจัยสามารถเลือกใช้ได้ตามความจำเป็นหรือเหมาะสม เช่น การใช้โปรแกรม Atlas. ti (ฟินโย พรหมเมือง, มปป. ออนไลน์) เป็นต้น

6. ปัญหาและข้อควรคำนึงในการใช้การวิเคราะห์เนื้อหาในการวิจัยเชิงคุณภาพ

ในการใช้การวิเคราะห์เนื้อหาในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมีปัญหาที่สำคัญที่นักวิจัยควรคำนึงที่สำคัญหกประการดังต่อไปนี้ (1) ประเภทของการวิจัย ดังได้กล่าวมาแล้ว การวิเคราะห์เนื้อหาสามารถใช้ได้กับทั้งงานวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งรูปแบบหรือวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาที่ใช้กับการวิจัยเชิงปริมาณกับที่ใช้กับการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นแตกต่างกัน นักวิจัยต้องทำความเข้าใจรูปแบบหรือวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแต่ละแบบให้ชัดเจนและเลือกใช้รูปแบบหรือวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาให้ถูกต้องเหมาะสมกับประเภทของการวิจัย (2) ประเภทของยุทธศาสตร์การวิจัย การวิจัยเชิงคุณภาพมียุทธศาสตร์การวิจัยที่หลากหลายและในแต่ละยุทธศาสตร์นั้นก็มีการขั้นตอนรวมทั้งกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลที่แตกต่างกันไปตามประเภทของยุทธศาสตร์การวิจัย เช่น การวิจัยเพื่อศึกษาชีวประวัติหรือการบรรยาย (Biography or Narrative) การวิจัยเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ (Phenomenological Study) การวิจัยแบบการศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎี (Grounded Theory) การวิจัยวัฒนธรรม (Ethnographic Study) หรือการวิจัยแบบกรณีศึกษา (Case Study) ล้วนแต่มีวิธีการ ขั้นตอน และกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นของตนเอง และในแต่ละยุทธศาสตร์การวิจัยก็ยังมีวิธีการขั้นตอนและกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลที่แตกต่างกันออกไปหลายรูปแบบหลายวิธีการอีกด้วย นักวิจัยจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจเพื่อเลือกใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาให้ถูกต้องเหมาะสมกับยุทธศาสตร์การวิจัยที่เลือกใช้ในโครงการวิจัยของตน (3) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการวิจัย การวิเคราะห์เนื้อหายังไม่เป็นที่รับรู้อย่างกว้างขวางมากนักในหมู่นักวิจัยมีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการวิจัย เช่น บุคลากรของหน่วยงานที่ให้ทุนการวิจัย คณะกรรมการกำกับทิศทางวิจัย คณะกรรมการตรวจรับงาน รวมทั้งผู้ใช้งานวิจัยส่วนใหญ่ยังไม่มี ความคุ้นเคยกับวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพเชิงคุณภาพมากนัก จึงมีความจำเป็นที่นักวิจัยจะต้องเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยให้ชัดเจนรวมทั้งนำเสนอโครงการวิจัยตลอดจนใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างความผูกพันและความเข้าใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการวิจัยนั้นอย่างทั่วถึงเพื่อให้ นักวิจัยสามารถดำเนินการวิจัยโดยได้รับความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินการวิจัยรวมทั้งเพื่อเป็นการสร้างการยอมรับผลการวิจัยของนักวิจัยอีกด้วย (4) ขนาดของโครงการและระยะเวลา รวมทั้งทรัพยากรของโครงการ การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นกระบวนการที่ใช้เวลา นักวิจัยจำเป็นต้องวางแผนการวิจัยโดยจัดสรรเวลาในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพให้เหมาะสมกับขนาดของโครงการ ลักษณะหรือความสลับซับซ้อนของโครงการ รวมทั้งกำหนดเวลาและทรัพยากรต่าง ๆ ที่จะใช้ได้ในโครงการวิจัยเพื่อให้ นักวิจัยสามารถนำเสนอผลการวิจัยและส่งมอบรายงานการวิจัยได้ตามกำหนดเวลา (5) โปรแกรมที่เลือกใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ในปัจจุบันมีโปรแกรมสำเร็จรูปที่ใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาจำนวนมาก แต่ละโปรแกรมก็มีคุณลักษณะการใช้งานที่แตกต่างกันไป มีทั้งโปรแกรมที่นักวิจัยสามารถใช้ได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายและโปรแกรมที่มีลิขสิทธิ์ นักวิจัยจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจและทดลองใช้โปรแกรมเหล่านี้เพื่อเลือกใช้ให้เหมาะสมกับโครงการวิจัยของตน (6) สมรรถนะของนักวิจัย ทักษะหรือประสบการณ์หรือความสามารถของนักวิจัยมีส่วน

สำคัญในการดำเนินการวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งมีหลายรูปแบบ นักวิจัยจะต้องสร้างประสบการณ์ให้แก่ตนเองให้พร้อมด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรม เรื่องการวิเคราะห์เนื้อหาแบบต่าง ๆ ตลอดจนทดลองฝึกปฏิบัติการวิเคราะห์เนื้อหาที่หลากหลายรูปแบบ เพื่อให้สามารถใช้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพในโครงการวิจัยของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. สรุปและเสนอแนะ

7.1 บทสรุป กล่าวโดยสรุปแล้ว การวิเคราะห์เนื้อหา เป็นการตีความหมายของเนื้อหา เป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทั้ง การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยแบบผสม การวิเคราะห์เนื้อหาที่ศึกษาในบทความนี้เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาที่ใช้กับการวิจัยเชิงคุณภาพเท่านั้น โดยศึกษาการวิเคราะห์เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพที่เป็นที่นิยมใช้ในปัจจุบันเพียงสามแบบ คือ การวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิม (Conventional Content Analysis) การวิเคราะห์เนื้อหาแบบการกำหนดทิศทางล่วงหน้า (Directed Content Analysis) และการวิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความ (Summative Content Analysis) การวิเคราะห์เนื้อหาทุกแบบต้องมีการลงรหัส (Code) จัดหมวดหมู่รหัสเป็นหัวข้อเรื่อง (Category) แต่ในบางกรณีอาจกระทำเพียงหัวข้อเรื่อง (Category) แล้วนำไปจัดทำรายงานการวิจัย แต่ในบางกรณีอาจมีการจัดหมวดหมู่ของผลการวิเคราะห์เพิ่มขึ้นอีกได้โดยจัดทำเป็นหัวข้อเรื่องหลัก (Theme) ก็ได้ นอกจากนี้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพตามยุทธศาสตร์การวิจัยแต่ละแบบนั้นก็มีวิธีการ ขั้นตอนและกระบวนการเป็นของตนเอง เช่น การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้ยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎี (Grounded Theory) จะต้องใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแบบดั้งเดิม (Conventional Content Analysis) เท่านั้น นอกจากนี้ในแต่ละยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพจะมีขั้นตอนและกระบวนการให้นักวิจัยเลือกใช้ได้หลายแบบตามที่เหมาะสมกับโครงการงานวิจัยของตนซึ่งมีความแตกต่างกันออกไป ดังนั้นนักวิจัยจะต้องคำนึงถึงประเด็นสำคัญต่าง ๆ ประกอบด้วย เช่น ประเภทของการวิจัย ประเภทของยุทธศาสตร์การวิจัย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการวิจัย ขนาดของโครงการและระยะเวลารวมทั้งทรัพยากรของโครงการวิจัย โปรแกรมที่ใช้เลือกใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล และ สมรรถนะของนักวิจัย เพื่อให้สามารถเลือกใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับโครงการวิจัยของตน

7.2 ข้อเสนอแนะ การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาตามหลักการและวิธีการในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) ที่ได้นำเสนอในบทความนี้ยังมีไม่มากนัก ในชุมชนวิจัยไทยในปัจจุบัน ส่วนใหญ่แล้วมักจะใช้วิธีการสรุปสาระของเนื้อหาของข้อมูลโดยมิได้ผ่านกระบวนการของการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Process) ตามหลักการและวิธีการที่ได้นำเสนอมา นี้ แม้การดำเนินการดังกล่าวจะเป็นการสรุปสาระของเนื้อหาของข้อมูลก็ตามวิธีการดังกล่าวนี้ไม่ใช่วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความ (Summative Content Analysis) ตามแบบของการวิเคราะห์เนื้อหาในการวิจัยเชิงคุณภาพตามหลักการของการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ให้นักวิจัยสามารถดำเนินการวิจัยในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพได้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนักวิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการวิจัยเชิงคุณภาพควรดำเนินการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (1) ศึกษาเพื่อทำความเข้าใจในวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพและทำการฝึกฝนตนเองเพื่อให้สามารถทำการวิเคราะห์เนื้อหาในการวิจัยเชิงคุณภาพได้อย่างถูกต้องที่มีหลากหลายรูปแบบรวมทั้งการวิเคราะห์เนื้อหาสามารถรูปแบบตามที่ได้นำเสนอในบทความนี้และเลือกใช้รูปแบบที่เหมาะสมกับโครงการวิจัยของตนได้อย่างถูกต้อง (2) ศึกษาและความเข้าใจกับวิธีการ กระบวนการ และขั้นตอน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพตามยุทธศาสตร์การวิจัยเชิง

คุณภาพแบบต่าง ๆ ซึ่งมีรูปแบบและวิธีการวิเคราะห์ที่เป็นการเฉพาะในแต่ละยุทธศาสตร์และทำการฝึกฝนในการทำการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพในแต่ละรูปแบบให้มีความสามารถใช้วิธีการและกระบวนการตามขั้นตอนดังกล่าวได้อย่างเหมาะสมกับโครงการวิจัยของตน (3) การเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยและรายงานผลการวิจัยนั้น นักวิจัยควรเขียนอธิบายการวิเคราะห์เนื้อหาในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยเพื่อให้ผู้อ่าน หรือ ผู้พิจารณาโครงการมีความเข้าใจได้อย่างชัดเจนว่าในโครงการวิจัยนี้ผู้วิจัยจะใช้การวิเคราะห์เนื้อหาในรูปแบบใด เพราะเหตุใด และจะใช้กระบวนการ ขั้นตอน และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพตามยุทธศาสตร์การวิจัยเชิงคุณภาพแบบใด เพราะเหตุใด ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านหรือผู้พิจารณาโครงการสามารถพิจารณาให้ความเห็นชอบโครงการได้อย่างเหมาะสม (4) นักวิจัยควรหาโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการวิจัยเพื่อที่จะให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีความเข้าใจในรูปแบบและวิธีการวิเคราะห์เนื้อหารวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพตามยุทธศาสตร์ที่ตนเลือกใช้ในโครงการวิจัยของตน ทั้งนี้เพื่อที่จะให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าใจและสามารถทำหน้าที่ของตนที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยนี้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม (5) การจัดการเรียนการสอนวิชาการวิจัยควรจะได้มีการสอนการวิจัยเชิงคุณภาพอย่างครบถ้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของการวิเคราะห์เนื้อหาที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้บัณฑิตศึกษามีสมรรถนะที่จะสามารถดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพได้อย่างถูกต้องเหมาะสม อีกทั้งยังสามารถปฏิบัติหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงคุณภาพได้อย่างถูกต้องด้วย เช่น การเป็นผู้เขียนข้อกำหนดโครงการวิจัย (TOR) การควบคุมกำกับกับการดำเนินงานวิจัยเชิงคุณภาพ การตรวจสอบและตรวจรับงานวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นต้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- จำเนียร จวงตระกูล. (2562). การวิจัยเชิงคุณภาพ: การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ. วารสารวิชาการการตลาดและการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 6 (2), 148-160.
- พินโย พรหมเมือง. (มปป.). การใช้ Atlas.ti สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ. ออนไลน์. สืบค้นจาก: <https://www.academia.edu/34732882>: เมื่อ 14 เมษายน 2563.

English

- Assarroudi, A., Nabavi, F. H., Armat, M. R., Ebadi, A., & Vaismoradi, M. (2018). Directed qualitative content analysis: the description and elaboration of its underpinning methods and data analysis process. *Journal of Research in Nursing*. doi: <https://doi.org/10.1177/1744987117741667>
- Boettger, R. K., & Palmer, L. A. (2010). Quantitative Content Analysis: Its Use in Technical Communication. *IEEE Transactions on Professional Communication*, 53 (4), 346-352.
- Bogetz, A., Abramson, E., Haftel, H., Klein, M., Li, S-U., Michelson, K., and Simpkin, A. (2017). Codes, concepts and categories, oh my! Building your skills in qualitative data analysis. Association of Pediatric Program Directors, Anaheim, 2017. Online available at: <https://www.appd.org/meetings/2017SpringPresentations/WS10Slides.pdf> retrieved 20 March 2020.

- Elo, S., & Kyngas, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62, 107-115.
- Erlingsson, C., & Brysiewicz, P. (2017). A hands-on guide to doing content analysis. *African Journal of Emergency Medicine*, 7(3), 93-99.
- Hamad, E. O., Savundranayagam, M. Y., & Johnson, A. M. (2016). Toward a Mixed-Methods Research Approach to Content Analysis in The Digital Age: The Combined Content-Analysis Model and its Applications to Health Care Twitter Feeds. *J Med Internet Res*. 18 (3), 1-50.
- Hsieh, H-F., & Shannon, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288.
- Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.
- Mayring. (2000). Qualitative Content Analysis. *Forum: Qualitative Social Research*, 1(2), Online available at: <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089/2385>: Retrieved: 1085 March 2020.
- Mayring, P. (2014). Qualitative content analysis: theoretical foundation, basic procedures and software solution, Klagenfurt, 2014. URN. Online available at: <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0168-39513>
- Nang, R. N., Monahan, F., Diehl, G. B., & French, D. (2015). A Qualitative Content Analysis of Global Health Engagements in Peacekeeping and Stability Operations Institute's Stability Operations Lessons Learned and Information Management System. *Military Medicine*, 180 (4), 409-418.
- Patton, M, Q. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods* (3 ed.). Thousand Oaks: Sage Publications.
- White, M. D., & Marsh, E. E. (2006). Content Analysis: A Flexible Methodoloty *Library Trends*, 55(1), 22-45.
- Zhang, Y., & Wildermuth, B. M. (2005). Qualitative Analysis of Content. Psychology. Online available at: https://www.ischool.utexas.edu/~yanz/Content_analysis.pdf: retrieved 5 March 2020.

การพัฒนาเศรษฐกิจกับเป้าหมายสูงสุด (Economic Development and Its Ultimate Goals)³

ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี⁴

บทคัดย่อ

การพัฒนาเศรษฐกิจ (Economic Development) เป็นหนึ่งในภารกิจที่สำคัญของรัฐบาลทุกประเทศ เพื่อสร้างความอยู่ดีกินดี การมีงานทำ และคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนซึ่งเป็นประเด็นในเชิงเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการพัฒนา บทความนี้ ทบทวนความเป็นมาของการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนา การพัฒนาเศรษฐกิจ และการทำให้ทันสมัย ในยุคที่ผ่านมา โดยพบว่าคุณค่าร่วมของการพัฒนา (Core Values of Development) ซึ่งอาจกลายมาเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาเศรษฐกิจมี 3 ประการ ได้แก่ (1) การทำให้ทุกคนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีความสามารถในการเข้าถึงปัจจัยความจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต (Sustenance: The Ability to Meet Basic Needs) (2) การทำให้ทุกคนมีความนับถือตนเอง คือ มีสถานะของความเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ที่ได้รับการเคารพและยอมรับ การเห็นถึงคุณค่าของตนเอง (Self-Esteem: To Be a Person) และ (3) การทำให้ทุกคนมีอิสรภาพ ไม่ตกเป็นทาสผู้ใด สามารถตัดสินใจเลือก หรือกำหนดอนาคตของตนเองได้ (Freedom from Servitude: To Be Able to Choose)

คำสำคัญ: การพัฒนาเศรษฐกิจ การทำให้ทันสมัย การพึ่งพาตนเองได้ การเคารพและเห็นคุณค่าตนเอง การมีอิสรภาพ

³ บทความนี้ปรับปรุงจาก ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี “Approaches to the Study of Economic Development and Its Ultimate Goal” ในรวมบทความวิชาการ ๑๐๐ ปี รัฐประศาสนศาสตร์ไทย พ.ศ.๒๕๔๒ - ๒๕๕๓ ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴ รองศาสตราจารย์ ดร., ผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต และเลขาธิการสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย (2562-ปัจจุบัน) Email: sirapatsorn@gmail.com Tel: 081-867-8940; Line id: sirapatsornwong

Abstract

Economic Development is one of the important missions of many country government agenda. Economic Development is to ensure the living conditions, employment, and quality of life for the people in their country. This article reviews the background of development, economic development and modernization during the past periods. There are three findings showing that the Core Values of Development, which might become the main goal of economic development, are as follows: (1) Sustenance: The Ability to Meet Basic Needs or To help everyone be self-reliable and able to access the basic needs in life; (2) Self-Esteem: To Be a Person or To help people feel and reach the state of being a human who is respected and accepted, and appreciate themselves; (3) Freedom from Servitude: To Be Able to Choose or To help people have freedom, be independent and can make own decision or can decide own future.

Keywords: Economic Development, Modernization, Sustenance, Self-reliable, Self-dependence, Self-respect, Self-Esteem, Freedom from Servitude

บทนำ

ไบรแอนท์ กับไวท์ (Bryant and White, 1982:3) กล่าวถึงความสำคัญของคำว่า การพัฒนา (Development) ไว้ตั้งแต่ปี ค.ศ.1982 ในปี ค.ศ.2019 ผ่านมาถึง 37 ปีแล้ว โดยที่คำกล่าวนี้อย่างคงมีพลังมากที่สุด เนื่องจากคำนี้กระตุ้นทุกประเทศให้แสวงหาสังคมที่ดี (Good Society) โดยมุ่งเน้นไปที่เนื้อหาสาระและทิศทางที่ชัดเจนของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมๆกัน (Society's content and direction)

มหาบุรุษนามอุโฆษคนหนึ่งของโลก นามว่า มหาตมะ คานธี (Mohandas Gandhi, 1968) ให้ความหมาย “การพัฒนา” (Development) ไว้ว่า คือ “การทำให้ผู้คนตระหนักได้ถึงพลังและศักยภาพของตนเองอย่างแท้จริง (a realization of the human potential)” ทั้งนี้ การศึกษาเกี่ยวกับ “การพัฒนา (Development)” เริ่มอย่างจริงจังในยุคที่ผู้คนเต็มไปด้วยความหวังและมองโลกในเชิงบวก เลย์แมน (Leymann, 1979: 1-2 กล่าวว่า “การพัฒนา” จะต้องเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการในการแก้ไขและเยียวยาความทุกข์ยากของมวลมนุษย์ “การพัฒนา” จะเกิดจากความต้องการของผู้คนที่ต้องการขับเคลื่อนสังคมประเทศให้ก้าวหน้ารุ่งเรือง ไม่ต้องการให้สังคมติดอยู่ในกับดักของวิวัฒนาการหรือวังวนเดิมๆที่เน้นในเฉพาะเรื่องของความมั่นคงเพียงประการเดียวดังเช่นแต่ก่อน

ไบรแอนท์ กับไวท์ (Bryant and White, 1982) กล่าวว่า “การพัฒนา” ได้รับความสนใจอย่างเป็นรูปธรรมตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 และสืบเนื่องมา โดยเมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 (World War II: WW II) ปรากฏการณ์ของ “การพัฒนา” ได้เกิดขึ้นในทุกประเทศ ซึ่งต่างล้วนแล้วแต่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจให้ก้าวหน้าไปด้วยกัน “การพัฒนา” ได้กลายมาเป็นประเด็นสาธารณะที่ยังคงได้รับความสนใจอยู่ในอันดับต้นๆ

การศึกษาในสายสังคมศาสตร์ แนวคิดเกี่ยวกับ “การพัฒนา” เป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจและถูกยกระดับมาเป็นกระแสหลักของการศึกษาในสายนี้ โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาทั้งในแง่ของที่มาธรรมชาติของแนวคิดทฤษฎีในสำนักต่างๆ และผลที่เกิดสืบต่อมา

การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ (Economic Development) นับเป็นความท้าทายและยังได้รับความนิยมในสาขาเศรษฐศาสตร์ (Economics) รวมถึงเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) โดยที่เป้าหมายหลักของ “การพัฒนาเศรษฐกิจ (Economic Development)” เสมือนว่าจะเป็นไปได้เพื่อขจัดความยากจน (to eradicate poverty) แต่แท้จริงแล้ว “การพัฒนาเศรษฐกิจ” มิได้มีนัยยะเพียงแค่ต้องการ “ขจัดความยากจน” เท่านั้น ได้มีการยอมรับกันในวงกว้างว่า “การพัฒนา” โดยตัวของมันเองแล้ว มิได้เป็นเงื่อนไขที่สมบูรณ์แบบ (an absolute condition) และก็ได้เป็นเครื่องกำหนดจุดหมายที่แสดงถึงการก้าวผ่านมิติหรือระดับของ “ผู้คน (people)” “ภูมิภาค (regions)” หรือ “ประเทศต่างๆ (countries)” เพื่อให้ก้าวผ่านจากสถานะที่เรียกว่า “ความด้อยพัฒนา (underdevelopment)” ไปสู่ “สถานะที่พัฒนาแล้ว (a state of development)” แต่ยังคงสนใจค้นหาคำตอบไปถึงเป้าหมายสูงสุดของมัน (Its Ultimate Goals) อีกด้วย

บทความทางวิชาการนี้ ตั้งใจสื่อสารถึงประเด็นและวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจสำคัญๆ ซึ่งเคยนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งพบเห็นกันทั่วไป โดยเสนอข้อสังเกต ข้อวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อจุดประกายความคิด และนำเสนอวิธีการซึ่งอาจจะเกิดประโยชน์นำไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนา เพื่อตอบสนองมวลมนุษยชาติซึ่งเป็นหัวใจของการศึกษาและการพัฒนาในทุกๆด้านอย่างแท้จริง แม้ดูเหมือนว่าหนทางจะยังอีกยาวไกลก็ตาม

ความหมายของคำว่า “การพัฒนา” (The Meaning of Development)

“การพัฒนา (Development)” ตามที่ไบรแอนท์ กับไวท์ (Bryant and White, 1982: 14-15) ได้ให้ไว้ เป็นทัศนะที่ให้ความสำคัญกับมวลมนุษย (Humanistic View) หมายถึง “การทำให้เกิดการเพิ่มพูนความ

รัก ความเชื่อมั่น และศักยภาพในตัวตน และพร้อมที่จะตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของตนเองได้ (Enhancing self-esteem and a sense of efficacy or ability to make choices about the future)”

หลักการพื้นฐานของ “การพัฒนา” หากมองในมุมมองทางเศรษฐกิจ (Economic Development) “การพัฒนา” จะหมายถึง “การทำให้เกิดหรือกลายมาเป็นอุตสาหกรรมและมีความสามารถในการสร้างผลิตภาพ (Industrialization and productivity)” ไม่ว่าจะเป็นทัศนคติที่เน้นความเป็นมนุษย์ หรือ ทัศนคติที่เน้นทางด้านเศรษฐกิจ “การพัฒนา” จะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์อยู่กับคำสำคัญ (Key words) สองคำ ได้แก่ คำว่า “Being” กับ “Doing” คำแรก หมายถึง “สภาวะหรือสิ่งที่กำลังดำรงอยู่ (Being)” ส่วนคำที่สอง หมายถึง “การลงมือทำหรือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Doing)” ซึ่งไม่ว่าจะเป็นสภาวะ “Being” หรือ “Doing” เมื่อใดก็ตามที่ได้มีการกล่าวถึง **ความด้อยพัฒนา (Underdevelopment)** จะขยายความหมายไปเกี่ยวข้องกับคำสำคัญอีกหลายคำ ดังต่อไปนี้ เช่น คำว่า “Deprivation (การถูกพรากเอาไป)” “Degradation (การลดศักดิ์ศรีหรือลดชั้นความเป็นมนุษย์)” และ คำว่า “Poverty (ความยากจน)”

เนื่องจากมีมนุษย์มีความเชื่อว่า “**ความยากจน (Poverty)**” หมายถึง “สภาวะของการด้อยในคุณค่าและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์” อีกทั้ง “ความยากจน” ยังเป็นการทำลายซึ่งจิตวิญญาณและความสามารถทั้งหลายของมนุษย์อีกด้วย ดังนั้น “ผลที่เกิดจากการพัฒนา” จะต้องช่วยกู้คืนศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ให้กลับมา ต้องช่วยกู้คืนจิตวิญญาณและความสามารถให้กับคนทุกคนกลับคืนมาจากการถูกพรากไป อีกทั้งการพัฒนาจะต้องสามารถสร้างหลักประกันในอนาคตให้กับผู้คนและสังคม “การพัฒนา” จึงเปรียบเสมือนการเปลี่ยนแปลงที่ต้องมีการวางแผน (planned change) ซึ่งจะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับศักยภาพของผู้คน โดย “การพัฒนา” โดยตัวของมันเองจะต้องไม่ไปละเมิดความเป็นตัวตนของมนุษย์เสียเอง (Abdul Said and Brady Tyson, 1981)

ความหมายของคำว่า “**การพัฒนา (Development)**” มีความแตกต่างไปจากความหมายของคำว่า “**การทำให้ทันสมัย (Modernization)**” และ “**การเจริญเติบโต (Growth)**” โดยที่ “**การทำให้ทันสมัย (Modernization)**” มักจะพบในบริบทของการพัฒนาซึ่งเน้นเป็นการเฉพาะเจาะจงในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น การพัฒนาที่เน้นทางด้านโครงสร้าง (Structures) เน้นทางด้านสถาบันต่างๆ (Institutions) ซึ่งการทำให้ทันสมัยอาจจะทำโดยนำเอาสัญลักษณ์ (Symbols) รูปแบบ (Styles) และเทคโนโลยีที่ใหม่ๆ ที่เชื่อกันว่ามีความทันสมัย (Modern technologies) โดยอาจจะนำเอามาจากประเทศที่ได้รับการยอมรับว่าพัฒนาแล้วมาปรับใช้ ส่วนคำว่า “**การเจริญเติบโต (Growth)**” โดยนัยยะของคำนี้ ไม่ได้สะท้อนการบรรลุในทุกๆ มิติหรือระดับของสังคมและผู้คน จึงยังไม่ครอบคลุมเพียงพอที่จะนำมาใช้แทนคำว่า “**การพัฒนา (Development)**” ได้อย่างเต็มตัว

สำหรับไมเคิล โทดาร์โ (Michael Todaro, 2000: 3-25) ได้กล่าวถึง “เศรษฐกิจ สถาบัน และการพัฒนา” ในภาพกว้างหรือในระดับสากล (Economics, Institutions, and Development: A Global Perspective) โดยกล่าวไว้ในหนังสือ “Economic Development” ประเด็นที่น่าสนใจ มีดังนี้

ประเด็นที่ 1: เศรษฐศาสตร์และการศึกษาว่าด้วยการพัฒนา (Economics and Development Studies)

ไมเคิล โทดาร์โ (Michael Todaro, 2000: 7)) กล่าวถึง อาดัม สมิธ (Adam Smith, 1776) ว่าเป็นนักเศรษฐศาสตร์การพัฒนาคนแรกๆ โดยอ้างถึงงานเขียนของอาดัม สมิธ เรื่อง “The Wealth of Nations” ซึ่งตีพิมพ์ใน ค.ศ. 1776 ว่าเป็นคัมภีร์เล่มแรกๆทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งมีอิทธิพลต่อแนวคิดและผลงานของนักวิชาการในสาขานี้ในเวลาต่อมา

ธรรมชาติของเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการพัฒนาในยุคดั้งเดิม (Traditional Economics) จะให้ความสำคัญเรื่องของประสิทธิภาพ การลดต้นทุนในการกระจายและจัดสรรทรัพยากรซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด และการเติบโตและใช้ประโยชน์สูงสุดจากสินค้าและบริการอย่างไม่มีที่สิ้นสุด สำหรับเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) ขยายขอบเขตออกไปไกลกว่าเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม โดยเน้นไปยังการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของอำนาจในการตัดสินใจที่มีผลในเชิงเศรษฐกิจ (Michael Todaro, 2000: 8)

เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการพัฒนา ไม่สามารถโดดเดี่ยวหรือแยกตัวออกจากค่านิยม (Values) ไม่ว่าจะเป็นศึกษาถึง ความยากจน ความเป็นธรรมในสังคม หรือ การจัดการศึกษาให้เป็นมาตรฐานสากล ล้วนมีประเด็นค่านิยม หรือ คุณค่าซึ่งติดมาแต่เดิม (Value premises) ของผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบาย การเมือง และเศรษฐศาสตร์จะไม่เหมือนฟิสิกส์และเคมี (Physics and Chemistry) ซึ่งมีกฎเกณฑ์ตายตัว ไม่มีค่านิยมเข้ามาเกี่ยวข้อง (Value-free)

ประเด็นที่ 2: เศรษฐกิจในฐานะเป็นระบบสังคม: ความจำเป็นที่ต้องมองไปให้ไกลกว่าเศรษฐศาสตร์ (Economies as Social Systems: The Need to Go Beyond Simple Economics)

ในประเทศโลกที่สาม (Third World) ซึ่งยังไม่ได้ได้รับการพัฒนาเศรษฐกิจถึงเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศในกลุ่มนี้ ถูกนำมาวิเคราะห์ผ่านระบบของสังคมในประเทศนั้นๆ (overall social system) ซึ่งในระบบสังคมมองคร่อมประกอบไปด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจและปัจจัยที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับทางเศรษฐกิจ (economic and noneconomic variables) โดยที่ตัวแปรที่มีใช้ปัจจัยเชิงเศรษฐกิจ จะครอบคลุมไปถึงประเด็นเกี่ยวกับทัศนคติของผู้คนที่ต่อประเด็นต่างๆ ได้แก่ ชีวิต (life) งาน (work) อำนาจ (authority) ระบบการบริหารงานของภาครัฐและเอกชน (public and private bureaucratic) กฎหมาย (legal) โครงสร้างการบริหารงาน (administrative structures) แบบแผนความเป็นเครือญาติและศาสนา (patterns of kinship and religion) ขนบประเพณีวัฒนธรรม (cultural traditions) ระบบและการถือครองที่ดิน (systems of land tenure) อำนาจหน้าที่และคุณธรรมของหน่วยงานภาครัฐ (the authority and

integrity of government agencies) ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการตัดสินใจเพื่อการพัฒนาในลักษณะต่างๆ (the degree of popular participation in development decisions and activities) รวมถึงประเด็นความยืดหยุ่น หรือความเคร่งครัดของชนชั้นทางสังคมและเศรษฐกิจ (flexibility or rigidity of economic and social classes) (Michael Todaro, 2000: 12-13) อีกด้วย

ประเด็นที่ 3: ทำไมการให้ความหมายของการพัฒนาจึงมีความสำคัญ (Why Do We Mean by Development?)

ในประเด็นคำถามที่ว่า ทำไมการกำหนดนิยามของคำว่าพัฒนา “Development” ในแต่ละหน่วยย่อยหรือในแต่ละบริบทของสังคมจึงมีความสำคัญ เหตุผลอาจเนื่องมาจากการให้ความหมายของการพัฒนา มีอย่างหลากหลาย ทำให้เกิดการตีความแตกต่างกัน ดังนั้น การกำหนดนิยามและหลักการพื้นฐานที่ทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันของสังคมหรือประเทศนั้นๆ ให้ตรงกันหรือเป็นไปในแนวทางเดียวกันจึงมีความจำเป็น เพื่อร่วมกันสร้างความเข้าใจให้ไปในแนวทางเดียวกันของผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาให้ได้เป็นเบื้องต้นเสียก่อน นั่นเอง

ไมเคิล โทดาโร (Michael Todaro, 2000: 16) กล่าวถึง “การพัฒนา” ในหนังสือ “Economic Development” (2000: 16) ว่าเป็นกระบวนการที่มีลักษณะหลากหลายในเชิงมิติ (multidimensional processes) และมีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในเชิงโครงสร้างของสังคม เกี่ยวข้องกับค่านิยม กระแสหลักและสถาบันที่สำคัญของสังคมและประเทศ รวมถึงเกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การลดความเหลื่อมล้ำ และการขจัดความยากจน โดยไมเคิล โทดาโร ได้เสนอคุณค่าร่วมของการพัฒนา (Core Values of Development) เอาไว้ 3 ประการ คือ

1. การพึ่งพาตนเองได้ (Sustenance: The Ability to Meet Basic Needs)
2. ความนับถือตนเอง (Self-Esteem: To Be a Person)
3. การมีอิสรภาพ (Freedom from Servitude: To Be Able to Choose)

คุณค่าตัวที่ 1: การพึ่งพาตนเองได้ คือ ความสามารถในการเข้าถึงปัจจัยความจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

คุณค่าตัวที่ 2: ความนับถือตนเอง คือ การมีสถานะของความเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ที่ได้รับการเคารพและยอมรับ การเห็นถึงคุณค่า

คุณค่าตัวที่ 3: การมีอิสรภาพ คือ ความเป็นอิสระไม่ตกเป็นทาสผู้ใด สามารถตัดสินใจเลือก หรือกำหนดอนาคตของตนเองได้

กล่าวโดยรวม “การพัฒนา” จึงเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์หลัก 3 ข้อ อันจะนำไปสู่การสร้างคุณค่าร่วมทั้ง 3 ประการ ได้แก่

1. การพัฒนาต้องเป็นไปเพื่อเพิ่มความเป็นไปได้และความสามารถในการกระจายความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตออกไปยังผู้คนในสังคมให้ทั่วถึง ไม่ว่าจะเป็น อาหาร ที่อยู่อาศัย สุขภาพ และการได้รับการดูแลปกป้องคุ้มครองจากรัฐ

2. เพื่อยกระดับมาตรฐานการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพ เช่น ยกระดับรายได้ การมีงานทำ การศึกษาที่ดี มีครอบครัว สังคมและวัฒนธรรมที่ดี

3. เพื่อขยายและเปิดโอกาสให้คนในสังคมได้มีทางเลือก และขยับฐานะทางชนชั้นของตนเอง ให้ทัดเทียมกับผู้อื่นได้อย่างเท่าเทียม เสมอภาค ไม่มีใครตกเป็นทาสผู้ใด

สำหรับนักเศรษฐศาสตร์การพัฒนาชาวอินเดียอีกท่านหนึ่ง คือ อมาตยา เซน (Amartya Sen, 1996: 3) ได้กล่าวเป็นอุทาหรณ์หรือเครื่องเตือนใจว่า “สิ่งดีทั้งหลาย มักจะไม่เกิดขึ้นพร้อมๆ กัน” (All good things do not go together) หมายถึงว่า การเติบโตอย่างรวดเร็ว (rapid growth) กับการพัฒนาเศรษฐกิจ (economic development) บางครั้งมักจะไม่ไปด้วยกัน “การเติบโต” อาจจะไปสู่ปัญหาและข้อขัดแย้งรุนแรงในทางการเมือง (severe political problems) เช่น การเกิดขึ้นของรัฐบาลอำนาจนิยม (authoritarian governments) อาจจะทำให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจหรือการทำให้ประเทศมีความทันสมัยในทางวัตถุอาจจะกระทำได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด โดยอาจไปรุกรานหรือกระทบกับคนจำนวนหนึ่ง เมื่อมีการต่อต้านจากประชาชน รัฐบาลอำนาจนิยมอาจจะทำการโต้ตอบอย่างโหดร้ายต่อผู้ที่ลุกขึ้นต่อต้านผู้มีอำนาจในขณะนั้น จนอาจจะกลายมาเป็นวิกฤติทางการเมืองได้ (Amartya Sen, 1996: 3) ในทัศนะของอมาตยา เซน การพัฒนาจะต้องทำให้ประชาชนเป็นอิสระจากความกลัว (Freedom from fear) จึงจะถือว่าประสบความสำเร็จ

สำหรับคำว่า “พัฒนาแล้ว (Developed)” “ไม่พัฒนา (Undeveloped)” “กำลังพัฒนา (Developing)” “ด้อยพัฒนา (Underdeveloped)” และ “พัฒนาน้อยกว่า (Less developed)” คำเหล่านี้มักถูกนำมาใช้บ่อยครั้ง เมื่อต้องการระบุถึงสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้คนในเมืองใดเมืองหนึ่ง หรือภูมิภาคแห่งใดแห่งหนึ่ง (Gant, 1979: 6) ประเทศหรือสังคมใดที่มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างคุ้มค่า โดยมักจะถูกเรียกว่ามีการพัฒนามากกว่าสังคมหรือประเทศที่มีได้มีเงื่อนไขซึ่งเป็นไปในลักษณะเดียวกัน

ทฤษฎีการพัฒนา: การวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบ (Theories of Development: A Comparative Analysis)

ใน “Economic Development” ของไมเคิล โทดาโร (2000: 13-15) กล่าวถึง 2 แนวทางในการศึกษาเรื่องการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แนวทางที่หนึ่ง เป็นการศึกษาถึงการวัดประเมินเศรษฐกิจตามแนวทางแบบดั้งเดิม (Traditional Economic Measures) โดยใช้ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติทั้งภายในและภายนอกประเทศรวมกัน (Gross National Product: GNP) และวัดเฉพาะผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) มาเป็นตัวชี้วัดระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ หากมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ดี GDP ควรจะมีอัตราเติบโตไม่ต่ำกว่า 5% -7% การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในอดีต วัดจากความสามารถในการวางแผนในการจัดให้มีการลงทุนทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน ความสามารถในการผลิต การจ้างงาน ซึ่งในเวลาต่อมาได้เพิ่มมิติเชิงสังคม

ไชยวัฒน์ คำชู กล่าวถึง “ตัวแบบการพัฒนาเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 21: จากฉันทามติวอชิงตัน สู่อันตันทิปปักกิ่งหรือทุนนิยมที่หลากหลาย?” (www.Chapter6_edit-PDF-23.10.18%20ดร%20ไชยวัฒน์%20คำชู.pdf สืบค้นวันที่ 21 ธันวาคม 2562) โดยที่บทความนี้คัดมาจากหนังสือ การเมืองเปรียบเทียบ: ทฤษฎี

แนวคิด และกรณีศึกษา แต่งโดย ไชยวัฒน์ คำชู และ นิธิ เนื่องจำนงค์ (สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559), หน้า437-508.) โดยกล่าวถึง พัฒนาการของข้อโต้แย้งเกี่ยวกับตัวแบบของการพัฒนาเศรษฐกิจ เริ่มจากแนวคิดการทำให้ทันสมัย (modernization theory) และกลุ่มนักวิชาการซึ่งเสนอแนวนโยบาย ที่มุ่งเน้นการวางแผนอุตสาหกรรม ทฤษฎีการพึ่งพา และระบบโลก (dependency theory and world systems theory) แนวคิดซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของเศรษฐศาสตร์แบบนีโอคลาสสิก (neoclassical economics) และแนวคิดของรัฐที่มุ่งเน้นการพัฒนา(developmental state) และข้อถกเถียงเกี่ยวกับ “ฉันทามติปักกิ่ง” กับ “ฉันทามติวอชิงตัน” (โปรดอ่านเพิ่มเติมจาก <https://opac.psu.ac.th/BibDetail.aspx?bibno=393709>)

ในบทความดังกล่าว ไชยวัฒน์ คำชู (2559) ระบุถึงการเกิดขึ้นของเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการพัฒนา (Development Economics) ในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ว่ามีเป้าหมายสำคัญในการศึกษาว่าเหตุใดบางประเทศจึงไม่สามารถหลุดพ้นจากความยากจน และอย่างไรจึงจะทำให้ประเทศเหล่านั้นหลุดพ้นจากความยากจนได้ ซึ่งเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเหล่านี้ รวมถึงประเทศด้อยพัฒนาอื่นๆ คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง จากสังคมแบบดั้งเดิม (Tradition) ไปสู่สังคมที่ทันสมัย (Modern) ซึ่งกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้ ถูกเรียกว่า “กระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization)”

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น จึงก่อให้เกิดกระแสความคิดและแนวนโยบายที่ว่าด้วยข้อถกเถียงเกี่ยวกับ “การพัฒนา” ไว้ถึง 5 ระลอก ได้แก่

ระลอกที่ 1: เศรษฐศาสตร์การพัฒนาว่าด้วยการทำให้ทันสมัย (Modernization Theory)

จากผลงานของวอลต์ วิทแมน รอสเทว์ (Walt Whitman Rostow, 1990) ชื่อ “Stages of Economic Growth” ซึ่งให้เห็นถึงลำดับขั้นของการพัฒนา 5 ขั้น ได้แก่ **ขั้นแรก** สังคมแบบดั้งเดิม เป็นสังคมเกษตร โครงสร้างและกำลังแรงงานกว่าร้อยละ 75 อยู่ในภาคการเกษตร โครงสร้างทางสังคมมีลำดับขั้นสูงต่ำ อำนาจทางการเมืองอยู่กับเจ้าของที่ดิน **ขั้นที่สอง** เป็นขั้นเตรียมการพัฒนา (Preconditions for take-off) มีการประยุกต์องค์ความรู้แบบวิทยาศาสตร์สมัยใหม่เข้ากับระบบการผลิตทั้งในภาคเกษตรและอุตสาหกรรม การลงทุนและการพาณิชย์เริ่มขยายตัวมากขึ้น มิติในทางการเมืองสามารถพบเงื่อนไขสำคัญสำหรับเตรียมการพัฒนา ได้แก่ การเกิดขึ้นของรัฐชาติ ซึ่งรวมศูนย์อำนาจรัฐอยู่ที่ส่วนกลาง **ขั้นที่สาม** ขั้นเกิดการพัฒนา (Take-off) เป็นช่วงเวลาที่ถูกสรรคของการพัฒนาจากโครงสร้างแบบเดิมถูกขจัดออกไป มีการเติบโตทางธุรกิจเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ดัชนีชี้วัดการก้าวขึ้นสู่ขั้นที่สาม คือ อัตราส่วนการลงทุนและการออมต่อรายได้ประชาชาติที่ขยายตัวจากร้อยละ 5 เป็นร้อยละ 10 หรือมากกว่านั้น **ขั้นที่สี่** คือขั้นที่มุ่งสู่การพัฒนาอย่างรวดเร็ว (Drive to maturity) ในขั้นนี้ รอสเทว์ ระบุว่าต้องใช้เวลาประมาณ 60 ปี หลังจากเริ่มขั้นที่สาม ตัวชี้วัดนอกจากเรื่องของเวลาแล้วยังมีมิติของความต่อเนื่องและการขยายตัวของการลงทุน โดยการลงทุนจะอยู่ที่ร้อยละ 10-20 ของรายได้ประชาชาติ เทคโนโลยีและทักษะจะพัฒนาขึ้นอย่างมากในขั้นตอนนี้ ซึ่งนำไปสู่**ขั้นที่ห้า** คือยุคที่มีการบริโภคกันอย่างกว้างขวาง (Age of high mass-consumption) ซึ่งผลจากการพัฒนาทำให้รายได้ต่อหัวของพลเมืองสูงขึ้น โครงสร้างการจ้างงานเปลี่ยนแปลงโดยสัดส่วนของคณงานคอปกขาว (Blue collar) หรือพนักงานในสำนักงานมีสัดส่วนมากขึ้น ผลของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เกิดความต้องการการบริโภคสินค้าที่เกินกว่าปัจจัยสี่มากขึ้นตามไปด้วย

เป้าหมายปลายทางของการทำให้ทันสมัย ดูเหมือนว่าจะไปสิ้นสุดที่การทำให้สังคมมีความใกล้เคียงกับสังคมตะวันตกซึ่งเป็นต้นแบบของคำว่า “ทันสมัย” ข้อวิพากษ์วิจารณ์ที่มีต่อแนวคิดการทำให้ทันสมัย มีหลายประการ โดยไชยวัฒน์ คำชู (2559) ได้นำเสนอตัวอย่าง เช่น การละเลยต่อการวิเคราะห์สถาบันในสังคมในแบบดั้งเดิม ทั้งในแง่ความหลากหลายและความสำคัญทางการเมืองของสถาบันต่างๆ เหล่านั้น ซึ่งล้วนส่งผลต่อพลวัตการพัฒนา แม้กระทั่งปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถาบันแบบดั้งเดิมกับสภาวะความเป็นสมัยใหม่ ซึ่งในหลายกรณีนำไปสู่การปรับตัว หรือ การเสริมแรง มากกว่าจะเข้าไปแทนที่สถาบันแบบดั้งเดิม

ระลอกที่ 2: ทฤษฎีการพึ่งพา (Dependency Theory)

ฐานคติของนักวิชาการในกลุ่มทฤษฎีการพึ่งพา คือ ความยากจนในประเทศด้อยพัฒนา และความไม่เท่าเทียมในระดับการพัฒนาของประเทศต่างๆ สามารถอธิบายได้จากโครงสร้างระบบทุนนิยมโลก (ไชยวัฒน์ คำชู, 2559) โดยโครงสร้างระบบทุนนิยมโลกจะกำหนดสถานภาพของความสัมพันธ์ในระบบการผลิตที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มประเทศด้อยพัฒนากับกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว นักวิชาการในกลุ่มทฤษฎีการพึ่งพา จะอธิบายความสัมพันธ์ในลักษณะของ “ศูนย์กลาง” (core) หรือมหานคร (metropolis) ของระบบทุนนิยมโลก ว่าเป็นกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว และ “ชายขอบ” (periphery) หรือบริวาร (satellite) ของระบบทุนนิยมโลก ว่าเป็นประเทศด้อยพัฒนา

นักคิดในกลุ่มนี้ยังถูกแยกย่อยออกเป็นสองกลุ่ม แม้ว่าทั้งคู่ต่างก็ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ กลุ่มแรก คือกลุ่มแนวคิด “การพัฒนาของการด้อยพัฒนา” (Development of Underdevelopment) นักคิดคนสำคัญ คือ อังเดร กุนเดอร์ แฟรงค์ (Andre Gunder Frank) ในบทความ “The Development of Underdevelopment” ตีพิมพ์ใน Sing Chew and Pat Lauderdale, eds., Theory and Methodology of World Development: The Writings of Andre Gunder Frank (New York: Palgrave Macmillan, 2010, pp.7-17.) โดยแฟรงค์เชื่อว่าความด้อยพัฒนาของประเทศด้อยพัฒนาในชายขอบเกิดจากโครงสร้างระบบทุนนิยมโลก ซึ่งกำหนดความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศมหานครที่ศูนย์กลางและประเทศบริวารในชายขอบ โดยความมั่งคั่งส่วนเกินจากชายขอบจะถูกดูดเข้าไปที่ศูนย์กลาง แฟรงค์เชื่อว่า วิธีการเดียวที่จะทำให้ประเทศด้อยพัฒนาสามารถพัฒนาเศรษฐกิจได้ คือ การแยกออกจากโครงสร้างที่ไม่เท่าเทียม กลุ่มที่สอง คือ งานของนักวิชาการในกลุ่มทฤษฎีระบบโลก (World-systems Theory) ที่นำเสนอโดย อิมมานูเอล วอลเลอร์สไตน์ (Immanuel Wallerstein) นักวิชาการกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับ “ระบบโลก” ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกเช่นเดียวกับกลุ่มแรกมาเป็นหน่วยวิเคราะห์ แต่ก็ให้ความสำคัญกับปัจจัยภายใน เช่น บทบาทของรัฐในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจว่าสามารถส่งผลอย่างเป็นพลวัตต่อการพัฒนาด้วย จุดอ่อนหรือความท้าทายของการใช้ทฤษฎีการพึ่งพาในการอธิบายการพัฒนาของประเทศในกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอยู่ในศูนย์กลาง ชายขอบ หรือ บริวาร ตลอดจนในระบบโลกก็ตาม ความสลับซับซ้อนและการเกิดขึ้นของตัวแสดงหรือองค์กรใหม่ๆ ในระดับต่างๆ ที่เป็นอิทธิพลของระบบทุนนิยมโลก เช่น ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ ทำให้การอาศัยทฤษฎีการพึ่งพาอธิบายเรื่องการพัฒนาเป็นประเด็นที่ท้าทายมากยิ่งขึ้น และเป็นยุคเสื่อมถอยของทฤษฎีว่าด้วยการพึ่งพา

ระลอกที่ 3: แนวคิดเสรีนิยมใหม่ (Neo Liberalism)

ไชยวัฒน์ คำชู ชี้ให้เห็นว่า ในราวทศวรรษที่ 1970 ซึ่งเป็นยุคเสื่อมถอยของทฤษฎีว่าด้วยการพึ่งพา ซึ่งประกอบกับเกิดการถดถอยทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศในละตินอเมริกาซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแนวคิดทฤษฎี

ว่าด้วยการพึ่งพา ก็ได้มีการก่อตัวของแนวคิดแบบเสรีนิยมใหม่ในการศึกษาเศรษฐศาสตร์การพัฒนา นักคิดคนสำคัญคือ ดีepak ลาล (Deepak Lal) จุดเริ่มต้นเกิดจากการวิพากษ์วิจารณ์การศึกษาเศรษฐศาสตร์การพัฒนาในช่วงแรก ซึ่งให้ความสำคัญกับบทบาทของรัฐในการแทรกแซงระบบเศรษฐกิจที่มักแสดงออกในลักษณะเชิงนโยบายการสนับสนุนอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า ตัวอย่างความล้มเหลวที่ดีepak ลาล ยกมาเป็นกรณีศึกษาของความล้มเหลวของนโยบายสนับสนุนอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า ได้แก่ ความล้มเหลวของอุตสาหกรรมสิ่งทอของอินเดีย ซึ่งรัฐบาลอินเดียได้ออกมาตรการปกป้องและจำกัดการนำเข้ามาตั้งแต่ยุคก่อนที่อินเดียจะได้รับเอกราชซึ่งมาตรการดังกล่าวยังดำรงอยู่มาถึงยุคหลังจากการได้รับเอกราชแล้ว แนวคิดและนโยบายดังกล่าวมีอิทธิพลต่อเนื่องมายาวนาน โดย ดีepak ลาลได้ชี้ให้เห็นว่า แม้ว่าอินเดียจะเป็นประเทศกำลังพัฒนาประเทศแรกๆ ที่พัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ ทั้งยังมีแรงงานราคาถูกอยู่เป็นจำนวนมากและตลาดภายในประเทศก็มีขนาดใหญ่ แต่จากการปกป้องของรัฐบาลทำให้ขาดแรงจูงใจในการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิต ส่งผลให้สินค้าสิ่งทอของอินเดียไม่สามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก

นักวิชาการกลุ่มนี้จึงเห็นว่า นโยบายการปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศทำให้เกิดการเบี่ยงเบนทรัพยากรจากอุตสาหกรรมที่ไม่ได้รับการปกป้องไปยังอุตสาหกรรมที่ได้รับการปกป้อง อีกทั้งยังทำให้นายทุนแข่งขันในการแสวงหาการปกป้องจากรัฐมากกว่าแข่งขันด้านการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต ส่งผลให้เกิดการเบี่ยงเบนทรัพยากรในมิติด้านการค้าระหว่างประเทศอีกด้วย ปัญหาความล้มเหลวในการพัฒนาของประเทศกำลังพัฒนาไม่ได้เกิดจากการดำรงอยู่ของสถาบันทางสังคมหรือทางเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม ดังที่นักวิชาการกลุ่มทฤษฎีทำให้ทันสมัยพยายามชี้ให้เห็น แต่เกิดจากปัญหาการแทรกแซงหรือการทำหน้าที่จัดสรรทรัพยากรของรัฐบาลแทนกลไกตลาดที่ขาดความสมบูรณ์ ดังที่ ดีepak ลาล แสดงทัศนะว่าการมีตลาดที่ไม่สมบูรณ์ยังดีเสียกว่าการที่รัฐเข้าไปแทรกแซงกลไกตลาดที่ยังไม่สมบูรณ์ (Deepak Lal, *The Poverty of Development Economics* ในชัยวัฒน์ คำชู, 2559) เพื่อให้ “กลไกราคาดำเนินไปอย่างถูกต้อง” (getting the prices right) และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบายมามุ่งเน้นอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก (export-oriented industrialization: EOI) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมเกิดใหม่ในเอเชีย (newly industrializing countries)

แนวคิดและนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นการส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกส่งผลต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีผลทำให้เกิดการแข่งขันด้านประสิทธิภาพ เนื่องจากต้องการให้เกิดการขยายตลาดที่กว้างขวางมากขึ้นไปถึงตลาดโลก ทำให้สามารถผลิตสินค้าได้ในปริมาณมากจึงทำให้เกิดประสิทธิภาพจากขนาด (economies of scale) ซึ่งต่างจากการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าเดิมซึ่งจำกัดเพียงตลาดภายในประเทศ

แอนน์ ครูเกอร์ (Anne Krueger, 1995 อ้างในชัยวัฒน์ คำชู, 2559:12) นักวิชาการคนสำคัญอีกคนหนึ่งในกลุ่มแนวคิดเสรีนิยมใหม่ ที่ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในธนาคารโลก (World Bank) ได้ตั้งข้อสังเกตถึงบทบาทในการดำเนินนโยบายของรัฐในการสนับสนุนอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกว่า ในด้านการกำหนดนโยบายอัตราการแลกเปลี่ยนเงินตราที่สะท้อนความเป็นจริงเช่นเดียวกับการกำหนดอัตราดอกเบี้ย เพื่อส่งเสริมการเปิดเสรีทางการค้า รวมถึงการเคลื่อนย้ายเงินทุน พบว่าในส่วนของงบประมาณมีการขาดดุลงบประมาณในอัตราต่ำ และยังพบว่ารัฐบาลยังให้ความสำคัญและทุ่มงบประมาณลงไปในโครงสร้าง

พื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม เช่น โครงสร้างการคมนาคม การติดต่อสื่อสาร หรือสาธารณูปโภคพื้นฐาน

นักวิชาการที่อยู่ในกระแสแนวคิดเสรีนิยมใหม่มักจะมีความเชื่อมโยงกับองค์ระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ ทำให้มีข้อเสนอเชิงนโยบายของนักวิชาการกลุ่มนี้ถูกพัฒนามาเป็นแนวทางซึ่งองค์ระหว่างประเทศนำมาสนับสนุนให้ประเทศกำลังพัฒนามาเป็นแนวทางในการดำเนินการ ได้แก่ โครงการปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้าง (Structural adjustment programs: SAP) ของธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศในช่วงทศวรรษที่ 1980 ที่สนับสนุนให้ประเทศกำลังพัฒนายึดมั่นในวินัยการเงินการคลัง การปฏิรูประบบเศรษฐกิจแบบตลาด และการเปิดเสรีทางการค้าและการเงินที่เสนอโดย จอห์น วิลเลียมสัน (John Williamson, 2008: 16-17 อ้างในไชยวัฒน์ คำชู, 2559:12) ภายใต้นโยบายที่ชื่อว่า “ฉันทามติวอชิงตัน” (Washington Consensus) นักเศรษฐศาสตร์ที่เคยทำงานให้กับกองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลก ซึ่ง “ฉันทามติวอชิงตัน” เป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย 10 ประการ ได้แก่ [(John Williamson, “A Short History of the Washington Consensus,” in Narcis Serra and Joseph Stiglitz, eds., The Washington Consensus Reconsidered: Towards a New Global Governance (Oxford: Oxford University Press, 2008: 16-17)]

1. วินัยทางการคลัง
2. การจัดเรียงลำดับความสำคัญของการใช้งบประมาณเสียใหม่เพื่อลดขนาดของภาครัฐ
3. การปฏิรูประบบภาษีเพื่อขยายฐานภาษีให้กว้างขึ้น
4. การเปิดเสรีอัตราดอกเบี้ย
5. การเปิดเสรีอัตราแลกเปลี่ยน
6. การเปิดเสรีทางการค้า
7. การเปิดเสรีสำหรับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ
8. การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ
9. การลดทอนกฎระเบียบทางเศรษฐกิจ
10. การขยายการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินให้ครอบคลุมภาคเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ

ระลอกที่ 4: แนวคิดรัฐที่ขับเคลื่อนการพัฒนา (Developmental State Concept)

ในขณะที่กลุ่มนักวิชาการในระลอกที่สาม ซึ่งยึดมั่นในแนวคิดเสรีนิยมใหม่พยายามชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยในการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการเปิดเสรีทางการค้า และการลดบทบาทของภาครัฐในการปกป้องอุตสาหกรรม นักวิชาการในกลุ่มระลอกที่สี่ที่เชื่อมั่นในแนวคิดรัฐที่ขับเคลื่อนการพัฒนามองว่า ความสำเร็จของการพัฒนาเกิดมาจากการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรัฐ ดังที่ รอเบิร์ต เวด (Robert Wade, 2004 อ้างในไชยวัฒน์ คำชู, 2559:13) เรียกว่าบทบาทของรัฐในการ “กำกับตลาด” (Governing the market) โดยในภาพรวมนักวิชาการในกลุ่มรัฐที่ขับเคลื่อนการพัฒนามีความเห็นร่วมกันว่า องค์ประกอบสำคัญในความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจมีอยู่ 3 ประการด้วยกัน คือ

1. การให้ความสำคัญกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นอันดับแรกของชนชั้นนำและการทุ่มเททรัพยากรของประเทศไปในการทำให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว เช่น ประเทศญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และไต้หวัน

2. ตัวแสดงที่มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนเป้าหมายของประเทศ คือ ระบบราชการที่คัดสรรบุคคลที่มีความสามารถและได้รับการปกป้อง (insulated) จากแรงกดดันของกลุ่มผลประโยชน์ เช่น กระทรวงการค้าระหว่างประเทศและอุตสาหกรรมของประเทศญี่ปุ่น (Ministry of International Trade and Industry: MITI)

3. การมีช่องทางเชิงสถาบันสำหรับความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคธุรกิจ (Institutionalization of Government-business cooperation) โดยอาจเป็นช่องทางที่เป็นทางการ เช่น การประชุมคณะกรรมการส่งเสริมการส่งออกรายเดือนของเกาหลีใต้ที่เป็นช่องทางประสานความร่วมมือระหว่างฝ่ายการเมือง ข้าราชการ และนักธุรกิจในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสานความร่วมมือในการแก้ปัญหา

อย่างไรก็ดี หลังจากเหตุการณ์วิกฤติทางเศรษฐกิจในเอเชีย ปี ค.ศ. 1997 แนวคิดรัฐที่ขับเคลื่อนการพัฒนา ได้รับการโจมตีอย่างหนัก และชี้ให้เห็นถึงจุดจบของทุนนิยมแบบเอเชีย หรือการแปลงสภาพของรัฐที่ขับเคลื่อนการพัฒนาไปสู่รัฐรูปแบบอื่นๆ เช่น รัฐที่กำกับดูแลกฎเกณฑ์ (Regulatory state) หรือ รัฐที่ขับเคลื่อนการพัฒนาใหม่ (Neo-developmental state) ซึ่งขับเคลื่อนอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูง เช่น ในไต้หวัน โดยรัฐจะมีบทบาทสำคัญในสามด้าน ได้แก่

1. ด้านการแข่งขัน โดยรัฐจะมีบทบาทในการส่งเสริมอำนาจในตลาดให้กับบริษัทเอกชนไม่ว่าจะผ่านการควบคุมกิจการกับต่างชาติหรือการส่งเสริมการลงทุนในต่างประเทศ

2. การวิจัยและพัฒนาการพัฒนาและศึกษาการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยรัฐจะส่งเสริมทั้งทางตรงและทางอ้อมให้เอกชนทำการวิจัยและพัฒนาให้เกิดอุตสาหกรรมก้าวหน้า

3. การจ้างงานโดยรัฐจะออกนโยบายเพื่อสร้างเสถียรภาพให้กับการทำงานของอุตสาหกรรมที่เป็นยุทธศาสตร์ หรือ งานที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของ “รัฐที่ขับเคลื่อนเครือข่ายการพัฒนา” (Developmental network state) เช่น ความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจของไอร์แลนด์ ซึ่งรัฐบาลไอร์แลนด์ได้เข้าไปมีบทบาทในการสร้างเครือข่ายความเชื่อมโยงทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับระหว่างประเทศ มากกว่าการเข้าไปแทรกแซงโดยตรง

ในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ซึ่งเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง บทบาทของรัฐในการส่งเสริมสนับสนุนภาคส่วนต่างๆ จะยิ่งทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้น โดยลินดา ไวส์ (Linda Weiss, 2010 อ้างในไชยวัฒน์ คำชู, 2559:15) เรียกรัฐที่มีลักษณะนี้ว่า “รัฐที่ตื่นตัวทางเทคโนโลยี” (Activist technology state) โดยไวส์ชี้ให้เห็นว่าแม้กระเปาะระหว่างประเทศจะสร้างข้อจำกัดในการแทรกแซงของรัฐเชิงนโยบายในอุตสาหกรรมแบบเดิม แต่ก็ยังมีช่องว่างที่เปิดโอกาสให้รัฐบาลเข้ามาแทรกแซงในอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูงได้ ซึ่งจะเป็นแนวโน้มของตัวแบบรัฐที่ขับเคลื่อนการพัฒนาในศตวรรษที่ 21 ต่อไปว่าควรเป็นรัฐที่มุ่งเน้นการสร้างเสริมศักยภาพ (Capacity enhancing state) โดยเน้นการเสริมสร้างศักยภาพของภาคพลเมืองให้มากยิ่งขึ้นกว่าการเน้นที่ตัวเครื่องจักร

ระลอกที่ 5: การหันไปหาสถาบัน?

จากการปะทะทางความคิดและข้อถกเถียงในระลอกที่สามและระลอกที่สี่ ผลที่เกิดขึ้นซึ่งเห็นได้ชัดประการหนึ่ง คือ ความพยายามในการผสมผสานแนวคิดรัฐที่ขับเคลื่อนการพัฒนาเข้ากับแนวคิดแบบเสรีนิยมใหม่ โดยความพยายามดังกล่าวนี้ได้รับอิทธิพลมาจากแนวการศึกษาแบบเศรษฐศาสตร์เชิงสถาบัน และแนวคิดสถาบันนิยมใหม่ ความพยายามในการผสมผสานแนวคิดทั้งสองเข้าด้วยกันพบเห็นได้จากผลการศึกษาของธนาคารโลก โดยศึกษาความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออก ธนาคารโลกชี้ให้เห็นว่าองค์ประกอบของนโยบายที่เอื้อต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว นั่นคือ การผสมผสานระหว่างนโยบายที่วางพื้นฐานให้กับเศรษฐกิจ เช่น การเปิดกว้างในการรับเทคโนโลยีจากต่างชาติเข้ากับบทบาทของรัฐที่เข้มแข็งในการแทรกแซงอุตสาหกรรมที่ส่งเสริมการส่งออกผ่านทางมาตรการต่างๆ โดยธนาคารโลกแสดงการยอมรับว่า เบื้องหลังความสำเร็จของการดำเนินนโยบายที่ผสมผสานระหว่างกลไกตลาดและการแทรกแซงของรัฐ คือ การออกแบบโครงสร้างเชิงสถาบันซึ่งในแง่หนึ่งให้ความสำคัญกับระบบราชการในการขับเคลื่อนนโยบาย และอีกแง่หนึ่งก็สร้างความเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในการดำเนินนโยบาย (ไชยวัฒน์ คำชู, 2559:17)

ความสนใจใน “สถาบัน” ในการศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจเห็นได้ชัดจากงานของคาร์ลา ฮอฟฟ์ (Karla Hoff and Joseph Stiglitz, 2001 อ้างในไชยวัฒน์ คำชู, 2559:17) ที่มองว่า “การพัฒนาไม่ได้ถูกมองว่าเป็นกระบวนการสั่งสมทุนอีกต่อไป หากแต่เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงในเชิงองค์การ” จากความเปลี่ยนแปลงในมุมมองดังกล่าวและกระแสความนิยมในการศึกษาสถาบันที่มีมากขึ้นในหมู่นักเศรษฐศาสตร์การพัฒนา จึงมีนักวิชาการชื่อปีเตอร์ อีแวนส์ (Peter Evans, 2008 อ้างในไชยวัฒน์ คำชู, 2559:17) ตั้งข้อสังเกตว่านั่นคือการ “หันไปหาสถาบัน (Institutional turn) ในการศึกษาเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจ

จากการเกิดข้อโต้แย้งถกเถียงกันระลอกแล้วระลอกเล่า ไชยวัฒน์ คำชู (2559: 19) กล่าวว่าแม้ว่าองค์ความรู้ หรือ การศึกษาด้านการพัฒนาเศรษฐกิจจะเต็มไปด้วยการปะทะแข่งขันกันในระดับแนวคิดด้านตลาด รัฐ และระบบโลก ซึ่งดูเหมือนว่ายังมีจุดที่เป็นความเห็นร่วมกันระหว่างนักวิชาการแต่ละสำนัก คือ การทำงานของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมีการผสมผสานระหว่างกลไกตลาด และการแทรกแซงของรัฐ ผ่านทางสถาบันต่างๆทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีการยอมรับว่าการแลกเปลี่ยนในระบบตลาดจะเป็นกลไกที่ไม่สามารถทดแทนได้ โดยการวางแผนจากรัฐบาลส่วนกลางทั้งหมด ซึ่งกลไกการตลาดเพียงประการเดียวไม่สามารถส่งผลต่อความสำเร็จ หรือ ความล้มเหลวในการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงจำเป็นต้องศึกษาควบคู่ไปกับมิติทางประวัติศาสตร์ ควบคู่ไปกับการทำงานของสถาบันต่างๆทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันทางเศรษฐกิจ การเมืองและสถาบันทางสังคม

บทสรุป

ถ้าเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาทางการเมืองของทุกประเทศ คือ การพัฒนาระบบการเมือง การบริหารประเทศ การจัดสรรทรัพยากรในสังคมอย่างเป็นธรรม มีเสถียรภาพได้รับการยอมรับทั้งจากภายในและต่างประเทศ อย่างยั่งยืน สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจแล้ว เป้าหมายสูงสุด น่าจะหมายถึง มีการเติบโตของสังคมในทุกภูมิภาคอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม มีการพัฒนาทั้งในเชิงคุณภาพและในเชิงปริมาณ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาที่ยึดตามแนวทางของสำนักคิดใดก็ตาม กระบวนการเปลี่ยนแปลงและผลลัพธ์ที่ทุกคนคาดหวังต่อ

การพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่าน ๆ มาในแต่ละระลอก สามารถเป็นเครื่องยืนยันว่า “การพัฒนา” ยังไม่เป็นเงื่อนไขที่สัมบูรณ์ในตัวเอง (absolute condition) และยังไม่สามารถใช้ในการแก้ไขปัญหาให้กับปัจเจกบุคคล ให้กับภูมิภาค หรือให้กับประเทศต่างๆ ด้วยวิธีการในรูปแบบเดียวกัน แต่เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยังคงใช้อธิบายร่วมกันได้ คือ การพัฒนาในทุกรูปแบบจะมีการข้องเกี่ยวกับประชาชนที่หลากหลาย ทั้งผู้ที่ได้รับผลจากการพัฒนาทั้งทางตรงและทางอ้อม และผู้ที่ทำการขับเคลื่อนการพัฒนานั้นๆ โดยที่การพัฒนาทางเศรษฐกิจ ก็ยังคงไม่มีสูตรตายตัวสำหรับสังคมใด สังคมหนึ่ง ณ ห้วงเวลาและสถานการณ์ใด สถานการณ์หนึ่งอย่างสมบูรณ์ การศึกษาและเรียนรู้จากกรณีศึกษาและประสบการณ์จากแหล่งความรู้และบทเรียนของรัฐบาลองค์กร และประเทศต่างๆ ยังคงเปิดกว้างให้มีการสร้างข้อสรุปและบทเรียนให้กับผู้เรียนและนักพัฒนาได้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ไชยวัฒน์ คำชู. (2559). ตัวแบบการพัฒนาเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 21: จากฉันทามติวอชิงตันสู่ฉันทามติปักกิ่ง หรือทุนนิยมที่หลากหลาย? <https://opac.psu.ac.th/BibDetail.aspx?bibno=393709> สืบค้นวันที่ 21 ธันวาคม 2562).
- ไชยวัฒน์ คำชู และนิธิ เนื่องจำนงค์. (2559). การเมืองเปรียบเทียบ: ทฤษฎี แนวคิดและกรณีศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศรีสอวงศ์ วงศ์ทองดี. (2543). “Economic Development and Its Ultimate Goals”. รวมบทความ ๑๐๐ ปีรัฐประศาสนศาสตร์ไทย พ.ศ.๒๔๔๒ - ๒๕๔๓. กรุงเทพฯ: ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Abdul Said and Brady Tyson. (1981). “Education and Development: The Emerging Dialogue,”. Harvard Business Review. Brighton, Massachusetts: *Harvard Business Publishing*.
- Amartya Sen. (1999). *Development as Freedom*. New York: Anchor Books.
- Bryant and White, (1982) *Managing Development in the Third World*. New York: New York: Routledge.
- Goulet. (1971). *The Cruel Choice: A New Concept in the Development Theory*. New York: Atheneum.
- Todaro Michael. (2000). *Economic Development*. Harlow Essex: Pearson Education Limited.

การพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนสาขารัฐประศาสนศาสตร์ด้วยกระบวนการเรียนการสอนแบบกลุ่ม ในรายวิชาการบริหารโครงการเชิงกลยุทธ์

The Development of Students' Competency in Public Administration through Group Learning Process in Strategic Project Management Course

นิภาพรรณ เจนสันติกุล⁵

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอกระบวนการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการบริหารโครงการเชิงกลยุทธ์โดยนำรูปแบบการเรียนการสอน กระบวนการเรียนการสอนแบบกลุ่ม ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้เรียนมีเป้าหมายร่วมกันกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบในทีมที่ชัดเจน มีความยึดมั่นผูกพันกับงานที่ได้รับมอบหมาย ส่งเสริมการแสดงศักยภาพของเพื่อนร่วมทีม มีทักษะการสื่อสารที่ดี เข้าใจและยอมรับกฎระเบียบที่ได้ตกลงร่วมกันผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมได้ดีขึ้นมีการค้นคว้าข้อมูลแบบร่วมมือ มีการคิดเชิงวิพากษ์ในกรณีศึกษาที่ซับซ้อนและสามารถสะท้อนเหตุและผลอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: สมรรถนะ กระบวนการเรียนการสอนแบบกลุ่ม

Abstract

This academic article aims to present the process of educational management in strategic project management by using group learning process. The analysis shows that the learners have a common goal, define roles and responsibilities in the team, have a commitment to work assigned, promoting the potential of team, have good communication skills, understand and accept the agreed rules and regulations. Learners are able to improve their learning and innovation skills, collaborate search data, critical thinking in complex case studies and can systematically reflect cause and effect.

Keywords: Competency, Group learning process

⁵ นิภาพรรณ เจนสันติกุล, PhD. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
nipajen@kku.ac.th

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ไว้ คือ คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรมเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างโอกาสและความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา ยุทธศาสตร์ที่ 5 การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษา ทั้งนี้เพื่อผลลัพธ์สุดท้ายที่ต้องการ คือ เด็กไทยในโลกศตวรรษที่ 21 ต้องมี คุณลักษณะ 3Rs x 8Cs ได้แก่ การอ่านออก การเขียนได้ การคิดเลขเป็น และการคิดอย่างมีวิจารณญาณและมี ทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะการสร้างสรรค์และนวัตกรรม ทักษะการร่วมมือและทำงานเป็นทีม ทักษะการร่วมมือและการทำงานเป็นทีม ภาวะผู้นำ ทักษะความเข้าใจความต่างของวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ มีทักษะด้านการ สื่อสารสารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทักษะอาชีพ และการเรียนรู้ (เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย, 2560: 124-125) สอดคล้องกับสมรรถนะ 5 ด้านของบัณฑิต รัฐประศาสนศาสตร์ ได้แก่ 1) มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม และสามารถปรับวิถีชีวิตภายใต้ความขัดแย้งทางค่านิยม รวมทั้งมีการพัฒนานิสัยและการปฏิบัติตามศีลธรรม 2) มีความรู้ทางวิชาการ และทักษะทางวิชาชีพทางรัฐประศาสนศาสตร์ มีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ รวมทั้งสร้างนวัตกรรมบนพื้นฐานของแนวคิดและทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์ได้ 3) สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์และประยุกต์ใช้ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ในการวิเคราะห์สถานการณ์หรือสภาพปัญหาที่มีความซับซ้อนได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนนำทักษะทางการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาที่มีความเป็นพลวัตและมีความสลับซับซ้อนได้ อันนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมทางรัฐประศาสนศาสตร์ 4) สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมที่มีความหลากหลาย รับฟังความเห็นที่แตกต่างและแสดงความคิดเห็นได้อย่างสร้างสรรค์ มีภาวะผู้นำในทางวิชาการและสามารถแสดงความเห็นเชิงวิพากษ์บนฐานแนวคิดและทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์ 5) มีประสิทธิภาพในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสื่อสารได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ รวมถึง มีความรู้ความสามารถใช้เครื่องมือในทางสถิติขั้นพื้นฐานในการแก้ปัญหาทางการวิจัยได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งสามารถใช้เครื่องมือทางสถิติมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางรัฐประศาสนศาสตร์ได้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2558)

ดังนั้นเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติและประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่อง มาตรฐานคุณวุฒิระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พ.ศ. 2558 ผู้สอนจึงได้ออกแบบการจัดการเรียนการสอนแบบกลุ่มหรือแบบทีมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียนในรายวิชาการบริหารโครงการเชิงกลยุทธ์โดยให้ความสำคัญกับการสอนแบบเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเชิงรุกมากกว่าการสอนโดยบรรยายเพียงอย่างเดียว และจากการศึกษางานวิจัยของปรีดี ปัสสัมสำราญกิจ

(2557: 147-148) ที่ระบุว่าการเรียนรู้แบบการฟังบรรยาย ผู้เรียนจะจดจำเนื้อหาได้เพียงร้อยละ 5 การเรียนรู้แบบการอ่านด้วยตนเอง ผู้เรียนจะจดจำเนื้อหาได้เพียงร้อยละ 10 แต่การเรียนรู้โดยการได้ลงมือปฏิบัติ ผู้เรียนจะจดจำเนื้อหาได้ร้อยละ 75 และการเรียนรู้โดยการนำความรู้ที่ได้รับไปสอนผู้อื่น ผู้เรียนจะจดจำเนื้อหาได้ถึงร้อยละ 95

จากความเป็นมาดังกล่าวเป็นที่มาของบทความวิชาการเรื่อง การเรียนการสอนแบบกลุ่มเพื่อการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนในรายวิชาการบริหารโครงการเชิงกลยุทธ์

2. การทบทวนวรรณกรรม

1. การเรียนการสอนแบบกลุ่ม

การเรียนรู้แบบเป็นทีม (team-based learning, TBL) นั้นพัฒนาโดยศาสตราจารย์ Larry K. Michaelsen แห่งมหาวิทยาลัยโอคลาโฮมา (University of Oklahoma) ประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงปี ค.ศ. 1970 เพื่อมุ่งเน้นให้นักศึกษาสามารถพัฒนาทักษะในการเรียนรู้ได้โดย ตัวเองผ่านการทำงานเป็นทีม โครงสร้างและส่วนประกอบของการเรียนรู้แบบเป็นทีมซึ่งมีขั้นตอน คือ 1. Pre-class preparation เป็นขั้นตอนที่นักศึกษาเตรียมตัวก่อนเข้าเรียนโดยศึกษาสื่อการสอนด้วยตนเอง 2. Readiness assurance เป็นขั้นตอนที่นักศึกษาทำแบบทดสอบในห้องเรียนเพื่อประเมินความเข้าใจในเนื้อหาที่นักศึกษาได้ศึกษามาขั้นตอนนี้ประกอบไปด้วย 2.1 Individual readiness-assurance test (IRAT) นักศึกษาทำแบบทดสอบด้วยตนเอง 2.2 Group readiness-assurance test (GRAT) นักศึกษาทำแบบทดสอบเดิมอีกครั้งแต่ช่วยกันทำเป็นกลุ่ม หลังจากการทำ GRAT แล้วจะมีการเฉลยแบบทดสอบโดยมืออภิปรายถึงคำตอบของแต่ละคำถาม 3. Application of course concepts เป็นขั้นตอนที่นักศึกษาจะได้ทำโจทย์ปัญหาทางคลินิกที่ต้องนำความรู้จาก 2 ขั้นตอนแรกมาประยุกต์ใช้ในการตอบปัญหาซึ่งหลังจากนั้นแล้วก็จะ เป็นการอภิปรายและสรุปถึงแม้ว่าแต่เดิมนั้นการเรียนรู้แบบเป็นทีมได้ถูก พัฒนาเพื่อใช้ในการเรียนการสอนบริหารธุรกิจ แต่ต่อมาได้มีการนำรูปแบบของการเรียนรู้แบบเป็นทีมไป ประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนสาขาวิชาต่างๆ รวมทั้งทางด้านแพทยศาสตร์ด้วย เนื่องจากมีจุดเด่นต่างๆ ที่สามารถพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ของนักศึกษา ได้แก่ 1. นักศึกษาต้องเตรียมตัวศึกษาเนื้อหาบทเรียนก่อนเข้าชั้นเรียน 2. นักศึกษาทำงานร่วมกันเป็นทีมในการเรียนรู้ และแก้ไขปัญหา 3. นักศึกษาเรียนรู้ผ่านการอภิปราย ถกประเด็น และได้แย้งในลักษณะที่นักศึกษาเป็นผู้สอนเพื่อน นักศึกษาด้วยกันเอง บทบาทของผู้สอนในการเรียนรู้แบบเป็นทีมนี้จะอยู่ที่ตัวนักศึกษาเอง แทนที่จะเป็นอาจารย์ผู้สอนดังเช่น การเรียนการสอนแบบบรรยายเช่นเดิม ซึ่งจะช่วยให้ นักศึกษามีความเป็นอิสระ (autonomy) ในการกำหนด ประสบการณ์การเรียนรู้ของตนเอง รวมทั้งรู้สึกถึง ความเป็นเจ้าของ (ownership) ในความรู้ที่ได้มาด้วย ตนเองซึ่งจะทำให้ นักศึกษาสามารถจดจำเนื้อหานั้นๆ ได้ดีกว่าการท่องจำ ส่วนบทบาทของอาจารย์ผู้สอนนั้นจะเปลี่ยนจากการ “ให้” เนื้อหาบทเรียนแก่นักศึกษา โดยตรงมาเป็นการ ประคับประคองการอภิปรายของนักศึกษาให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง การยืนยันสิ่งที่นักศึกษาเข้าใจถูกต้อง การแก้ไขสิ่งที่นักศึกษายังเข้าใจผิด และการเติมเต็มช่องว่างที่ยังอาจขาดหายไป ในระหว่างการอภิปราย

เพื่อให้นักศึกษา “ค้นพบ” เนื้อหาด้วยตนเองตามวัตถุประสงค์ของชั้นเรียนที่ตั้งไว้ (ไอยฤทธิ ไทยพิสุทธิกุล, 2559: 75-76) สอดคล้องกับวรสรณ์ เนตรทิพย์ จตุพล ยงศรี และราชันย์ บุญธิมา (2560: 230) ที่กล่าวว่าการจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการสอนแบบเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเชิงรุก มากกว่าการสอนโดยบรรยายเพียงอย่างเดียว และควรมีกิจกรรมที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนระดับอุดมศึกษาได้ลงมือปฏิบัติการทดลอง การอภิปราย มีประโยชน์กับผู้เรียนมากกว่าการสอนด้วยการบรรยาย โดยเฉพาะการเรียนรู้แบบเป็นทีมเป็นฐานจะสามารถช่วยให้นักศึกษาเกิดทักษะการคิดขั้นสูง และทักษะการทำงาน อันเป็นที่ต้องการของสังคมสมัยใหม่เป็นอย่างดีเพราะการสอนดังกล่าว จะช่วยให้นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน เกิดการคิดในเชิงวิพากษ์เพื่อหาคำตอบในรายวิชา มีกระบวนการคิดขั้นสูงต่าง ๆ เกิดขึ้นระหว่างการเรียนรู้ด้วยกัน

2. รูปแบบการเรียนการสอน

1. ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการเรียนการสอนมีบทบาทสำคัญต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้สอนสามารถออกแบบรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ได้

2. องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการสอนโดยทั่วไปมีองค์ประกอบร่วมที่สำคัญที่ผู้พัฒนารูปแบบควรคำนึงถึงองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน ประกอบด้วย หลักการของรูปแบบการสอน วัตถุประสงค์ เนื้อหา ขั้นตอนการสอน และการประเมินผล

3. ประเภทของรูปแบบการเรียนการสอน

ประเภทของรูปแบบการเรียนการสอนขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการนำรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้ หรือจัดกลุ่มตามแนวความคิด ความเชื่อ และทฤษฎีที่นำมาใช้ในการจัดรูปแบบการสอนในการพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่วนความแตกต่างในการจัดเข้าเป็นกลุ่มนั้นขึ้นอยู่กับความละเอียดในการแจกแจงวัตถุประสงค์ของแต่ละกลุ่มของรูปแบบการเรียนการสอน กระบวนการเรียนการสอน ทำให้เห็นพัฒนาการของรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นของรูปแบบการเรียนการสอน

4. การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการเรียนการสอนมีความสำคัญในการช่วยพัฒนาประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนมีความจำเป็นอย่างยิ่งต้องใช้วิธีการเชิงระบบเป็นหลักเพื่อให้เห็นภาพรวมของรูปแบบการเรียนการสอนทั้งหมดเพื่อทำให้ง่ายต่อการนำไปลงมือปฏิบัติเพื่อให้ได้รูปแบบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพการพัฒนาการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากในการนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยผู้สอนจะต้องทำหน้าที่ศึกษาหาข้อมูล ออกแบบและปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอน ตรวจสอบหา

ประสิทธิภาพด้วยการทดลองใช้ก่อนนำไปใช้จริงในการทดสอบประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอนเมื่อได้รูปแบบการเรียนการสอนแล้วนำไปทดสอบประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอนโดยนำไปทดลองใช้สอน ตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นแล้วแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้ได้รูปแบบการสอนที่สมบูรณ์และดีที่สุด (ขวัญชัย ช้วน และธารทิพย์ ช้วน, 2562: 16)

3. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่นำมาใช้ในรายวิชาการบริหารโครงการเชิงกลยุทธ์

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ เป็นสาขาวิชาที่มีเนื้อหาสาระครอบคลุมทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการบริหารประเทศเพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลตามนโยบายแห่งรัฐ ซึ่งหมายรวมถึงการสร้างคุณธรรม จริยธรรมถึงปรัชญาการเมือง บริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารและให้บริการภาครัฐ นโยบายสาธารณะและการจัดการภาครัฐทั้งในระดับชาติ ภูมิภาคและท้องถิ่น รวมทั้งเน้นแนวคิดและกระบวนการต่างๆ ในการบริหารงานภาครัฐและสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์มุ่งเน้นการสร้างพหุวิทยาการเพื่อให้บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาได้มีความรู้ ปัญญาและทักษะในการประกอบวิชาชีพในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการและให้บริการของรัฐในด้านต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล และเป็นธรรม

รายวิชาการบริหารโครงการเชิงกลยุทธ์เป็นรายวิชาที่มีการจัดการเรียนการสอนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 ซึ่งผู้เรียนเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 62 คน โดยมีการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

สัปดาห์ที่ 1-5 การเรียนรู้เกี่ยวกับความหมาย แนวคิด ความสัมพันธ์ของนโยบายสาธารณะ แผนแผนงานและโครงการ และการจัดกิจกรรมการอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ในชั้นเรียน

สัปดาห์ที่ 6-10 การเรียนรู้เกี่ยวกับความหมาย แนวคิด วิธีการ การวิเคราะห์โครงการ กิจกรรมการคิดคำนวณการวิเคราะห์โครงการทางการเงิน (NPV, IRR, PV, ROI) และการจัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อศึกษา อธิบายลักษณะ ข้อดี ข้อเสียของเครื่องมือที่ใช้สำหรับการประเมินผลโครงการ อาทิ การใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ แบบทดสอบ การเล่าเรื่อง เป็นต้น

สัปดาห์ที่ 11-14 การจัดกิจกรรมกลุ่ม การสืบค้นหาคำตอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารโครงการ การวิเคราะห์ SWOT Analysis การจัดทำกลยุทธ์การบริหารโครงการ การทำกรณีศึกษาเกี่ยวกับโครงการภาครัฐ โดยนำแผนผังก้างปลา แผนภูมิต้นไม้ และการวิเคราะห์สาเหตุและผล

สัปดาห์ที่ 15 การเรียนรู้เกี่ยวกับภาพรวมการบริหารโครงการเชิงกลยุทธ์และการอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ในชั้นเรียน สรุปรายละเอียดเป็น 3 ระยะดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระยะเวลาและกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน

ระยะเวลา	กิจกรรม	บทบาทผู้สอน	บทบาทผู้เรียน
ก่อนเข้าห้องเรียน ผู้เรียนจะได้รับการ ส่งเสริม ทักษะการเรียนรู้ด้วย ตนเอง และอาจารย์ผู้สอนมี หน้าที่ในการสนับสนุน การเรียนรู้	1. ศึกษาสื่อการสอนด้วย ตนเอง 2. ทำแบบทดสอบและ เฉลยพร้อมอภิปราย คำตอบ	1. จัดเตรียมเอกสาร มอบหมายงานสำหรับ ผู้เรียน เอกสารที่เกี่ยวข้อง อาทิ แผนการสอน แผน กิจกรรมและกำหนด ระยะเวลาการเรียนรู้ ให้ ครอบคลุมกระบวนการ เรียนรู้ และขอบเขตเนื้อหา บทเรียน 2. จัดทำแบบทดสอบก่อน เรียนที่ครอบคลุมเนื้อหาการ เรียนรู้ 3. จัดทำแบบทดสอบหลัง เรียนที่ครอบคลุมเนื้อหาการ เรียนรู้ 4. ประชุมและอภิปรายหลัง การสอน	1. ผู้เรียนศึกษา วัตถุประสงค์การเรียนรู้ 2. ฝึกฝนทักษะที่จำเป็น ในการเรียนรู้ด้วยตนเอง 3. ศึกษาค้นคว้าด้วย ตนเองให้มีความรู้ก่อน เข้าห้องเรียน
ระหว่างการเรียนรู้	ฝึกทำโจทย์ในห้องเรียน และอภิปรายคำตอบ	กระตุ้นให้ผู้เรียน ตั้งคำถาม อภิปราย ถกเถียงและสรุป การเรียนรู้	สืบค้นข้อมูล นำเสนอ ทดสอบความรู้
หลังการเรียนรู้	สรุปภาพรวมการเรียนการ สอนและค้นหา ข้อบกพร่องจากการเรียน การสอน	อภิปรายกระบวนการเรียน การสอน ค้นหาแนวทาง พัฒนา ประเมินผลการ เรียนรู้	ประเมินผลการเรียนรู้

3. บทวิเคราะห์

ผลจากการจัดการเรียนการสอนและการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน พบว่า

1. ด้านเนื้อหาการเรียนการสอน และด้านสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนและค้นคว้าก่อนเข้าเรียน ทำให้บรรยากาศการเรียนรู้สนุกและมีการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นด้วยการที่ผู้เรียนต่างสืบค้นข้อมูลสารสนเทศจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ มาพูดคุยกันและตั้งคำถามถึงคำตอบที่ได้มา อาทิ กรณีศึกษาโครงการภาครัฐมีผลกระทบทางบวก ทางลบอย่างไรบ้าง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคือ

ใครและจะอย่างไรให้โครงการภาครัฐตอบสนองความต้องการของประชาชนและทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด ลดข้อผิดพลาดในการดำเนินโครงการ ตลอดจนค้นหาเทคนิคหรือเครื่องมือการจัดการมาวิเคราะห์ เช่น PDCA PERT CPM มาใช้ในการวิเคราะห์และค้นหาวิธีการที่เหมาะสมในการวิเคราะห์โครงการ สภาพแวดล้อมจึงเป็น การเรียนรู้ร่วมกันแบบกลุ่ม ทำให้ต่างคนต่างแสดงความคิดเห็น โดยผู้สอนให้เวลาและกำหนดประเด็นคำถาม สำหรับการค้นหาข้อมูล เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ในการนำเสนอแนวทางการจัดการโครงการใน รูปแบบต่าง ๆ ข้อจำกัดสำหรับการเรียนรู้แบบกลุ่ม คือ หากกำหนดให้ผู้เรียนทำการค้นคว้านอกห้องเรียน ส่งผลให้ผู้เรียนหลายคนไม่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม มีบางกลุ่มที่ทำงานเพียงคนเดียว ดังนั้นผู้สอนจึง ปรับสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ด้วยการให้ศึกษาค้นคว้าในชั้นเรียนเพื่อศึกษาพิจารณาพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม ร่วมกัน โดยอธิบายรายละเอียดของการทำงานให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีเป้าหมายร่วมกันกำหนดบทบาท และความรับผิดชอบในทีมที่ชัดเจน มีความยึดมั่นผูกพันกับงานที่ได้รับมอบหมาย ส่งเสริมการแสดงศักยภาพ ของเพื่อนร่วมทีม มีทักษะการสื่อสารที่ดี เข้าใจและยอมรับกฎระเบียบที่ได้ตกลงร่วมกันเต็มใจช่วยเหลือซึ่งกัน และกันในระหว่างการทำกิจกรรมผู้สอนจะสังเกตพฤติกรรมตลอดระยะเวลาเพื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงสรุป ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สภาพและลักษณะก่อนและหลังใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบกลุ่ม

ลักษณะและพฤติกรรม	สภาพและลักษณะก่อนใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบกลุ่ม	สภาพและลักษณะหลังใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบกลุ่ม
ผู้เรียนต้องศึกษาข้อมูลหรือทำความเข้าใจข้อมูลก่อนที่จะมาเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น	ผู้เรียนไม่มีข้อมูล ไม่ทราบเนื้อหาการเรียนการสอนและต่างคนต่างเรียน	ผู้เรียนเตรียมตัวและหาข้อมูลก่อนเข้าชั้นเรียนทุกครั้ง
ผู้เรียนทุกคนต้องเสนอความคิดเห็น	ผู้เรียนจะเสนอความคิดเห็นเมื่อผู้สอนตั้งคำถาม	ผู้เรียนตั้งคำถามและมีข้อสงสัยมาพูดคุยในชั้นเรียน
ผู้เรียนต้องมีเวลาในการทำงานด้วยกัน	ผู้เรียนต่างคนต่างทำงานที่ตนเองได้รับผิดชอบ	ผู้เรียนเข้ากิจกรรมกลุ่มมากขึ้นและขาดเรียนน้อยลง
ผู้เรียนต้องมีอิสระในการเรียนรู้ที่จะควบคุมการจัดการในทีม	ผู้เรียนไม่ชอบทำงานกลุ่ม	ผู้เรียนเริ่มปรับตัวเข้ากับกลุ่มและกำหนดบทบาทของตนเองได้
ผู้เรียนทุกคนต้องฟังสมาชิกทุกคนอย่างตั้งใจ	ผู้เรียนส่วนใหญ่สนใจเมื่อตนเองนำเสนอเท่านั้นแต่ไม่ยอมรับฟังเพื่อนร่วมชั้นนำเสนอความเห็น	ผู้เรียนสนใจฟังเพื่อนร่วมงานนำเสนอและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
ผู้สอนและสมาชิกทีมให้ข้อมูลย้อนกลับ	ผู้เรียนไม่ทราบว่าผลงานหรือข้อคิดเห็นของตนเองเป็นอย่างไรและไม่แน่ใจว่าสิ่งที่ตอบนั้นถูกต้องหรือไม่	ผู้เรียนได้รับทราบข้อมูลถึงคุณภาพของผลงานของตนเองและมีการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกับผู้สอนเมื่อมีความคิดเห็นขัดแย้งและพยายามหาข้อมูลมาสนับสนุนการเสนอความคิดเห็น

สรุปได้ว่า จากการปรับด้านเนื้อหาการเรียนการสอน และด้านสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนผู้เรียนส่งผลให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนและค้นคว้าก่อนเข้าเรียน ทำให้บรรยากาศการเรียนรู้สนุกและมีการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นด้วยการที่ผู้เรียนต่างสืบค้นข้อมูลสารสนเทศจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ มาพูดคุยกันและตั้งคำถามถึงคำตอบที่ได้มา สอดคล้องกับบทที่ 1 พรธาดาวิทย์ (2560: 86) และ ธารทิพย์ พจนสุภาพ (2559: 44) ที่ระบุว่า การเรียนรู้แบบกลุ่มทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกรักอยากเรียนรู้ต่อไปตลอดชีวิต ผู้สอนควรพัฒนา

ทักษะการคิดขั้นสูงให้ผู้เรียนด้วยการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีการสื่อสารกันอย่างมีประสิทธิภาพ มีทักษะการทำงานเป็นทีมมีการเรียนรู้แบบบูรณาการ เพื่อให้ผู้เรียนเชื่อมโยงเนื้อหาระหว่างศาสตร์ต่าง ๆ เรียนรู้จากการปฏิบัติมีการสะท้อนความคิดของตนเองกับคนอื่น ๆ ซึ่งวิธีการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้โดยมีผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก และสอดคล้องกับกนกรัตน์ จิรส์จางกุล และ ณมน จิรังสุวรรณ (2561: 57) ที่ระบุว่าปัญหาของผู้เรียนคือไม่สามารถประยุกต์สิ่งที่เรียนมาใช้ในการทำงานได้ ดังนั้นผู้สอนควรส่งเสริมการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่อยู่ในบริบทของสภาพจริงเพื่อให้ผู้เรียนไปทำงานได้จริงและประยุกต์ความรู้ที่ได้รับจากในห้องเรียนมาใช้ในการทำงานได้

2. ด้านการพัฒนาสมรรถนะและทักษะของผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมได้ดีขึ้นมีการค้นคว้าข้อมูลแบบร่วมมือ มีการคิดเชิงวิพากษ์ในกรณีศึกษาที่ซับซ้อนและสามารถสะท้อนเหตุและผลอย่างเป็นระบบในการอธิบายสภาพปัญหาของโครงการภาครัฐ สามารถแลกเปลี่ยนมุมมองกับผู้เรียนคนอื่นและยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากเพื่อนร่วมชั้นเรียน

ผลจากการทำงานกลุ่ม การเรียนแบบร่วมกันเป็นการทำงานร่วมกันของผู้เรียนเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน เป็นการสนับสนุนให้ผู้เรียนรู้ถึงบทบาท หน้าที่ วิธีการประเมินผลงานทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ และกระบวนการดำเนินการต่าง ๆ ภายในกลุ่ม ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือ เช่น การทำงานร่วมกัน การตัดสินใจ การสื่อสาร ภายใต้การเรียนรู้แบบกลุ่ม ดังนั้นการช่วยเสริมศักยภาพทางการเรียนต้องเป็นแรงขับเคลื่อน เพื่อกระตุ้น ให้ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานร่วมกันเป็นไปตามสมรรถนะ 5 ด้านของบัณฑิตรัฐประศาสนศาสตร์ ได้แก่ 1) มีคุณธรรม จริยธรรม 2) มีความรู้ทางวิชาการและทักษะทางวิชาชีพทางรัฐประศาสนศาสตร์ 3) สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์และประยุกต์ใช้ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ในการวิเคราะห์สถานการณ์หรือสภาพปัญหาที่มีความซับซ้อนได้อย่างเหมาะสม 4) สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมที่มีความหลากหลาย 5) มีประสิทธิภาพในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสื่อสารได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และทักษะของผู้เรียนได้รับการพัฒนา ได้แก่ ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะชีวิตและอาชีพ ทักษะสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นได้จากความร่วมมือในการทำงานเป็นทีม การคิดเชิงวิพากษ์ ในปัญหาที่ซับซ้อน การนำเสนอด้วยวาจาและด้วยการเขียน (ธีรวิ ทองเจือ และปรีดี ทুমเมฆ, 2560: 395-396; Puncreobutr, 2016: 97; Hussin, 2018: 94; Halili, 2019: 63) เป็นการปรับเปลี่ยนผู้เรียนให้เฝ้าเรียนรู้ มีกระบวนการคิดวิเคราะห์ตามหลักเหตุและผล สามารถสังเคราะห์และบูรณาการข้อมูลข้อสนเทศต่างๆ มีทักษะด้านเทคโนโลยีและการสร้างนวัตกรรมการปรับเปลี่ยนด้านค่านิยมและวัฒนธรรม

4. บทสรุป

การจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องเปลี่ยนจากกระบวนการเรียนรู้แบบตามเนื้อหาจากหนังสือ ตำราที่ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในชั้นเรียนและบรรยายเนื้อหาเพื่อให้นักเรียนจดบันทึกไปท่องจำสู่การปรับรูปแบบการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกเสนอแนะเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้โดยผ่านเทคโนโลยีรวมทั้งการนำเสนอสื่อสังคมออนไลน์ กรณีศึกษา การทำงานเป็นกลุ่มเข้ามาช่วยเพื่อเป็นเครื่องมือเสริมในการพัฒนาการเรียนการสอน ผลจากการเรียนแบบกลุ่มทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนและค้นคว้าก่อนเข้าเรียน บรรยายาการ

เรียนรู้สนุกสนานและเต็มไปด้วยการตั้งข้อสงสัยและพยายามแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นด้วยการสืบค้นข้อมูลสารสนเทศจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ มาพูดคุยกันและตั้งคำถามถึงคำตอบที่ได้มา ขณะเดียวกันผู้เรียนได้รับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะชีวิตและอาชีพ ทักษะสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นได้จากความร่วมมือในการทำงานเป็นทีม การคิดเชิงวิพากษ์ในปัญหาที่ซับซ้อน และสามารถนำเสนอด้วยวาจาและด้วยการเขียนอย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กนกรัตน์ จิรสังจานุกูล และณมน จีรังสุวรรณ. (2561). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้วยทฤษฎีการเรียนรู้แบบการสร้างความรู้นิยมและทฤษฎีการเชื่อมโยงความรู้เพื่อการสร้างนวัตกรรมแบบประสบการณ์จริง. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี*. 7 (2): 54-67.
- ขวัญชัย ช้วนนา และธารทิพย์ ช้วนนา. (2562). การจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. *วารสารบัณฑิตศึกษา*. 16 (73): 13-22.
- เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย. (2560). การศึกษาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญาตรี ในโครงการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาครูในถิ่นทุรกันดารบนเขตพื้นที่สูงชายแดน ไทย-เมียนมา ด้านจังหวัดตาก คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*. 19 (4): 123-132.
- ธารทิพย์ พจน์สุภาพ. (2559). การจัดการเรียนการสอนแบบการปฏิบัติงานกลุ่มหรือแบบทีม: สภาพปัญหาระดับการมีส่วนร่วม และผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษา. *วารสารพัฒนาการเรียนการสอนมหาวิทยาลัยรังสิต*. 10 (1): 36-46.
- ธีรวิ ทองเจือ และปรีดี ทুমเมฆ. (2560). แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21: มิติด้านการศึกษา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 5 (3): 389-403.
- นนทลี พรธาดาวิทย์. (2560). การพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในวิชาการจัดการเรียนรู้. *วารสารวิจัย UTK ราชวมงคล กรุงเทพ*. 11 (1): 85-94.
- ปรีดี ปลื้มสำราญกิจ. (2557). ปัจจัยที่มีผลต่อทักษะในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน. *วารสาร วไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*. 7 (3): 141-158.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2558). *ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ พ.ศ. 2558*. เล่ม 132 ตอนพิเศษ 170 ง.
- วรสรณ์ เนตรทิพย์ จตุพล ยงคร และราชันย์ บุญธิมา. (2560). องค์ประกอบของพฤติกรรมการเรียนรู้เป็นทีมของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. *วารสารสมาคมนักวิจัย*. 22 (2): 229-241.

- สุดเฉลิม ศัสตราภักษ์. (2561). การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ทีมเป็นฐานเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21. *วารสารครุศาสตร์สาร*. 12 (2): 197-208.
- ไอยฤทธิ์ ไทยพิสุทธิกุล. (2559). การอำนวยความสะดวกการเรียนรู้แบบเป็นทีม (Facilitation in Team-Based Learning). *เวชบันทึกศิริราช*. 9 (2): 75-83.
- Halili, S.H. (2019). Technological Advancements in Education 4.0. *The Online Journal of Distance Education and e-Learning*. 7 (1): 63-69.
- Hussin, A.A. (2018). Education 4.0 Made Simple: Ideas For Teaching. *International Journal of Education & Literacy Studies*. 6 (3): 92-98.
- Puncreobutr, V. (2016). Education 4.0: New Challenge of Learning. *St. Theresa Journal of Humanities and Social Sciences*. 2 (2): 92-97.

ประเทศไทยมาถึงจุดนี้ได้อย่างไร

โรงเรียนกวดวิชา : ความจำเป็นหรือทางเลือก

วินัย ฐิโรจน์⁶

ทุกเย็น หากท่านมีความจำเป็นต้องเดินทางผ่านถนนพญาไท จะพบปัญหารถติดยาวจากอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิถึงสี่แยกพญาไท หลายท่านจึงพยายามหลีกเลี่ยงเส้นทางนี้ เพราะทราบดีว่าเป็นช่วงเวลาที่ถูกปกครองจะขับรถพาลูกไปเรียนที่โรงเรียนกวดวิชาที่รวมกันอยู่ในอาคารห้วมุมสี่แยก ซึ่งเป็นศูนย์โรงเรียนกวดวิชาใหญ่แห่งหนึ่งของกรุงเทพฯ นักเรียนที่มาเรียนที่นี่มีหลายระดับ มีตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาและมัธยมต้นที่มาเรียนเพื่อเตรียมสอบเข้าโรงเรียนมัธยมที่มีชื่อเสียง และชั้นมัธยมปลายที่มาเรียนเพื่อเตรียมสอบเข้ามหาวิทยาลัยในคณะที่เป็นที่นิยม และเป็นที่รู้กันดีในหมู่นักเรียนว่าในแต่ละวิชาจะต้องไปเรียนที่โรงเรียนกวดวิชาใด จึงจะได้ผล

โรงเรียนกวดวิชาจะจัดระบบการเรียนการสอนที่หลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการของนักเรียนทุกรูปแบบ ไม่ว่านักเรียนจะต้องการเรียนสด เรียนด้วยคอมพิวเตอร์หรือเรียนด้วยวีดีโอ และไม่ว่าจะต้องการเรียนเป็นหมู่คณะหรือเรียนส่วนตัว ค่าเรียนกวดวิชาจะขึ้นอยู่กับลักษณะการเรียนและหลักสูตร ตัวอย่างเช่น นักเรียนมัธยมปลายที่ต้องการเรียนต่อสายวิทยาศาสตร์ – คณิตศาสตร์ จะเรียนถึงห้าวิชาหลัก ค่าใช้จ่ายรวมตกแปดหมื่นถึงหนึ่งแสนบาทต่อปี เป็นต้น นักเรียนส่วนใหญ่อาจต้องใช้เวลาเรียนจนถึงสองทุ่ม ส่วนวันเสาร์อาทิตย์มักจะเรียนเต็มวัน พ่อแม่บางรายที่มีเวลาว่างก็จะพานักเรียนมาส่งและนั่งรอจนเรียนเสร็จ บางรายก็จะนัดหมายมารับตามสถานีรถไฟฟ้าหรือจุดที่นัดหมายอื่น และหลังการประกาศผลสอบเข้าในแต่ละปี โรงเรียนกวดวิชาเหล่านี้ก็มักจะมียกย่องรางวัลแก่นักเรียนที่สอบเข้าโรงเรียนมัธยมที่มีชื่อเสียง หรือมหาวิทยาลัยในคณะที่เป็นที่นิยมได้ มีการอัดวีดีโอการให้สัมภาษณ์เพื่อเผยแพร่ พร้อมกับติดรูปถ่ายนักเรียนในลิปต์หรือที่บริเวณหน้าโรงเรียนด้วย เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ต่อนักเรียนรุ่นต่อไป

จึงเห็นได้ว่าความสำเร็จในการสอบเข้ามหาวิทยาลัยของนักเรียนส่วนหนึ่งในยุคนี้ เป็นผลจากความทุ่มเทของทั้งตัวนักเรียนเองและของผู้ปกครอง อาจมีผู้ค้านว่ามีนักเรียนอีกจำนวนมากที่ไม่ต้องไปเรียนกวดวิชาเลย แต่ก็สอบเข้ามหาวิทยาลัยในคณะที่ต้องการได้ นักเรียนที่ไปเรียนกวดวิชาเพราะผู้ปกครองมีฐานะและสมัครใจไปเสียเงินจำนวนมากเอง ซึ่งก็เป็นความจริง เพราะยังมีนักเรียนที่เก่งๆอยู่อีกมาก แต่ก็ต้องไม่ลืมว่าไม่ใช่ทุกคนมีความสามารถเท่าเทียมกัน ผู้ปกครองจึงต้องหาช่องทางที่มีความเสี่ยงน้อยที่สุดเพื่อสร้างโอกาสในการศึกษาให้แก่ลูก เมื่อผู้ปกครองส่วนใหญ่เห็นวีดีโอการให้สัมภาษณ์ของนักเรียนที่สอบเข้ามหาวิทยาลัยในคณะที่เข้ายากๆได้ และรับว่าตนก็เคยผ่านการเรียนกวดวิชาอย่างเข้มข้น หรือเห็นรูปถ่าย

⁶ อดีตรองปลัดกระทรวงแรงงาน

นักเรียนที่ได้คะแนนสูงสุดในวิชาต่างๆ ที่โรงเรียนกวศรพานำมาประชาสัมพันธ์ ความมั่นใจของผู้ปกครองที่จะให้ลูกอ่านหนังสือเองก็คงลดน้อยลงบ้าง จึงไม่น่าแปลกใจว่าในการประชุมผู้ปกครองของโรงเรียนในวาระต่างๆ หัวข้อหนึ่งที่ผู้ปกครองสนใจพูดคุย หรือกัน คือโรงเรียนกวศรพานาที่ไหนดี

สรุป การสอบเข้ามหาวิทยาลัยในปัจจุบันของประเทศไทย ครอบครัวที่ผู้ปกครองมีความตื่นตัว มีความรู้ความเข้าใจในระบบการศึกษา มีฐานะและมีเวลาเท่านั้น จึงจะสามารถผลักดันให้ลูกสอบเข้ามหาวิทยาลัยในคณะที่เป็นที่นิยมได้ แล้วจะเกิดอะไรขึ้นกับครอบครัวที่ผู้ปกครองยังไม่มีความตื่นตัว มีปัญหาทางการเงิน ต้องทำงานเต็มเวลา บ้านอยู่ชานชานกรุงเทพฯ ลูกจะมีโอกาสบ้างหรือไม่ ผู้ปกครองจะสามารถฝากอนาคตของลูกไว้กับโรงเรียนที่อยู่ในความดูแลของรัฐบาล โดยไม่ต้องไปเรียนกวศรพานาได้หรือไม่

คำถามที่คาใจของผู้ปกครองในขณะนี้ คือ เกิดอะไรขึ้นกับระบบการศึกษาของประเทศไทย ทำไมนักเรียนจึงรู้สึกว่าการสอบเข้ามหาวิทยาลัยออกข้อสอบเกินหลักสูตรมัธยมของโรงเรียน ทำไมจึงไม่สัมพันธ์กัน ทำไมผู้ปกครองจึงไม่มั่นใจว่าแม้นักเรียนจะเรียนเต็มเวลาในโรงเรียนแล้ว ก็ยังไม่เพียงพอ ต้องไปเรียนกวศรพานาเพิ่ม ถ้าโรงเรียนกวศรพานาสามารถเติมช่องว่าง โดยสอนให้นักเรียนมีความรู้จนสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ แล้วทำไมโรงเรียนซึ่งได้รับเงินงบประมาณจากรัฐบาล ได้รับการสนับสนุนทุกด้าน มีบุคลากรจำนวนมาก จึงสอนเช่นนั้นบ้างไม่ได้ ทำไมเมื่อผู้ปกครองที่เสียทั้งภาษีให้รัฐบาลและเสียค่าเล่าเรียนให้แก่โรงเรียนแล้ว ทำไมยังต้องดิ้นรนหาเงินเกือบแสนบาทต่อปีมาเสียให้แก่โรงเรียนกวศรพานาอีก

และคำถามสุดท้ายคือ ทำไมปัญหาเรื่องคุณภาพการเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งควรเป็นปัญหาของประเทศ จึงกลายมาเป็นปัญหาของผู้ปกครองที่ต้องดิ้นรนหาทางแก้ไขกันเอง แต่ปัญหานี้สินครู ซึ่งควรเป็นปัญหาส่วนตัวของครู กลับเป็นปัญหาใหญ่ของกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องเร่งแก้ไขให้ในทุกรัฐบาล

พลวัตทางเทคโนโลยีที่มีผลต่อบทบาทการบริหารงานและการบริหารภาครัฐ

(Dynamic of Technologies Affecting Roles of Management and Public Administration)

ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี⁷

ในบทความนี้ ผู้เขียนมิได้อธิบายถึงวิวัฒนาการของการนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการบริหารงานภาครัฐโดยตรง เนื่องจากผู้อ่านสามารถที่สนใจในประเด็นนี้ และสามารถสืบค้นความรู้ที่เกี่ยวข้องได้จากฐานข้อมูลหรือแหล่งความรู้ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากบนอินเทอร์เน็ต (Internet) แต่จะกล่าวถึงผลการสำรวจ งานวิจัย ข้อคิด ความเห็น และข้อสังเกต รวมทั้งข้อเสนอและมุมมองต่างๆจากการศึกษาของนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ อีกทั้งนักปฏิบัติซึ่งผู้เขียนพบจากหนังสือและแหล่งความรู้อื่น โดยในลำดับแรกนำมาจากบางส่วนของหนังสือชื่อ “*The Future Workplace Experience: 10 Rules for Mastering Disruption in Recruiting and Engaging Employees*” เขียนโดย Jeanne C. Meister (Coauthor of “The 2020 Workplace”) และผู้แต่งร่วม คือ Kevin J. Mulcahy (2017) ซึ่งผู้เขียนได้นำเอาใจความสำคัญจากตอนที่ 2 ของหนังสือเล่มดังกล่าวที่ว่าด้วยบทบาทของเทคโนโลยีในการทำการปรับเปลี่ยนรูปแบบและสถานที่ปฏิบัติงานไปอย่างพลิกโฉม (Part 2: How Technology Transforms the Workplace) ผู้แต่งทั้งสองได้เสนอกฎไว้ในตอนนี้ 3 ข้อจากทั้งหมด 10 กฎ คือ กฎข้อที่ 4 (Rule # 4) ว่าด้วย “Consider Technology an Enabler and Disrupter” กฎข้อที่ 5 (Rule # 5) ว่าด้วย “Build a Data-Driven Recruiting Ecosystem” และกฎข้อที่ 6 (Rule # 6) ว่าด้วย “Embrace On-Demand Learning”

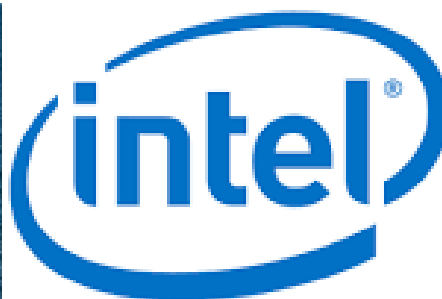
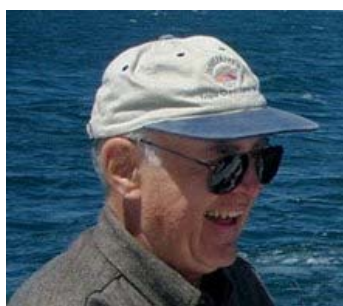
ในบทความนี้ ผู้เขียนจะขอนำเอากฎทั้ง 3 ข้อมาอภิปราย และเชื่อมโยงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนชุดวิธีคิด รูปแบบ บทบาท เครื่องมือทางเทคโนโลยี เพื่อการบริหารกำลังคนในภาพรวมและที่เกี่ยวกับการสรรหาคัดเลือก ซึ่งจะสามารถนำมาปรับใช้ในการฉายภาพไปยังการบริหารภาครัฐได้ในระดับหนึ่ง (Meister, J.C., & Mulcahy, K.J., 2017: 73-117)

⁷ รองศาสตราจารย์ ดร., ผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ และเลขาธิการสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย (2562-ปัจจุบัน) Email: sirapatsorn@gmail.com Tel: 081-867-8940; Line id: sirapatsornwong

กฎข้อที่ 4 (Rule # 4) ว่าด้วย “Consider Technology an Enabler and Disrupter”

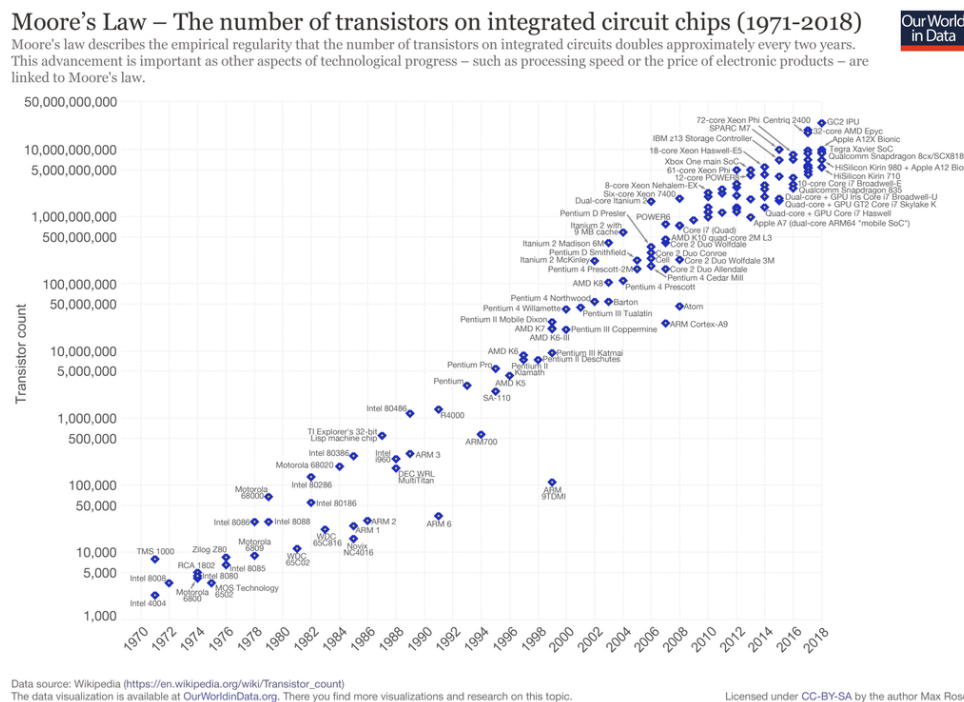
กฎข้อที่ 4 กล่าวถึง การยอมรับและพิจารณาถึงความสำคัญกับบทบาทของเทคโนโลยีว่าเสมือนเป็นทั้งตัวกระทำ หรือ ผู้สร้าง (Enabler) และเป็นตัวสร้างความปั่นป่วนหรือผู้ทำลาย (Disruptor) ได้ในขณะเดียวกัน โดยปรากฏการณ์นี้เริ่มต้นจากปีค.ศ. 1965 มาถึงปี ค.ศ. 2007 ซึ่งปรากฏผลเชิงประจักษ์ถึงพลังในการทำนาย ที่เป็นไปตามกฎของมัวร์ ซึ่งเป็นประธานเจ้าหน้าที่บริหารของบริษัทอินเทล (Intel’s CEO) โดยกอร์ดอน มัวร์ ในขณะนั้น เป็นซีโอโอของอินเทลซึ่งเป็นบริษัทข้ามชาติสัญชาติอเมริกันทางด้านเทคโนโลยี มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่ซานต้า คลารา มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ในซิลิคอน แวลลีย์ ประเทศสหรัฐอเมริกา (Intel Corporation is an American multinational corporation and technology company headquartered in Santa Clara, California, in Silicon Valley. Gordon Earle Moore is an American businessman, engineer, and the co-founder and chairman emeritus of Intel Corporation. He is also the author of Moore’s law.) (อ้างอิงจากhttps://en.wikipedia.org/wiki/Gordon_Moore สืบค้นวันที่ 30 มีนาคม 2563)

จากการค้นคว้าเพิ่มเติมในอินเทอร์เน็ต พบว่า กอร์ดอน มัวร์ และทีมวิจัยของเขา ได้ทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัยและสังเกตถึงจำนวนของทรานซิสเตอร์ในวงจรหรือแผงวงจรในหน่วยความจำของคอมพิวเตอร์ที่บริษัทอินเทลผลิตออกมา โดยได้สังเกตพบว่าจะมีการเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าในทุกๆสองปีทั้งขนาดความจุและความสามารถในการคำนวณของหน่วยความจำ และเขาได้ตั้งชื่อผลงานและข้อค้นพบนี้ว่าเป็น “กฎของมัวร์ (Moore’s Law)” โดยการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในภายหลังเขาได้ข้อค้นพบใหม่ซึ่งระบุว่า อัตราเร็วของความสามารถในการคำนวณของตัวทรานซิสเตอร์ในหน่วยความจำของแผงวงจรรุ่นใหม่ๆ มีการเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนสองเท่าในทุกๆปี มิใช่ในระยะเวลาสองปีเหมือนในช่วงเริ่มต้น ซึ่งพลังในการทำนายตามกฎของมัวร์ มีการคาดการณ์ว่าน่าจะยังใช้ทำนายได้ถึงปี ค.ศ. 2020 หรือเป็นไปได้อีกระยะหนึ่ง (อ้างอิง:https://en.wikipedia.org/wiki/Moore's_law สืบค้น 30 มีนาคม 2563)

ภาพที่ 1: Mr. Gordon Earle Moore และสัญลักษณ์ของบริษัทรวมถึงตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ Intel (อ้างอิงจาก https://en.wikipedia.org/wiki/Gordon_Moore สืบค้นวันที่ 30 มีนาคม 2563)

ในภาพที่ 2 ถัดไป จะแสดงถึงจำนวนทรานซิสเตอร์ในแกนตั้ง (แกน Y) และปี ค.ศ. ในแกน
นอน (แกน X) โดยแผงวงจรหน่วยความจำหลักของอินเทลซึ่งส่งให้กับบริษัทประกอบและประดิษฐ์
คอมพิวเตอร์ ซึ่งจะมีชื่อเรียกและระบุรุ่นและมีข้อความว่า “Intel inside” กำกับเป็นข้อมูลให้กับผู้ใช้งานเพื่อ
แสดงถึงคุณภาพและความเชื่อถือได้ของคอมพิวเตอร์รุ่นนั้น ซึ่งในช่วงหนึ่งในยุคแรกๆของการเข้าสู่ยุคดิจิทัล ผู้
ซื้อและหลายคนและหลายหน่วยงานต่างก็มีประสบการณ์และมักจะกำหนดไว้เป็นคุณสมบัติ (Specifications)
ในการจัดซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์แต่ละครั้งอีกด้วย

ภาพที่ 2: จำนวนทรานซิสเตอร์ในแกนตั้ง (แกน Y) และปี ค.ศ.ในแกนนอน (แกน X)
(ที่มา:https://en.wikipedia.org/wiki/Moore's_law#/media/File:Moore's_Law_Transistor_Count_1971-2018.png สืบค้นวันที่ 30 มีนาคม 2563)

ข้อสังเกตที่สำคัญประการหนึ่งตามกฎหมายของมัวร์ คือ ด้วยผลจากการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด (exponential growth) ของปริมาณความจุและความสามารถในการคำนวณของหน่วยความจำหลักในคอมพิวเตอร์ (mainboard or central processing unit : CPU) การเพิ่มขึ้นในลักษณะที่ค่อยๆเพิ่มในช่วงเริ่มแรกซึ่งมีการผลิตคอมพิวเตอร์ออกมา โดยการเพิ่มจาก สอง เป็น สี่ จากสี่ เป็น แปด จากแปด เป็น สิบหก และเพิ่มในอัตราสองเท่าตัวในลักษณะนี้ทุกๆสองปี ซึ่งในระยะถัดมา เกิดการค้นพบใหม่ว่า การเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าจะเกิดขึ้นในทุกปีหรือเร็วกว่า

เมื่อเวลาได้ล่วงเลยมาถึงปี ค.ศ.2007 มีการเกิดปรากฏการณ์ที่ Meister, J.C., และ Mulcahy (2017: 74) เรียกว่า “Consumerization of IT” โดยลูกค้าหรือ customers กลายมาเป็นผู้กดดันจากข้างนอก เพื่อให้ผู้บริหารของทุกสถานที่ปฏิบัติงานหรือทุกๆหน่วยงาน ต้องศึกษาและตัดสินใจให้มีการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือ Information Technology (IT) ซึ่งประกอบไปด้วยเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์กับสารสนเทศหรือข้อมูลข่าวสารเข้ามาช่วยงานในลักษณะต่างๆอย่างเต็มที่ เพื่อปรับปรุงคุณภาพการบริการให้ทันต่อความต้องการและความคาดหวังของลูกค้า จึงเป็นสถานะที่ส่งแรงกดดันให้หน่วยงานต่างๆมาจากปัจจัยภายนอก หน่วยงานภาครัฐเองก็ต้องปรับตัวในกระบวนการทำงานและด้านการเพิ่มผลิตภาพ (productivity) และการผลิตผลงานและการส่งมอบบริการสาธารณะให้ตอบโจทย์ลูกค้าของภาครัฐ เนื่องจากลูกค้าจำนวนมากได้ปรับการดำเนินชีวิต โดยหันมาใช้เทคโนโลยีในลักษณะต่างๆในชีวิตประจำวันอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นการใช้สมาร์ทโฟน (smart phones) แท็บเล็ต (tablets) เครื่องติดตามตัวยามออกกำลังกาย (fitness trackers) นาฬิกาข้อมืออัจฉริยะ (smart watches) โปรแกรมประยุกต์ที่คอมพิวเตอร์สร้างขึ้นโดยจำลองสถานการณ์เสมือนจริง (augmented reality applications) (Augmented reality is an interactive experience of a real-world environment whereby the objects that reside in the real-world are “augmented” by computer-generated perceptual information, sometimes across multiple sensory modalities. อ้างอิงจาก :<https://elearning.adobe.com/2019/03/10-emerging-technologies-e-learning/> สืบค้น 30 มีนาคม 2563)

ดังนั้น การที่ Meister, J.C., และ Mulcahy กล่าวว่า จากการที่เทคโนโลยีซึ่งผู้บริโภคได้นำมาใช้งาน ซึ่งได้บุกรุกเข้ามาถึงในภายในทุกหน่วยงาน จึงเป็นธรรมชาติอยู่เองที่บุคลากรของหน่วยงานเหล่านั้น จะต้องปรับตัวและทำการเรียนรู้เพื่อเพิ่มทักษะประสบการณ์ของตนเองให้ทันกับผู้บริโภค ซึ่งคือลูกค้านั่นเอง “เทคโนโลยี” ในลักษณะนี้จึงเป็นตัวผลักดันให้เกิดการเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสบการณ์ให้กับพนักงานในองค์กร กล่าวคือ เทคโนโลยีเป็นผู้สร้างหรือตัวกระตุ้น (Enablers) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กระตุ้นให้เกิดการเพิ่มประสบการณ์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ **การสื่อสาร (communication)** และ **การร่วมมือประสานงานของคนหลายคนในเวลาเดียวกัน (collaboration)** ทั้งโดยผ่านเทคโนโลยีเพื่อช่วยเพิ่มผลิตภาพและผลการดำเนินงาน และการนำเอาเทคโนโลยีมาช่วยตัดสินใจที่ขึ้นอยู่กับฐานของข้อมูลขนาดใหญ่ (data-driven decision making)

ในประการสุดท้าย เทคโนโลยีกับบทบาทในการเป็นตัวสร้างความปั่นป่วน สิ่งที่เราเห็นได้ชัด คือ การจัดทำเอกสารพรรณนาหน้าที่งานของปัจเจกบุคคล (individual job description: IJD) ต้องมีการปรับเปลี่ยนไปจากของเดิมอย่างฉับพลันจำนวนหลายตำแหน่งงาน (Meister, J.C., & Mulcahy, 2017: 73) นอกจากนี้ Meister, J.C., และ Mulcahy (2017: 74) ยังได้กล่าวถึงบทบาทที่เพิ่มมากขึ้นของเทคโนโลยีว่า

บทบาทของเทคโนโลยีสามารถเป็นได้มากกว่าสองลักษณะจากที่เคยเป็นมาก่อน ซึ่งหมายถึง “การเป็นตัวสร้าง (Enabler)” และ “ตัวทำลายล้าง (Disruptor)” บทบาทที่ขยายเพิ่มขึ้นมาอีกสองบทบาท คือ เทคโนโลยีกับบทบาทการเป็น “ตัวเพิ่ม หรือ ตัวทวีคูณ (Enhancer)” กับบทบาทในการเป็น “ที่ปรึกษา (Advisor)” ดังแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3: Technology is radically transforming our workplace experience (Meister, J.C., & Mulcahy, 2017: 74)

จากภาพที่ 3 พบว่าเทคโนโลยีสามารถสร้างผลกระทบให้กับหน่วยงานต่างๆ ได้ใน 4 บทบาท ได้แก่

บทบาทที่ 1: ผู้จุดประกายหรือตัวสร้าง (Enabler)

ด้วยการตั้งคำถามและหาคำตอบที่ว่า **How do we enable our work flow?** หมายถึง จะสามารถนำเอาเทคโนโลยีมาช่วยให้การทำงานไหลลื่นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นได้อย่างไร ในบทบาทนี้ ประสิทธิภาพด้านการสื่อสารที่รวดเร็วทันที่ทันใดและเห็นเป็นภาพชัดเจน (Communication is more Interactive and visual) โดยเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์จะช่วยแปลงข้อมูลข่าวสารให้ออกมาเป็นภาพเพื่อการประสานสัมพันธ์ (Communication is morphing into collaboration) ทั้งนี้ สืบอันดับยอดนิยมของเทคโนโลยีเครื่องมือที่ช่วยในการประสานงานในหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ (Meister, J.C., & Mulcahy, 2017: 76)

1. **Salesforce Charter.** Social collaboration and file-sharing service
2. **Cisco Spark.** Online rooms with group messaging, content sharing, video calling, and desktop sharing

3. **Google Hangout.** Communications platform including video chat, instant messaging, and VoIP
4. **IBM Connections.** Social software, real-time social communications, content management, and file-sharing
5. **Jive.** Collaborative tool with user-friendly interface
6. **Microsoft Lync.** Instant messaging and audio conferencing designed to integrate with Office 365
7. **Slack.** Real-time team messaging, archiving, and search
8. **VMWare Social cast.** Collaboration platform with social networking and video and content management
9. **Cisco WebEx.** Online videoconferencing, meetings, presentations, and webinars
10. **Microsoft Yammer.** Private social network for employee collaboration

นอกจาก 10 อันดับยอดนิยมของเทคโนโลยีที่ช่วยในการสื่อสารในการทำงานข้างต้นแล้ว ในช่วงถัดมายังมีเทคโนโลยีใหม่ๆเกิดขึ้นอีกหลายเทคโนโลยีที่หน่วยงานต่างๆและปัจเจกได้นำมาปรับใช้อย่างกว้างขวางและมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย เช่น Line applications, Zoom, Microsoft Teams (ผู้เขียน 30 มีนาคม 2563)

บทบาที่ 2: ตัวเพิ่ม หรือตัวทวีคูณ (Enhancer)

เทคโนโลยีที่นำมาช่วยเพิ่มทักษะ ความสามารถของบุคลากรมีชื่อเรียกว่า “**Wearable technology**” โดยเป็นเทคโนโลยีที่จะช่วยเสริมพลังความสามารถและทักษะให้พนักงานสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นและได้อย่างรวดเร็วแม่นยำยิ่งขึ้น เช่น การทำงานที่เกี่ยวข้องกับการวัดและงานที่เป็นเชิงปริมาณ (Quantification and measurement) งานที่มีลักษณะการปลูกถ่ายและต้องสอดอุปกรณ์ขนาดเล็กเข้าไปในร่างกาย (Implantable and ingestible) งานที่ต้องการความทนทานและความแข็งแรง (Strength and endurance) งานที่เพิ่มขยายขีดความสามารถของมนุษย์ให้เสมือนจริงด้วยการสร้างประกอบจากคอมพิวเตอร์ (Augmented reality) และงานที่มีลักษณะเสมือนจริงทุกประการ (Virtual reality) ทั้งนี้ พบว่ามี 10 อันดับยอดนิยมของเทคโนโลยีประเภทนี้ซึ่งได้มีการนำมาใช้ได้แก่ (Meister, J.C., & Mulcahy, 2017: 86)

1. **Google Cardboard.** VR platform developed by Google
2. **Microsoft HoloLens.** Developed by Microsoft Corporation
3. **Samsung Gear VR.** Developed by Samsung Electronics in collaboration with Oculus and manufactured by Samsung
4. **Oculus Rift VR.** Developed by Oculus VR, Oculus Touch
5. **HTC Vive.** Developed by HTC and Value Corporation
6. **PlayStation VR.** Developed by Sony Interactive Entertainment and manufactured by Sony
7. **Google Daydream.** VR platform developed by Google
8. **Sulon Q.** Developed by Sulon Technologies Inc.
9. **OnePlus Loop VR.** Developed by OnePlus
10. **OSVR.** Open-source virtual reality developer ecosystem with open-source headsets by Razer and Sensics

บทบาที่ 3: ที่ปรึกษา (Advisor)

บทบาทนี้ของเทคโนโลยีเกิดจากการนำเอาเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจ เพื่อการตัดสินใจที่ดียิ่งขึ้น (To make better decisions) เช่น ในงานบริหารทรัพยากรมนุษย์ การสรรหาและคัดเลือกบุคคล การประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้ทั้งสองกระบวนการมีการตัดสินใจเลือกคนและประเมินผลการปฏิบัติงานที่มีความแม่นยำและเชื่อถือได้มากยิ่งขึ้น โดยเทคโนโลยีที่นำมาประยุกต์ใช้ จะทำหน้าที่เสมือนเป็นผู้ให้คำปรึกษา ซึ่งเครื่องมือหรือเทคโนโลยีด้านนี้ที่นิยมนำมาใช้ในงาน Human Resource Management ได้แก่ OKRs (Objectives and Key results) โดย OKRs จะช่วยให้การกำหนดเป้าหมาย การดำเนินงาน และการประเมินผลลัพธ์สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กรได้อย่างเป็นระบบอย่างมีประสิทธิภาพ (Meister, J.C., & Mulcahy, 2017: 88)

บทบาที่ 4: ตัวทำลายล้าง (Disruptor)

เทคโนโลยีที่เข้ามาเป็นตัวทำลายล้าง ไม่ว่าจะเป็นชุดความคิด กลไก ระบบและอุปกรณ์หรือเครื่องมือเดิมๆที่ใช้งานอยู่ โดยการทำให้มีของใหม่เข้ามาแทนที่ อาทิ เทคโนโลยีที่ทำให้เกิดระบบการทำงานของสำนักงานอัตโนมัติ (Office Automation) ในลักษณะต่างๆ จะเรียกสภาวะนี้ว่า การทำลายล้างและทำให้เป็นอัตโนมัติ (Disruption and Automation) โดยในช่วงดังกล่าวจะกระทบกับงานและคนเป็นจำนวนมาก ทั้งมี

การทำงานบางงานหายไปแล้วมีงานใหม่ๆเข้ามาแทนที่ ซึ่งจะกระทบกับคนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น งานพิมพ์ซึ่งต้องอาศัยพนักงานพิมพ์ดีดเพื่อพิมพ์งานหรือเอกสารราชการในสมัยก่อน จะถูกทดแทนด้วยงานพิมพ์ซึ่งบันทึกและแก้ไขจนกระทั่งมีความถูกต้องด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ในโปรแกรม Word processing โดยไม่ต้องสูญเสียกระดาษและเวลาจำนวนมากเช่นแต่ก่อน รวมถึงงานที่มีลักษณะการทำซ้ำๆ เช่น การกรอกแบบฟอร์มขอรับบริการของหน่วยงานต่างๆ หรืองานที่ต้องอาศัยคนทำเป็นจำนวนมากในงานประเภทเดียวกันก็สามารถปรับมาเป็นระบบอัตโนมัติได้ งานที่มีคุณสมบัติในลักษณะนี้จะถูกทดแทนด้วยระบบสำนักงานอัตโนมัติ และการนำเอาเทคโนโลยีหรือเครื่องจักรเข้ามาแทนที่อย่างต่อเนื่อง

ผลจากการทำลายล้างแบบพลิกโฉมของเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นกับงานที่มีลักษณะดังตัวอย่างข้างต้น ในทางกลับกัน เทคโนโลยีก็ได้สร้างตำแหน่งงานเกิดใหม่ทดแทนขึ้นมาเป็นจำนวนมากเช่นกัน ในยุคดิจิทัล (Digital Era) สามารถจำแนกออกเป็นงานที่ใช้ต้องทักษะในแบบ “Soft skills” หรือทักษะที่สั่งสมผ่านการฝึกฝนเรียนรู้จากการลงมือทำ และพัฒนาทักษะเหล่านั้นจากประสบการณ์ในงาน ดังเช่น 10 ตำแหน่งงาน เพื่อมารับผิดชอบงานที่ต้องทำงานด้วยเทคโนโลยีเป็นทั้งเครื่องมือในการสื่อสารและการประสานงานผ่านช่องทางดิจิทัล และทันทีทันใดทุกที่ ทุกเวลาภายใต้เงื่อนไขที่แต่ละหน่วยงานจะกำหนดกติการ่วมกัน ต่อไปนี้ (Meister, J.C., & Mulcahy, 2017: 92)

1. Chief employee experience officer: CEEEO
2. Chief gig economy officer: CGEO
3. Community manger: CM
4. Director of corporate storytelling: DCS
5. Director of employee wellness: DEW
6. Learning experience manager: LEM
7. Manager, contingent workforce: MCW
8. Millennial generational expert: MGE
9. Social learning manager: SLM
10. Workplace strategist: WS

นอกจากนี้ เทคโนโลยีในบทบาทของการทำลายล้างหรือการพลิกโฉมงานเดิมๆ เทคโนโลยียังเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการศึกษาเรียนรู้และฝึกอบรม เนื่องจากได้เพิ่มงานใหม่ๆที่ต้องอาศัยทักษะที่เรียกว่า “Hard skills” ซึ่งต้องใช้ความรู้และการฝึกฝนทักษะจากการศึกษาและฝึกอบรมจากศาสตร์หรือวิธีปฏิบัติจากแขนง

วิชาหรือองค์ความรู้เฉพาะทางที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นโดยตรง อาทิ 10 ตำแหน่งงานที่ต้องอาศัย “**Hard skills**” ได้แก่ (Meister, J.C., & Mulcahy, 2017: 92-93)

1. Chief digital officer: CDO
2. Cloud computing services analyst: CCSA
3. Cloud services specialist: CSS
4. Data scientist: DS
5. IOS android developer: IOSDA
6. Market research data miner: MRDM
7. Recruiting scrum master: RSM
8. Ruby on Rails web developer: RRWD
9. Social media expert: SME
10. User experience designer: UED

ข้อสังเกตในกรณีของตำแหน่งงานที่เกิดขึ้นใหม่ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเป็นตัวทำลายล้างอย่างสร้างสรรค์ หรือ “Disruptor” ของเทคโนโลยี เมื่อสำรวจจากการบริหารภาครัฐของประเทศต่างๆ อาจพออนุมานได้ว่า ถ้าหากประเทศใดภาครัฐสามารถปรับตัวได้ทันและมีการลงทุนเพื่อพัฒนาในส่วนที่เกี่ยวข้องในอัตราที่รวดเร็วและมากเพียงพออย่างต่อเนื่อง เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้เป็นอย่างดีแล้ว การตอบสนองต่อความต้องการและความคาดหวังของลูกค้าและผู้คนในสังคมต่อการส่งมอบบริการต่างๆ ซึ่งเป็นหน้าที่ของภาครัฐ ลูกค้าหลักของภาครัฐ หมายถึง ประชาชน ภาคประชาสังคม รวมทั้งภาคเอกชน และประชาคมโลกอีกด้วย การขับเคลื่อนและรับมือกับความต้องการ ความคาดหวัง ตลอดจนการจัดการกับภาวะวิกฤติต่างๆ ที่อุบัติขึ้นในสถานการณ์ใดๆ ก็ตาม พอจะเป็นเครื่องอธิบายและยืนยันได้ในระดับหนึ่งว่า ระดับขีดสมรรถนะของภาครัฐในประเทศนั้นๆ เป็นอย่างไร นอกเหนือไปจากปัจจัยด้านผู้นำ ภาวะผู้นำ ความพร้อมของบุคลากรภาครัฐและระบบต่างๆ ที่รองรับ หรือปัจจัยอื่นที่เป็นปัจจัยในการบริหารงาน ไม่ว่าจะเป็นยุทธศาสตร์ แผนงาน กำลังคน งบประมาณ และทรัพยากรอื่นๆ ซึ่งจะต้องนำมาพิจารณาพร้อมๆ เมื่อทำการประเมินอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ได้คำตอบที่แม่นยำ เชื่อถือได้มากที่สุดในการนำไปปรับปรุงให้เกิดผลดีต่อเนื่อง และเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (ผู้เขียน, 30 มีนาคม 2563)

กฎข้อที่ 5 (Rule # 5) ว่าด้วย “Build a Data-Driven Recruiting Ecosystem”

กฎข้อที่ 5 บ่งบอกถึงความจำเป็นของการออกแบบระบบนิเวศน์หรือสภาพแวดล้อมของการสรรหาบุคลากรที่ตั้งอยู่บนฐานของข้อมูลขนาดใหญ่

Pat Wadors, Chief Human Resource Officer (CHRO), Senior Vice President of Global Talent Organization, Linkein กล่าวไว้ว่า (Meister, J.C., & Mulcahy, 2017: 95)

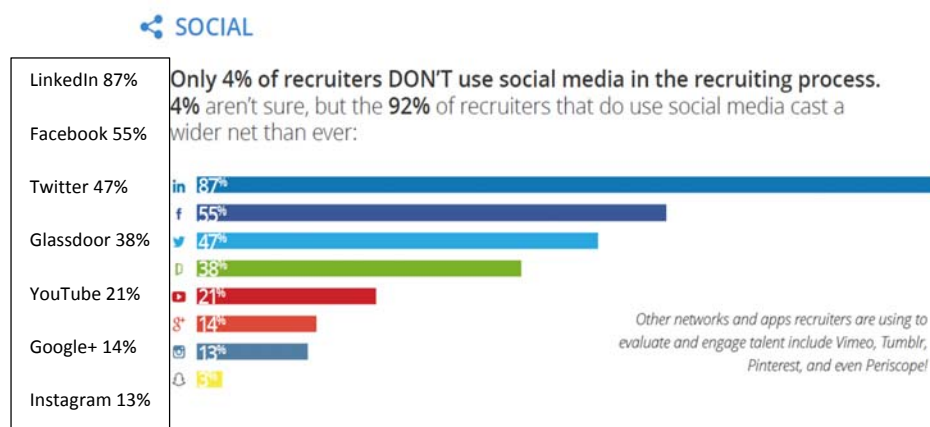
“Recruiting is the canary in the coal mine; if I listen to what recruiting feels and hears in the marketplace, I will be wiser, stronger, faster, and better.”

“การสรรหาเปรียบประดุจแสงสว่างในเหมืองถ่านหิน ถ้าฉันได้ยินและได้ฟังทุกข้อความ และทุกความรู้สึกเกี่ยวกับการสรรหาในตลาดแรงงาน ฉันย่อมจะเป็นผู้ที่ฉลาดกว่า แข็งแกร่งกว่า เร็วกว่า และดีกว่าอย่างแน่นอน”

ภาพที่ 4: Pat Wadors, Chief Human Resource Officer, Senior Vice President of Global Talent Organization, Linkein (ที่มา: <https://www.google.com/search?q=Pat+Wadors>, สืบค้น 31 มีนาคม 2563)

จากคำกล่าวของ Pat Wadors ซึ่งดำรงตำแหน่งรองประธานอาวุโสและหัวหน้าฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ที่รับผิดชอบการสรรหาผู้มีความสามารถสูงจากตลาดแรงงานในระดับโลกของค่าย LinkedIn สะท้อนให้เห็นถึงคุณสมบัติของผู้ที่จะมาทำหน้าที่ในการสรรหาและคัดเลือกรวมทั้งผู้ที่กำลังมองหางานอีกด้วยว่า จะต้องมีความเชี่ยวชาญในการใช้เทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง (Tech-Savvy) เพื่อเข้าถึงและสามารถผ่านการคัดกรองและทดสอบตามกระบวนการได้สำเร็จ นอกจากนี้ จากการเก็บสถิติในการลงทุนและการใช้ช่องทางในการสรรหาพบได้ดังนี้

ภาพที่ 5: Primary Social media platforms for recruiting (Source: The Jobvite Recruiter Nation Survey, 2015 cited in Meister, J.C., & Mulcahy, 2017: 99 และ ภาพที่สี่บ ค้น จาก <https://www.google.com/search?q=The+Jobvite+Recruiter+Nation+survey+2015> สืบ ค้น 31 มีนาคม 2563)

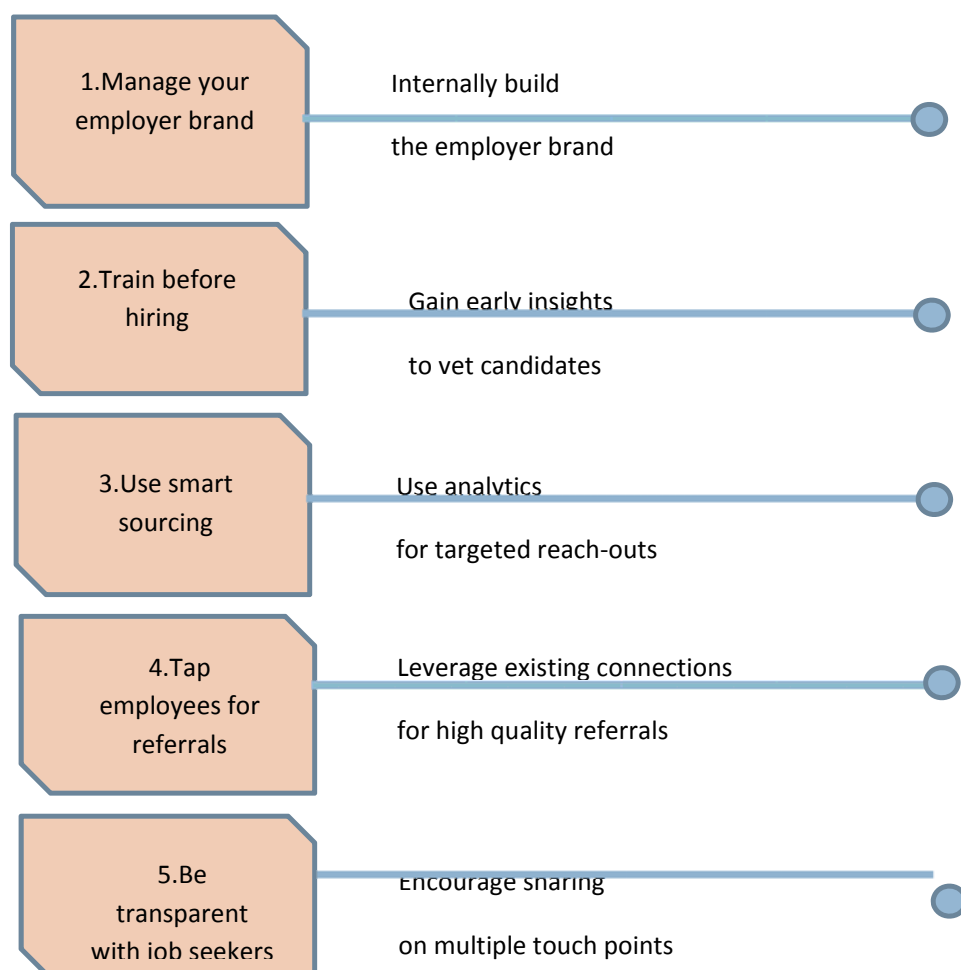
จากการที่ได้มีการสำรวจโดย The Jobvite Recruiter Nation Survey ในปี ค.ศ. 2015 พบว่านักทรัพยากรมนุษย์ที่ทำหน้าที่ในกระบวนการสรรหา มีการวางแผนในการลงทุนด้านการสรรหา ดังต่อไปนี้ (Where recruiters plan to increase investment) (อ้างอิงและปรับจาก Meister, J.C., & Mulcahy, 2017: 99)

- Social media 50%
- Employment branding 46%
- Employee referrals 41%
- Passive talent pipeline 38%
- Campus recruiting 27%
- Job boards 26%
- Mobile career site 23%
- Outside agencies 13%
- SEO 10%

ในการสร้างระบบติดตามตัวผู้สมัคร (Applicant tracking systems) ได้มีการปรับใช้ในงานองเดียวกับของ Boston-based Workable อย่างเป็นอัตโนมัติ (อ้างอิงและปรับจาก Meister, J.C., &

Mulcahy, 2017: 99) โดยจะเชื่อมโยงไปยังข้อมูล หรือ profiles ของผู้สมัครผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social media) เป็นต้น

สำหรับระบบนิเวศน์ หรือ Ecosystem หมายถึงสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการสรรหา (The recruiting ecosystem) ในยุคดิจิทัล ตามที่ Meister, J.C., & Mulcahy (2017: 100) เสนอไว้สำหรับการทำงานในอนาคต ว่าจะมีคุณลักษณะและจุดเน้นใน 5 ระบบ ดังภาพที่ 6 ต่อไปนี้

ภาพที่ 6: ระบบนิเวศน์ของการสรรหา (The Recruiting Ecosystem) (อ้างอิงและปรับจาก: Future Workplace cited in Meister, J.C., & Mulcahy, 2017: 100)

จากภาพที่ 6 จะพบว่าระบบนิเวศน์ของการสรรหาสำหรับ HR ในยุคอนาคตเพื่อรองรับการทำงานด้านการสรรหายุคดิจิทัล ประกอบด้วย 5 ระบบย่อย ได้แก่

1. การจัดการกับภาพลักษณ์และความนิยมของหน่วยงานต่อสาธารณะ (Manage your employer brand) ด้วยการสร้างสิ่งที่เป็น “Employer Brand” อย่างตั้งใจ
2. การฝึกอบรมก่อนตัดสินใจทำการว่าจ้าง (Train before hiring) กระบวนการฝึกอบรมจะช่วยให้คัดกรองเพราะทำให้สามารถค้นพบความเป็นตัวตนของผู้สมัครก่อนตัดสินใจว่าจ้าง
3. การใช้ประโยชน์จากแหล่งข้อมูลต่างๆ อย่างชาญฉลาด (Use smart sourcing) การวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเจาะจงจะสามารถค้นหาบุคคลที่โดดเด่นออกมาได้
4. การเฟ้นหาบุคคลจากผู้ที่ให้การรับรอง (Tap employees for referrals) บุคคลอ้างอิงที่อยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ให้การรับรองจะทำให้ได้คนที่มีคุณภาพสูงกว่าโดยทั่วไป
5. การสรรหาที่โปร่งใส (Be transparent with job seekers) ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในหลากหลายช่องทางของการสรรหา

กฎข้อที่ 5 (Rule # 5): การทำงานในยุคอนาคตที่ว่าด้วยการ “Build a Data-Driven Recruiting Ecosystem” จึงสามารถบ่งบอกถึงความจำเป็นในการออกแบบระบบนิเวศน์หรือสภาพแวดล้อมของการสรรหาบุคลากรที่ตั้งอยู่บนฐานของการนำเอาข้อมูลมาใช้ประโยชน์ โดยมีขั้นตอนและลำดับการทำงานที่สอดคล้องกับระบบนิเวศน์ใหม่ของหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐด้วย

กฎข้อที่ 6 (Rule # 6) ว่าด้วย “Embrace On-Demand Learning”

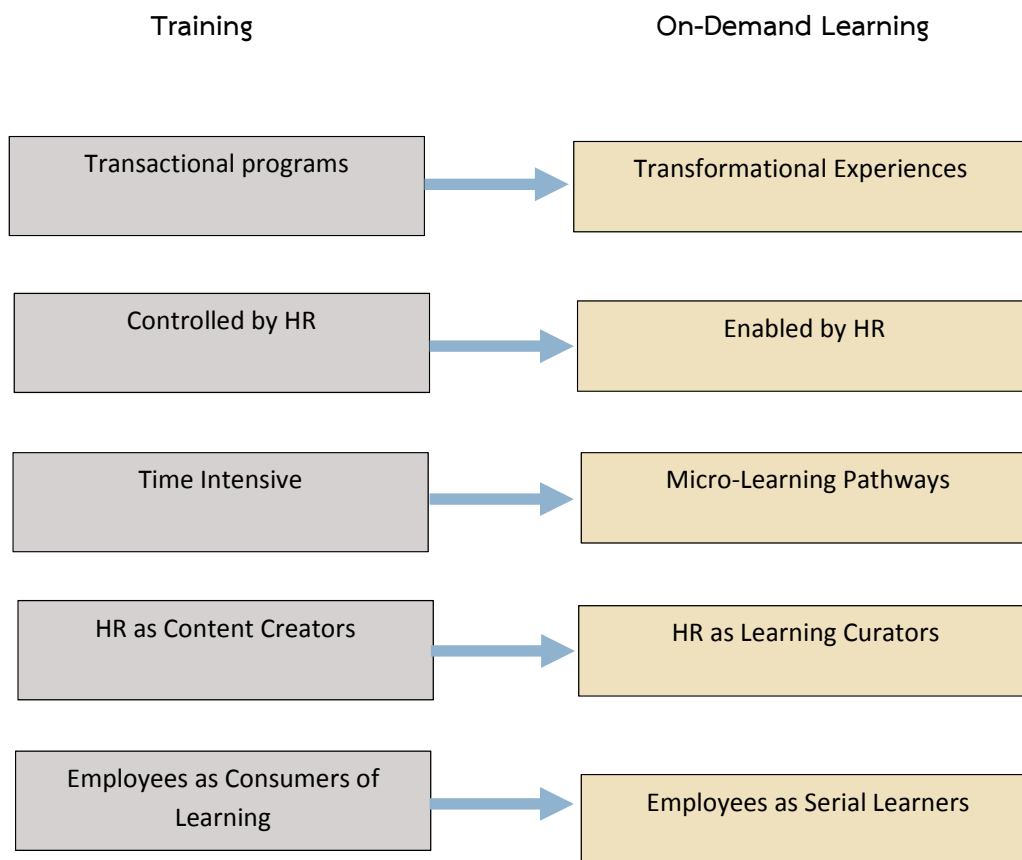
กฎข้อที่หก กล่าวว่า ทุกคนจะต้องเต็มใจและปรับวิธีการเรียนรู้ใหม่ด้วยตนเอง กลยุทธ์ของการเรียนรู้ในแบบใหม่ คือ “On-Demand Learning” โดยการเรียนรู้แบบใหม่นี้ ผู้เรียนจะต้องมีความพร้อมทุกที่ ทุกเวลา และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองในแบบทันทีทันใด แข่งกับเวลาและความต้องการจากภายนอก (*On-Demand Learning* is a training strategy for how a learner gains access to knowledge based content in real time, anywhere and at anytime (อ๋ อ ง อ ง แ ล ะ ป ร ี บ จ า ก <https://trainingindustry.com/glossary/on-demand-learning/> สืบค้น 30 มีนาคม 2563)

ในกฎข้อนี้ ผู้เรียนจะเป็นผู้กำหนดวิธีการและหัวข้อการเรียนรู้ของตนให้สอดคล้องกับความต้องการและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายนอก เช่น ความเร็วในการปรับเปลี่ยนเป้าหมายของการดำเนินธุรกิจหรือวิสัยทัศน์ พันธกิจของหน่วยงาน ดังนั้น การปรับเปลี่ยนชุดวิธีคิด หรือ Mindset ในการเรียนรู้จากแบบเดิมๆ มาสู่การเรียนรู้ในแบบ On-Demand จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคน จากคำกล่าวของ Meister, J.C., และ Mulcahy ที่ว่า “The education marketplace is going through a seismic shift.” (Meister, J.C., & Mulcahy, 2017: 119) หมายถึง “ตลาดของการศึกษากำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่าง

ขนานใหญ่ราวกับว่ามีการเคลื่อนตัวของเปลือกโลกหรือแผ่นดินไหวเลยทีเดียว” และจากการสำรวจของ **Global Silicon Valley: GSV** พบว่า ขนาดของตลาดการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 2015 จะมีมูลค่าสูงถึง 1.6 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ (1.6 \$) และในปี ค.ศ. 2020 จะเพิ่มขึ้นเป็น 2.0 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ (2.0 \$) (Meister, J.C., & Mulcahy, 2017: 119)

ทั้งนี้ จากการคาดการณ์ดังกล่าวของ GSV (Global Silicon Valley) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) จะเพิ่มมากขึ้นมากกว่า 30 % เมื่อเทียบกับการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษาแบบเดิม ไม่ว่าจะเป็นการเรียนแบบออนไลน์ (On-line learning) เช่น MOOCs (Massive Open Online Courses: MOOCs, are free online courses available for anyone to enroll, หรือการเรียนรู้ในลักษณะอื่น ได้แก่ CAEL, Degreed, Grovo, Edcast, Lynda, General Assembly, Iron Yard, NovoEd, และ Pathgather (Meister, J.C., & Mulcahy, 2017: 120) ในขณะที่การเรียนรู้ซึ่งจัดขึ้นในสถานที่ปฏิบัติงาน จะเติบโตเพียง 6% อาจกล่าวได้ว่า ถึงเวลาแล้ว ที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาบุคลากรด้วยวิธีการฝึกอบรม (Training) มาสู่วิธีแห่งการเรียนรู้แบบ On-Demand Learning ด้วยตัวบุคคลากรเอง โดยมีการปรับเปลี่ยนที่สำคัญใน 5 ประเด็นหลัก ได้แก่

- (1) จากโครงการฝึกอบรมที่จัดเป็นครั้งคราว ไปสู่การสร้างประสบการณ์จริงที่ทำให้พนักงานเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเอง
- (2) จากการฝึกอบรมที่จัดดำเนินการโดยฝ่าย HR ไปสู่การที่ฝ่าย HR ปรับเปลี่ยนบทบาทมาเป็นเพียงผู้จุดประกาย
- (3) จากกิจกรรมที่ต้องใช้เวลาในการจัดจำนวนมาก มาสู่การออกแบบการเรียนรู้เป็นครั้งๆไป โดยที่การเรียนรู้ในแต่ละครั้งจะใช้เวลาครั้งละไม่นาน
- (4) จากการที่ฝ่าย HR เป็นผู้กำหนดเนื้อหาของการฝึกอบรม เปลี่ยนมาเป็นการที่ฝ่าย HR จะปรับบทบาทมาผู้บันทึกประวัติการเรียนรู้ของบุคลากรแทน
- (5) จากการที่พนักงานเป็นลูกค้าหรือผู้บริโภคเนื้อหาของการเรียนรู้จากการฝึกอบรม มาเป็นการที่ผู้เรียนเรียงลำดับกันเข้ามาเรียนรู้เป็นตอนๆไปตามลำดับไป ดังแสดงตามภาพที่ 7

ภาพที่ 7: From training to on-demand learning (ที่มา: Future Workplace in Meister, J.C., & Mulcahy, 2017: 120)

จากเนื้อหาที่ได้นำเสนอมาข้างต้น กล่าวถึงเทคโนโลยีที่มีผลต่อการทำงานและการบริหารองค์การในบริบทที่เปลี่ยนไปจากเดิมเมื่อเข้าสู่ยุคดิจิทัล ซึ่งได้มีการศึกษาผลกระทบต่อบทบาทของการบริหารภาครัฐในมิติต่างๆ ในทุกประเทศ การนำเนื้อหาจากบางตอนของหนังสือ *The Future Workplace Experience: 10 Rules for Mastering Disruption in Recruiting and Engaging Employees* ของ Jeanne C. Meister (Coauthor of “The 2020 Workplace”) กับ Kevin J. Mulcahy (2017) Part 2: How Technology Transforms the Workplace ว่าด้วยข้อที่ 4, 5, และ 6 เพื่อฉายภาพที่เกิดจากผลกระทบจากเทคโนโลยี ซึ่งมีต่อคน ต่องาน และต่อองค์การในภาพรวม ซึ่งจะสามารถส่งผลกระทบต่อเนื่องมาจากการบริหารงานของภาครัฐอย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบในส่วนที่เกี่ยวกับการปรับตัวเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงแบบพลิกโฉมในมิติของชุดความคิด ระบบ กลไก และเครื่องมือทางเทคโนโลยีที่นำมาช่วยในการ

บริหารงานและการบริหารกำลังคน ซึ่งน่าสนใจในการศึกษาและสร้างข้อค้นพบใหม่ๆต่อไป (ผู้เขียน, 31 มีนาคม 2563)

เอกสารอ้างอิง (References)

- Goulet, D. (1971). *The Cruel Choice: A New Concept in the Theory of Development*. New York: Atheneum.
- Meister, J.C. (2017). , Mulcahy, K.J. (2017). *The Future Workplace Experience: 10 Rules for Mastering Disruption in Recruiting and Engaging Employees*. New York: Routledge.
- Halpin, E.F., Griffin, D., Rankin, C., et.al.2013. *Digital Public Administration and E-Government in Developing Nations: Policy and Practice*. Hershey, PA: Information Science Reference (IGI Global).<https://www.igi-global.com/book/digital-public-administration-government-developing/72163> .
- Warf, Barney. 2017. *e-Government in Asia: Origins, Politics, Impacts, Geography*. NY: ELSEVIER. <https://www.elsevier.com/books/e-government-in-asia-origins-politics-impacts-geographies/warf/978-0-08-100873-7> .
- Robbins, P.R., Judge, A.T. (2019). *Organizational Behavior*. 18th ed. Harlow, UK: Pearson.
- Tapscott, Don; Tapscott, Alex.2016. *Blockchain Revolution*. Penguin: Canada. และ แปลโดย พรศักดิ์ อรุณชัยรัตน์.2017. *Blockchain เปลี่ยนโลก*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ด.
- Bass,B.M.& Riggio,R.E.2006.2nd ed.Transformational Leadership. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Budd, Leslie., Harris, Lisa. 2009. *e-Governance: Managing or Governing?* NY: Routledge.
- Davidow William H. & Malone. Michael S. 1992. *The Virtual Corporation: Structuring and Revitalizing the Corporation for the 21st Century*. New York: Harper Business. <https://www.routledge.com/e-Governance-Managing-or-Governing-1st-Edition/Budd-Harris/p/book/9780415965187> .
- Obi, Toshio. 2007. *E-Governance: A Global Perspective on a New Paradigm*. Amsterdam: IOS Press. <http://ebooks.iospress.nl/volume/e-governance> .

Norris, F. Donald. 2007. *Current Issues and Trends in E-Government Research*. Hershey:

Cybertech Publishing. Milton, C.R.1981.Human Behavior in Organizations: Three Levels of Behavior. New Jersey: Prentice-Hall.

Christensen, C.M., et.al.2017. 3rd *Disrupting Class: How Disruptive Innovation Will Change the Way the World Learns*. New York: McGraw-Hill.

<https://www.amazon.com/Disrupting-Class-Disruptive-Innovation-Change/dp/0071592067>

ธนุวัศ สาศกริก และวรรณภา ทองแดง (2562). **Digital Economy Policies in ASEAN: นโยบายเศรษฐกิจดิจิทัลในอาเซียน**. กรุงเทพฯ :มิตรภาพการพิมพ์และสตีวดีโอ.

บุญทัน ดอกไธสง.(2562). รัฐประศาสนศาสตร์เปลี่ยนโลก: Disruptive Public Administration.วังน้อย
พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี. (2563). พิมพ์ครั้งที่ 2. ผู้นำ นักบริหาร กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แนะนำหนังสือ เรื่อง นโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่นไทย ของ ศุภชัย ยาวะประภา และ ปิยากร หวังมหาพร.

สีดา สอนศรี^{*}

ศุภชัย ยาวะประภา และ ปิยากร หวังมหาพร. นโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่นไทย (Public Policy and the Local Administration Level) พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้ง, 2563. 594 หน้า.

วัตถุประสงค์ของหนังสือเล่มนี้ในคำนำของผู้เขียน คือ ต้องการอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะและการปกครองท้องถิ่น วิวัฒนาการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย การติดตามและประเมินผลนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย โดยที่ผู้เขียนได้ปรับปรุงเนื้อหาให้เป็นปัจจุบันรวมทั้งหมด 8 บท

บทที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะและการปกครองท้องถิ่น โดยในบทนี้ทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงความหมายและความสำคัญของนโยบายสาธารณะและรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งได้เห็นการเปรียบเทียบระหว่างรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นไทยกับรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นของประเทศอื่นๆ

บทที่ 2 ผู้เขียนได้อธิบายถึงวิวัฒนาการและลักษณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบสุขาภิบาล รวมทั้งได้เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในช่วงปี พ.ศ.2475-2516 ในมิติของโครงสร้างการบริหารบุคคลและการบริหารงานคลัง

บทที่ 3 ผู้เขียนได้อธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในช่วงปี พ.ศ.2538-2561 ซึ่งเป็นช่วงของการกลับมาของรัฐบาลทหาร ทั้งในแง่โครงสร้างการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การบริหารงานบุคคลและการคลัง รวมทั้งอธิบายผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลง

บทที่ 4 ผู้เขียนเน้นที่ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องและเครื่องมือที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้เพื่อให้การดำเนินนโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่นประสบความสำเร็จ

บทที่ 5 กล่าวถึงความแตกต่างของแหล่งที่มาของนโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่นกับนโยบายสาธารณะระดับชาติ รวมทั้งเปรียบเทียบการตราข้อบัญญัติในระดับท้องถิ่นด้วย

^{*} รองศาสตราจารย์, ุปนายกสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

บทที่ 6 ผู้เขียนเน้นไปที่ความแตกต่างของการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะในโครงการที่ได้รับการอุดหนุนต่างๆ

บทที่ 7 ผู้เขียนได้ให้แนวคิดและอธิบายเกี่ยวกับการประเมินผลนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย

บทที่ 8 เป็นบทส่งท้าย ผู้เขียนได้สรุปเนื้อหาตั้งแต่ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะและการปกครองท้องถิ่น รวมทั้งการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างชัดเจนเห็นภาพพจน์ด้วยภาพและตารางประกอบการอธิบาย

จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้คือ ในแต่ละบทจะให้แนวคิด ความหมาย รวมทั้งบทสรุปและคำถามเพื่อให้ผู้เขียนได้ไปวิเคราะห์ต่อไป นอกจากนี้ยังมีส่วนสำคัญของตารางและภาพที่อธิบายไว้อย่างชัดเจน ที่สำคัญหนังสือเล่มนี้มีดัชนีตามมาตรฐานของการเขียนหนังสือในต่างประเทศ

หนังสือเล่มนี้จึงเหมาะสำหรับนักวิชาการทุกระดับ รวมทั้งนิสิตนักศึกษาที่สนใจเกี่ยวกับเรื่องนโยบายสาธารณะในท้องถิ่นไทย และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งถ้าได้เปรียบเทียบกับประเทศอาเซียนในบริบทที่มีการปกครองแตกต่างกัน

กิจกรรมของสมาคม

ศาสตราจารย์ ดร.อัมพร อารังลักษณ์ นายกสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย จัดการประชุมคณะกรรมการบริหารสมาคม ครั้งที่ 4/2562 เพื่อวางแผนจัดกิจกรรมทางวิชาการและให้บริการสาธารณะของสมาคมฯ โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นราธิป ศรีราม ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาวิทยาการจัดการ รองศาสตราจารย์ ดร.ไตรรัตน์ โกศพลากรณ์ กรรมการสมาคมฯ รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี เลขาธิการสมาคมฯ และกรรมการสมาคมฯ ร่วมประชุม ณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ในวันที่ 13 กันยายน 2562

ศาสตราจารย์ ดร.อัมพร อารังลักษณ์ นายกสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย จัดการประชุมคณะกรรมการบริหารสมาคม ครั้งที่ 5/2562 เพื่อวางแผนจัดกิจกรรมทางวิชาการและให้บริการสาธารณะของสมาคมฯ โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นราธิป ศรีราม ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาวิทยาการจัดการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ อุปนายกสมาคมฯ รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี เลขาธิการสมาคมฯ และกรรมการสมาคมฯ ร่วมประชุม ณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ในวันที่ 13 ธันวาคม 2562

Template การเขียนบทความ

(บทความวิชาการ)

ชื่อบทความ Font TH SarabunPSK Size 18 ตัวหนา

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน*

(ไม่ต้องลงคำนำหน้าและตำแหน่งวิชาการ Font TH SarabunPSK size 16

เต็มตำแหน่งวิชาการตำแหน่งวิชาการ ชื่อสถาบัน หรือตำแหน่งอื่นของผู้เขียน อีเมล หรือ เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ
ที่ footnote ด้านล่าง)

บทคัดย่อ

บทคัดย่อไม่เกินครึ่งหน้ากระดาษ Font TH SarabunPSK Size 16 ตัวปกติ สรุปย่อความสำคัญการศึกษา
วัตถุประสงค์การศึกษา วิธีการศึกษา ผลการศึกษาโดยย่อ และข้อเสนอแนะ ระยะห่างระหว่างบรรทัด 1.15

.....
.....
.....
.....

*** หมายเหตุ: สำหรับบทความภาษาไทย ให้ผู้เขียนจัดทำบทคัดย่อภาษาอังกฤษอีกหนึ่งหน้า ตาม
ตัวอย่างด้านล่าง ก่อนจะเข้าสู่เนื้อหาของบทความ

คำสำคัญ: คำสำคัญสำหรับบทความ 4-5 คำ

เนื้อหา (สำหรับหัวข้อใช้ ตัวหนา ขนาด 16)

Font TH SarabunPSK Size 16 ตัวปกติ

.....
.....
.....

* ตำแหน่งวิชาการ ชื่อสถาบัน หรือตำแหน่งอื่นของผู้เขียน อีเมล หรือ เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้เขียน Font TH SarabunPSK
Size 14
ชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา (ถ้ามี)

บรรณานุกรม

การอ้างอิงใช้ระบบ APA โดยในส่วนอ้างอิง ใช้ Font TH SarabunPSK Size 16 ตัวปกติ ระยะห่างระหว่างบรรทัด 1.0

ภาคผนวก

.....

.....

.....

TITLE IN CAPITAL LETTER

Font: TIMES NEW ROMAN Size 14 BOLD

Author's name Font: TIMES NEW ROMAN size 12*

(Put author's title, Institution, contact information in the footnote below)

Abstract

An abstract of approximately 100-200 words is used to introduce and summarize the research, in **12 point TIMES NEW ROMAN** (normal). It is recommended that this abstract should not be more than 500 words. Space between line: 1.15

.....
.....
.....
.....

Keyword: 4-5 key words

Introduction

.....
.....
.....
.....

Body (For Headings: TIMES NEW ROMAN SIZE 12 BOLD)

All body paragraphs should begin flush left (no paragraph indent) and right justified, **1.15 space** the body of the paper, and use **12 point Times New Roman** throughout. Figures and tables should be placed as close as possible to where they are cited. All tables and figures should be embedded into the file and sized appropriately. All photographs should be sampled at 300 dpi (dots per inch). Keep in mind that web graphics are typically sampled at 72 dpi.

* Author's title, Institution, contact information i.e. email or telephone number. Font: TIMES NEW ROMAN Size 10
Advisor's name (if any)

Photographs must be properly sized and positioned in the body of the paper.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

References

The In-Text Citations in APA style is applied. **Single space for this section.**

APPENDIX

The Appendix should immediately follow the references.

.....

.....

.....

.....

(นันททัศนะ)

ชื่อบทความ Font TH SarabunPSK Size 18 ตัวหนา

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน*

(ไม่ต้องลงคำนำหน้าและตำแหน่งวิชาการ Font TH SarabunPSK size 16

เต็มตำแหน่งวิชาการตำแหน่งวิชาการ ชื่อสถาบัน หรือตำแหน่งอื่นของผู้เขียน อีเมล หรือ เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ
ที่ footnote ด้านล่าง)

เนื้อหา (ถ้ามีหัวข้อใช้ ตัวหนา ขนาด 16)

Font TH SarabunPSK Size 16 ตัวปกติ ระยะห่างระหว่างบรรทัด 1.15

.....

.....

.....

บรรณานุกรม หรือ หนังสืออ่านเพิ่มเติม

การอ้างอิงใช้ระบบ APA โดยในส่วนอ้างอิง ใช้ Font TH SarabunPSK Size 16 ตัวปกติ ระยะห่างระหว่าง
บรรทัด 1.0

ภาคผนวก (ถ้ามี)

.....

.....

* ตำแหน่งวิชาการ ชื่อสถาบัน หรือตำแหน่งอื่นของผู้เขียน อีเมล หรือ เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้เขียน Font TH SarabunPSK
Size 14

ชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา (ถ้ามี)

(แนะนำหนังสือ)

ชื่อบทความ Font TH SarabunPSK Size 18 ตัวหนา

แนะนำหนังสือเรื่อง ของ

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน *

(ไม่ต้องลงคำนำหน้าและตำแหน่งวิชาการ Font TH SarabunPSK size 16

เดิมตำแหน่งวิชาการตำแหน่งวิชาการ ชื่อสถาบัน หรือตำแหน่งอื่นของผู้เขียน อีเมล หรือ เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ
ที่ footnote ด้านล่าง)

ข้อมูลหนังสือ (ตัวหนา ขนาด 16)

ชื่อผู้เขียน, ชื่อหนังสือ (สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, ปีที่พิมพ์) ตัวอย่าง: Yanis Varoufakis, Talking to My
Daughter: A Brief History of Capitalism (London: Vintage, 2019)

เนื้อหา Font TH SarabunPSK Size 16 ตัวปกติ ระยะห่างระหว่างบรรทัด 1.15.....

.....
.....
.....

ภาคผนวก (ถ้ามี)

.....

* ตำแหน่งวิชาการ ชื่อสถาบัน หรือตำแหน่งอื่นของผู้เขียน อีเมล หรือ เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้เขียน Font TH SarabunPSK
Size 14

ชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา (ถ้ามี)

วารสาร PAAT Journal

วารสาร PAAT journal ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย
มีวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อส่งเสริมเผยแพร่ผลงานและทัศนะทางวิชาการสาขา
รัฐประศาสนศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ การบริหารกิจการสาธารณะ
รัฐศาสตร์ และสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. เพื่อเป็นการพัฒนาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้า นอกจากนี้วารสารยังเป็นสื่อกลาง
ในการประชาสัมพันธ์ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย
กับสมาชิกของสมาคมฯ และสังคมอีกด้วย

อนึ่งทัศนะที่เกิดขึ้นจากบทความที่เผยแพร่ในวารสาร PAAT Journal
ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย เป็นทัศนะและข้อคิดเห็น
ของ ผู้เขียนบทความเท่านั้น ผู้เขียนบทความจะต้อง
เป็นผู้รับผิดชอบต่อผลทางกฎหมายใดๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากบทความนั้น